

Stan sektora MSP w 2004 roku

Tendencje rozwojowe w latach 1994-2004

Elżbieta Wojnicka
Piotr Klimczak

Warszawa, 2006

Opracowanie dla Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości

Rozdział 1, 3, 4, 6, 7 – **Elżbieta Wojnicka**

Rozdział 2, 5 – **Piotr Klimczak**

Współpraca – **Weronika Podsiadła**

© Copyright by Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2006

ISBN 83-60009-37-6

Wydanie I

Nakład 500

Przygotowanie do druku, druk i oprawa:
Marlex Sp. z o.o.

SPIS TREŚCI

Wstęp	5
1. Zakres podmiotowy sektora MSP w latach 1994-2004	7
1.1. Przedsiębiorstwa zarejestrowane	7
1.2. Przedsiębiorstwa aktywne.....	11
1.3. Rozkład branżowy przedsiębiorstw	13
1.4. MSP z udziałem zagranicznym i ich dynamika.....	16
1.5. Rozkład terytorialny MSP poszczególnych sekcji oraz form prawnych i własnościowych w 2004 r.	18
1.6. Przedsiębiorstwa nowo powstałe i przeżywalność przedsiębiorstw	21
2. Pracujący w sektorze MSP w latach 1994-2004	27
2.1. Pracujący i udział pracujących w MSP w 2004 roku	27
2.2. Struktura pracujących w MSP	33
2.3. Właściciele, współwłaściciele oraz pomagający członkowie rodzin w sektorze MSP w 2004 r.	34
3. Udział MSP w tworzeniu Produktu Krajowego Brutto w latach 1994-2004	37
3.1. Wartość dodana wytworzona przez MSP w branżach gospodarki w latach 1994-2004	40
3.2. Wartość dodana na pracującego w sektorze rynkowym prywatnym w 2004 roku.....	43
4. Sytuacja finansowa MSP	47
4.1. Przychody ze sprzedaży MSP i ich dynamika.....	47
4.2. Dochody przedsiębiorstw osób fizycznych prowadzących uproszczoną księgowość.....	52
4.3. Sytuacja finansowa przedsiębiorstw prowadzących księgi rachunkowe.....	55
5. Nakłady inwestycyjne w MSP	63
5.1. Dynamika nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw w latach 1995-2004.....	63
5.2. Udział MSP w nakładach inwestycyjnych ogółem	66
5.3. Struktura nakładów inwestycyjnych MSP	69
5.4. Nakłady inwestycyjne na pracującego w MSP	72
5.5. Źródła finansowania inwestycji MSP.....	74
6. Innowacje przedsiębiorstw przemysłowych	77
6.1. Przedsiębiorstwa prowadzące działalność innowacyjną.....	77
6.2. Nakłady na innowacje i ich dynamika	81
6.3. Struktura nakładów na innowacje	83
6.4. Współpraca w procesie innowacyjnym.....	89
6.5. Transfer technologii przez MSP.....	96
6.6. Źródła informacji w procesie innowacyjnym.....	101

7. Tendencje rozwojowe MSP w przekroju regionalnym	105
7.1. Przedsiębiorczość w układzie regionalnym i jej zmiany	105
7.2. Dynamika MSP na regionalnych rynkach pracy	112
7.3. Przychody ze sprzedaży towarów i usług	116
7.4. Nakłady inwestycyjne MSP w regionach	121
7.5. Innowacyjność przedsiębiorstw przemysłowych w regionach.....	124
Podsumowanie	131

WSTĘP

Wsparcie małych i średnich przedsiębiorstw stanowi wyłączenie grupowe od obowiązującego w Unii Europejskiej zakazu pomocy publicznej.¹ Rozwój małych i średnich firm uznawany jest bowiem za jedną ze ścieżek rozwoju regionalnego i jednocześnie wsparcie tej kategorii podmiotów gospodarczych nie zakłóca konkurencji na wspólnym rynku europejskim. Tym samym małe i średnie przedsiębiorstwa mogą uzyskać większe wsparcie (przykładowo z funduszy europejskich) niż duże podmioty. Kluczowa jest więc definicja MSP. Najnowsza definicja stosowana w Unii Europejskiej pochodzi z 2005 roku. Według niej podstawowym kryterium wyróżniania małych i średnich przedsiębiorstw jest wielkość zatrudnienia. Kryterium to jest też stosowane przy zbieraniu danych przez Główny Urząd Statystyczny. Średnie przedsiębiorstwa to podmioty o liczbie pracowników od 50 do 249. Małe firmy mają do 49 pracowników. Wyróżnia się też mikrofirmy o zatrudnieniu do 9 osób włącznie. Dla potrzeb programów wsparcia konieczne jest też spełnienie przez podmiot gospodarczy kolejnych dwóch kryteriów, tj. przychodów i niezależności. Według kryterium przychodów średnie przedsiębiorstwo, poza odpowiednią wielkością zatrudnienia, nie może też przekroczyć pułapu 50 milionów euro rocznego obrotu lub 43 milionów euro całkowitego bilansu rocznego. Mała firma natomiast zatrudnia mniej niż 50 pracowników oraz jej roczny obrót nie przekracza 10 milionów euro lub całkowity bilans roczny nie przekracza 10 milionów euro. Mikro przedsiębiorstwo natomiast zatrudnia mniej niż 10 pracowników oraz jego roczny obrót nie przekracza 2 milionów euro lub całkowity bilans roczny nie przekracza 2 milionów euro. W przypadku przedsiębiorstw partnerskich czy związanych z innymi, np. w grupie, pułapy te się odpowiednio sumuje.² Uwzględnienie kryterium przychodów przesuwają część firm małych i średnich według zatrudnienia do kategorii większych podmiotów. W opracowaniu przedstawia się charakterystykę stanu sektora małych i średnich przedsiębiorstw w latach 1994-2004 według podstawowego kryterium, tj. zatrudnienia, gdyż takie informacje statystyczne są zbierane.

Analiza trendów w zakresie rozwoju przedsiębiorstw opiera się o dane Głównego Urzędu Statystycznego oraz wcześniejsze publikacje z tej serii pod redakcją profesora Józefa Chmiela. Tendencje rozwojowe w sektorze MSP dotyczą ewolucji struktury podmiotowej sektora, liczby pracujących w małych i średnich firmach, znaczenia sektora w Produkcie Krajowym Brutto, zmian efektywności i sytuacji finansowej przedsiębiorstw. Ponadto scharakteryzowana jest działalność inwestycyjna i innowacyjna MSP, a także regionalna specyfika rozwoju sektora. Analiza prowadzona jest w przekroju branżowym oraz, w miarę dostępności danych, w przekroju sektorów własnościowych. Szczegółowo opisany jest stan przedsiębiorstw w 2004 roku. Trendy rozwojowe w sektorze MSP zaprezentowane są na tle ogólnej koniunktury gospodarczej oraz sytuacji dużych podmiotów.

¹ art. 87 ust. 3 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską

² Definicja mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw, www.zporr.gov.pl/NR/rdonlyres/39971A51-4EF9-4681-B54E-2028C6A10CAC/9214/zporr_wyt34_zal9_0303.rtf

1. ZAKRES PODMIOTOWY SEKTORA MSP W LATACH 1994-2004

Ewolucja podmiotowa sektora MSP przedstawiona jest w rozdziale przez pryzmat liczby przedsiębiorstw zarejestrowanych w rejestrze REGON oraz rzeczywiście prowadzących działalność w poszczególnych latach, tj. aktywnych. Scharakteryzowany jest sektor MSP własności prywatnej i publicznej oraz zagranicznej. Analiza prowadzona jest w przekroju branżowym oraz terytorialnym. Przedstawiona jest też siła przedsiębiorczości w postaci dynamiki nowo powstałych firm oraz stopnia przeżycia podmiotów powstałych w ostatniej dekadzie.

1.1. PRZEDSIĘBIORSTWA ZAREJESTROWANE

Jednostki zatrudniające do 250 osób to prawie wszystkie podmioty gospodarcze zarejestrowane w urzędowym rejestrze podmiotów gospodarki narodowej REGON¹. W 2004 roku podmioty takie stanowiły 99,84% podmiotów zarejestrowanych w rejestrze i 99,88% przedsiębiorstw z tego rejestru. Przedsiębiorstwa w 2004 r. stanowiły 92% podmiotów zarejestrowanych w REGON, tj. 3 352 980 jednostek. Udział przedsiębiorstw, tj. spółek, spółdzielni i przedsiębiorstw państwowych, wśród podmiotów zarejestrowanych w REGON na przestrzeni lat 1999-2004 istotnie się zmniejszył – w 1999 roku stanowiły one ponad 97% podmiotów rejestru. Wynika to głównie z faktu rozwoju III sektora, tj. instytucji pozarządowych, a szczególnie wzrostu liczby stowarzyszeń. Zwiększyła się też znacznie w analizowanym okresie liczba wspólnot mieszkaniowych. W 1995 roku liczba podmiotów zarejestrowanych w REGON wynosiła 2,1 mln, z czego dużych podmiotów było 6429. W 2004 liczba podmiotów gospodarki narodowej (poza rolnictwem i rybołówstwem) wyniosła ponad 3,6 mln. Wśród nich jednostki zatrudniające powyżej 249 osób stanowiły 5757. Liczba podmiotów zarejestrowanych w REGON nie odzwierciedla rzeczywiście działających przedsiębiorstw w danym roku – część podmiotów ma przykładowo zawieszoną działalność. Jednak wyraźnie widać, że na przestrzeni lat zmniejszył się sektor dużych zakładów. Dotyczyło to głównie dużych podmiotów publicznych, których liczba w 2004 roku była o blisko 18% niższa niż w 2001, zaś dużych podmiotów prywatnych o 8% niższa. Odzwierciedla to zmiany strukturalne, jakie zaszły na przestrzeni lat 1994-2004 w polskiej gospodarce, tj. prywatyzację i demonopolizację.

¹ Wpisowi do rejestru REGON podlegają wszystkie osoby prawne, jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej, osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (w tym prowadzące indywidualne gospodarstwa rolne), jednostki lokalne wyżej wymienionych podmiotów. Przedsiębiorstwo jest to jednostka organizacyjna produkująca wyroby lub świadcząca usługi, która osiąga korzyści z pewnego stopnia samodzielności w podejmowaniu decyzji, zwłaszcza w zakresie alokacji swoich bieżących zasobów. Zgodnie z wcześniejszymi opracowaniami PARP pod redakcją prof. Józefa Chmiela za przedsiębiorstwa uznawane są zarejestrowane w REGON podmioty następujących form prawnych: 15-21, tj. spółki: partnerskie, akcyjne, z ograniczoną odpowiedzialnością, jawne, cywilne, komandytowe, komandytowo-akcyjne; 24 i 25 – przedsiębiorstwa państwowe i komunalne, 40 – spółdzielnie, 99 – bez szczególnej formy prawnej; J. Chmiel (red.) *Stan sektora MSP w 2003 roku. Tendencje rozwojowe w latach 1994-2005*, MGIP i PARP, Warszawa 2005; www.stat.gov.pl

zająć oraz rozwój przedsiębiorczości. Wyodrębniając z rejestru REGON przedsiębiorstwa, tj. spółki, spółdzielnie i przedsiębiorstwa państwowe, wyraźnie widać, że choć ilość podmiotów sektora publicznego zarejestrowanych w REGON rośnie, to liczba przedsiębiorstw sektora publicznego maleje (tabela 1.1). Liczba przedsiębiorstw zarejestrowanych w 2004 roku była zbliżona do wartości z 2003 roku, jednak w okresie 1999-2003 obserwowany był coroczny kilkuprocentowy wzrost zarejestrowanych przedsiębiorstw prywatnych.

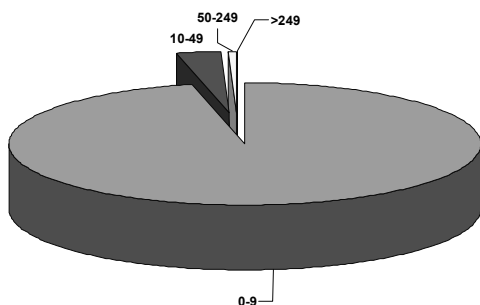
Tabela 1.1. Podmioty gospodarcze zarejestrowane w rejestrze REGON według stanu na koniec lat 1999-2004 (z pominięciem Rolnictwa i leśnictwa, Rybołówstwa i rybactwa oraz Administracji publicznej) oraz przedsiębiorstwa zarejestrowane w REGON

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Podmioty zarejestrowane w REGON	2904687	3162546	3348124	3495314	3617346	3643937
Ssektor publiczny	82383	92596	105077	117217	125806	130680
Rok poprzedni=100	x	112,4	113,5	111,6	107,3	103,9
Sektor prywatny	2822304	3069950	3243047	3378097	3491539	3513257
Rok poprzedni=100	x	108,8	105,6	104,2	103,4	100,6
Przedsiębiorstwa zarejestrowane w REGON	2834327	2971030	3121111	3246216	3346192	3352980
Sektor publiczny	9052	9572	9352	9256	8927	8181
Rok poprzedni=100	x	105,7	97,7	99,0	96,4	91,6
Sektor prywatny	2825275	2961352	3111661	3236861	3337169	3344799
Rok poprzedni=100	x	104,8	105,1	104,0	103,1	100,2
Udział przedsiębiorstw w podmiotach REGON	97,6	93,9	93,2	92,9	92,5	92,0

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

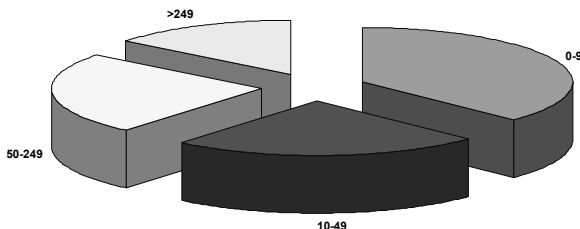
W sektorze małych i średnich przedsiębiorstw największą grupę stanowią mikrofirmy, czyli zatrudniające do 9 pracowników. W 2004 r. w REGON zarejestrowanych było 3,22 mln takich podmiotów, czyli 96% wszystkich przedsiębiorstw rejestru. W tej grupie blisko 81 tys. to przedsiębiorstwa niezatrudniające pracowników. Ta grupa podmiotów to zazwyczaj firmy niestanowiące głównego zajęcia założycieli. Przedsiębiorstwa małe, tj. zatrudniające od 10 do 49 osób, w 2004 roku to około 3% wszystkich firm z rejestru, zaś średnie – około 0,5%. Wyraźna jest jednak różnica między sektorem publicznym i prywatnym – mikrofirmy to bowiem około 37% przedsiębiorstw sektora publicznego, małe i średnie – po 24%, zaś duże to aż około 15% przedsiębiorstw własności państwowej (wykres 1.1 i 1.2, tabela 1.2).

Wykres 1.1. Struktura przedsiębiorstw sektora prywatnego zarejestrowanych w REGON w 2004 roku według liczby pracujących (%)



Źródło: GUS

Wykres 1.2. Struktura przedsiębiorstw sektora publicznego zarejestrowanych w REGON w 2004 roku według liczby pracujących (%)



Źródło: GUS

Tabela 1.2. Podmioty zarejestrowane w REGON a przedsiębiorstwa z rejestru w 2004 r. według liczby pracujących²

2004	Według liczby pracujących						
	razem	0	0-9	10-49	0-49	50-249	>249
Podmioty REGON	3670915	259246	3485970	149159	3635129	30029	5757
Sektor publiczny	142747	53885	87787	40461	128248	11666	2833
Sektor prywatny	3528168	205361	3398183	108698	3506881	18363	2924
Przedsiębiorstwa w REGON	3352980	80809	3225854	103907	3329761	19288	3931
Sektor publiczny	8181	1099	3038	1965	5003	1999	1179
Sektor prywatny	3344799	79710	3222816	101942	3324758	17289	2752

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

² Bez sekcji rolnictwo i leśnictwo oraz rybołówstwo i rybactwo

Najliczniejszą grupę przedsiębiorstw zarejestrowanych w REGON w 2004 r. stanowiły przedsiębiorstwa bez szczególnej formy prawnej, czyli zakłady osób fizycznych. Takich podmiotów w REGON było w 2004 r. około 2,8 mln. Stanowiły one 86% firm mikro, 37,5% firm małych i blisko 14% przedsiębiorstw średnich. Zaledwie 3% dużych przedsiębiorstw nie miało szczególnej formy prawnej. Duże przedsiębiorstwa bowiem posiadają zazwyczaj osobowość prawną i najpopularniejsze formy jakie przyjmują to spółki akcyjne i z ograniczoną odpowiedzialnością. W gronie firm małych dominują podmioty bez szczególnej formy prawnej oraz spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i cywilne. W sumie spółek z ograniczoną odpowiedzialnością w rejestrze REGON w 2004 roku było ponad 191 tys., zaś cywilnych blisko 284 tys. Przedsiębiorstwa średnie to przede wszystkim spółki z ograniczoną odpowiedzialnością – w 2004 roku była to blisko połowa podmiotów tej wielkości zarejestrowanych w REGON. Około 14% firm średnich to podmioty bez szczególnej formy prawnej, zaś około 13% to spółki akcyjne. Spółek akcyjnych w REGON w 2004 roku było 13,5 tys., z czego blisko 12 tys. to podmioty sektora MSP. Małe i średnie przedsiębiorstwa w Polsce przyjmują też czasem inne formy prawne, jak spółki jawne, komandytowe, komandytowo-akcyjne czy partnerskie. W 2004 roku blisko 1,4 tys. małych i średnich przedsiębiorstw z rejestru REGON to były przedsiębiorstwa państwowe, zaś 16,8 tys. spółdzielnie. Porównując ilość przedsiębiorstw poszczególnych form prawnych zarejestrowanych w REGON w 2004 roku w stosunku do 1999 i 2003 roku, można zauważyć, że najbardziej wzrosła liczba spółek jawnych i komandytowych oraz nowej formy prawnej, jaką są spółki partnerskie. Spółek jawnych w 1999 roku było około 800, podczas gdy w 2004 blisko 27 tys. W porównaniu z 1999 rokiem najbardziej zmniejszyła się natomiast liczba przedsiębiorstw państwowych oraz spółek cywilnych. Dość istotnie zwiększyła się zaś liczba spółek akcyjnych i z ograniczoną odpowiedzialnością. W porównaniu z 2003 rokiem w rejestrze REGON w 2004 roku było mniej spółek akcyjnych i jawnych sektora publicznego oraz przedsiębiorstw państwowych. Wzrosła liczba prywatnych spółek partnerskich, z ograniczoną odpowiedzialnością, jawnych, komandytowych i komandytowo-akcyjnych, a także spółek cywilnych sektora publicznego. Liczba przedsiębiorstw pozostałych form prawnych zarejestrowanych w REGON w 2004 roku była zbliżona do liczby z 2003 (tabela 1.3).

Tabela 1.3. Struktura przedsiębiorstw zarejestrowanych w REGON według form prawnych w poszczególnych grupach wielkościowych (%)

2004	0-9	10-49	50-249	>249
Spółki partnerskie	0,0	0,2	0,0	0,0
Spółki akcyjne	0,2	3,2	13,1	41,5
Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością	4,6	31,9	49,8	38,6
Spółki jawne	0,5	9,2	7,3	2,2
Spółki cywilne	8,4	13,7	2,1	0,3
Spółki komandytowe	0,0	0,1	0,3	0,2
Przedsiębiorstwa państwowe	0,0	0,3	1,8	5,3
Spółdzielnie	0,3	3,8	11,8	8,8
Bez szczególnej formy prawnej	86,0	37,5	13,8	3,1
Suma	100	100	100	100

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

1.2. PRZEDSIĘBIORSTWA AKTYWNE

Przedsiębiorstwa aktywne to firmy, które w danym roku rzeczywiście prowadziły działalność.³ W 2004 roku stanowiły one 50,4% podmiotów zarejestrowanych w REGON. O coraz mniejszej aktualności rejestru świadczy fakt, że udział przedsiębiorstw aktywnych w REGON z każdym rokiem się zmniejsza, szczególnie w obecnym wieku. W 1996 roku firmy aktywne stanowiły 57,5% zarejestrowanych w REGON, zaś w latach 1997-1998 około 63%, a w 1999 64%. Analiza danych o liczbie firm aktywnych musi być prowadzona z podziałem na okresy do 1998 roku, gdy nie były badane przedsiębiorstwa sektora finansowego, oraz po tym roku. W latach 1995-1998 obserwowany był wzrost liczby przedsiębiorstw aktywnych, co pokrywa się z okresem szybkiego wzrostu gospodarczego. W szczególności wzrosła wówczas liczba aktywnych przedsiębiorstw małych.

Tabela 1.4. Liczba przedsiębiorstw aktywnych w latach 1996-1998 bez pośrednictwa finansowego

	1996	1997	1998
Ogółem	1 343 623	1 583 606	1 726 073
Udział przedsiębiorstw aktywnych w REGON	57,5	63,5	63,6
Tempo zmian aktywnych	x	118,2	102,0
tempo zmian firm małych	x	118,3	109,1
tempo zmian firm średnich	x	108,1	104,3

Źródło: Na podstawie J. Chmiel (red.) Stan sektora MSP w 1999 r. Tendencje rozwojowe w latach 1994-1999. PARP, Warszawa 2001

W 1999 roku przedsiębiorstw aktywnych razem z pośrednictwem finansowym było 1,82 mln i do 2001 roku ta liczba zmniejszyła się do 1,66 mln. Pokrywa się to z okresem osłabienia tempa wzrostu gospodarczego i wzrostu bezrobocia. W 2002 roku liczba firm faktycznie prowadzących działalność zwiększyła się do około 1,73 mln, co wiązało się szczególnie ze wzrostem liczby firm małych. W 2003 i 2004 roku część z tych podmiotów zawiesiło działalność, tak że w 2004 roku przedsiębiorstw faktycznie prowadzących działalność było 1,69 mln, w czym 1,64 mln to były firmy mikro, około 35 tys. małe, zaś 12 tys. średnie. Dużych firm w Polsce w 2004 roku było 2,5 tys. Lata 2003-2004 to okres najwyższej stopy bezrobocia, co odzwierciedla spadek liczby aktywnych przedsiębiorstw i zmniejszenie liczby firm w największych klasach wielkościowych. Wzrost zatrudnienia obserwowany od połowy 2005 roku i w 2006, związany m.in. z dostępnością środków z funduszy strukturalnych, powinien spowodować

³ Liczba aktywnych przedsiębiorstw w 2004 roku została oszacowana, podobnie jak w latach poprzednich, poprzez zsumowanie liczby aktywnych podmiotów zatrudniających do 9 osób, oszacowanych przez GUS na podstawie sprawozdania SP-3 oraz liczby podmiotów przysyłających do GUS sprawozdanie SP, tj. prowadzących księgi rachunkowe o zatrudnieniu powyżej 10 osób i prowadzących księgi rozchodów i przychodów o zatrudnieniu powyżej 9 osób; źródło: J. Chmiel (red.) Stan sektora MSP w 2002 roku. Tendencje rozwojowe latach 1994-2002. PARP 2004, dane GUS i Działalność gospodarcza najmniejszych przedsiębiorstw w 2004 r., www.stat.gov.pl

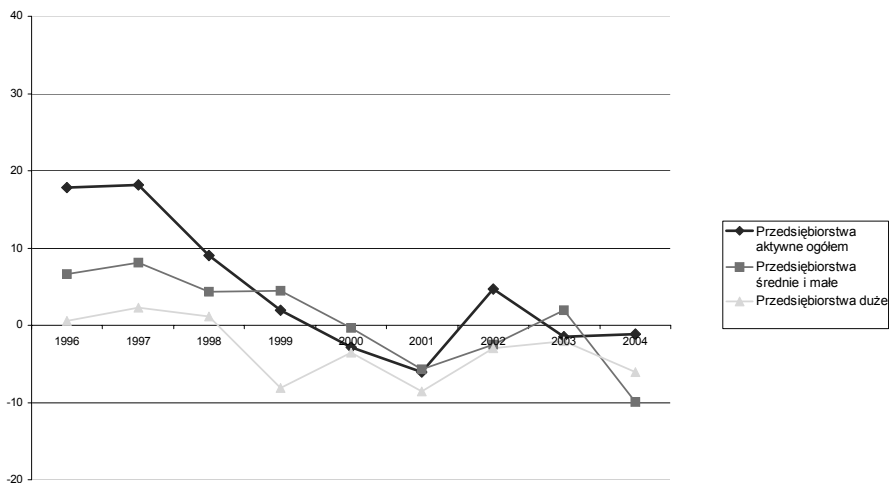
wzrost liczby przedsiębiorstw aktywnych w kolejnych latach, jednak nie ma jeszcze dokładnych danych na ten temat za rok 2005. W 2004 roku spadek ogólnej liczby firm aktywnych i firm małych w porównaniu z 2003 był nieznaczny – około 1%, w porównaniu z 1,5% w roku 2003 w stosunku do roku 2002. Dość istotnie jednak obniżyła się ilość średnich i dużych podmiotów gospodarczych prowadzących działalność – spadek odpowiednio o 10% i 6% w stosunku do 2003 roku (wykres 1.3). Odzwierciedla to zmiana struktury aktywnych przedsiębiorstw, tj. wzrost udziału firm mikro do 97,1% w porównaniu z 96,8% rok wcześniej wraz ze spadkiem udziału przedsiębiorstw pozostałych klas wielkościowych (tabela 1.5).

Tabela 1.5. Liczba przedsiębiorstw aktywnych w latach 1999-2004

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Ogółem	1819200	1766073	1657630	1735424	1709542	1690372
0-9	1760619	1709757	1601964	1682473	1654094	1640969
10-49	41129	39018	39439	37142	39453	34893
50-249	14268	14227	13419	13086	13330	12005
> 249	3184	3071	2808	2723	2665	2505
Struktura: ogółem=100%						
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0-9	96,78	96,81	96,64	96,95	96,76	97,08
10-49	2,26	2,21	2,38	2,14	2,31	2,06
50-249	0,78	0,81	0,81	0,75	0,78	0,71
> 249	0,18	0,17	0,17	0,16	0,16	0,15
Aktywne jako odsetek zarejestrowanych w REGON	64,18	59,44	53,11	53,46	51,09	50,41

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i „Działalność gospodarcza najmniejszych przedsiębiorstw w 2004 r.”, www.stat.gov.pl; J. Chmiel (red.) „Stan sektora MSP w 2003 roku. Tendencje rozwojowe w latach 1994-2005”, MGIP i PARP, Warszawa 2005;

Wykres 1.3. Tempo zmian liczby przedsiębiorstw aktywnych (%)



Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

1.3. ROZKŁAD BRANŻOWY PRZEDSIĘBIORSTW

Najliczniejszą branżą wśród aktywnych małych i średnich przedsiębiorstw w 2004 roku był handel i naprawy – takich podmiotów działało w sumie blisko 605,4 tys., z czego 2,1 tys. to firmy średnie. Dużych podmiotów handlowych było 266. Więcej podmiotów zatrudniających ponad 249 osób było tylko w przetwórstwie przemysłowym (1,4 tys.). MSP handlowe to blisko 36% podmiotów sektora. W porównaniu z 1999 rokiem znaczenie tej branży wśród aktywnych przedsiębiorstw zmniejszyło się o ponad 1 punkt procentowy. W szczególności zmniejszył się udział firm handlowych wśród średnich przedsiębiorstw. Kolejną bardzo liczną branżą wśród MSP jest obsługa nieruchomości i firm.

Tabela 1.6. Struktura zbioru aktywnych MSP według sekcji gospodarki w latach 1999 i 2004 (%)

	MSP ogółem		0-9		10-49		50-249	
	1999	2004	1999	2004	1999	2004	1999	2004
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Przetwórstwo przemysłowe	13,3	12,0	12,6	11,2	34,4	37,0	44,0	51,1
Budownictwo	11,8	9,4	11,7	9,4	13	10,9	14,2	10,7
Handel i naprawy	37,3	35,9	37,6	36,1	31,7	29,4	20,2	17,8
Hotele i restauracje	3,2	3,3	3,2	3,3	3,3	3,2	1,1	0,7
Transport i łączność	9,3	8,4	9,5	8,5	3,9	4,6	3,9	5,0
Pośrednictwo finansowe	3,2	3,1	3,3	3,2	0,7	0,5	0,4	0,4
Obsługa nieruchomości i firm	11,8	16,3	11,8	16,5	8,9	7,4	9,7	8,0
Pozostała działalność usługowa	4,1	4,2	4,3	4,3	1,7	1,4	2,4	0,9

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) „Stan sektora MSP w 2003 roku. Tendencje rozwojowe w latach 1994-2005”, MGIP i PARP, Warszawa 2005

Takich firm działało w Polsce w 2004 roku 274,7 tys., w czym 255 było podmiotów dużych. Jednocześnie znaczenie tej branży w strukturze podmiotowej MSP znacznie wzrosło w porównaniu z 1999 rokiem z niecałych 12% do ponad 16%. Firmy przetwórstwa przemysłowego to 12% aktywnych podmiotów sektora MSP w 2004 roku, tj. blisko 203 tys. Mimo że udział firm przemysłowych w sektorze MSP nieznacznie zmniejszył się w porównaniu z 1999 rokiem, to w grupie firm małych i średnich znaczenie przetwórstwa przemysłowego wzrosło. W 2004 roku w porównaniu z 2003 liczba aktywnych podmiotów branży wzrosła o 3%. Firmy budowlane to 9,4% podmiotów sektora MSP w 2004 (w 1999 roku 11,8%), tj. 159 tys. podmiotów. W porównaniu z 2003 rokiem liczba aktywnych firm budowlanych wszystkich klas wielkościowych zmniejszyła się. Przedsiębiorstwa branży transport i łączność to 8,5% podmiotów sektora MSP, czyli 141,5 tys. W porównaniu z 2003 rokiem zmniejszyła się liczba aktywnych mikrofirm branży natomiast, wzrosła małych i średnich. W porównaniu z 2003 rokiem zmniejszyła się też liczba aktywnych podmiotów z sekcji pozostała działalność usługowa, a także liczba hoteli i restauracji. Wzrosła natomiast nieznacznie liczba podmiotów MSP zajmujących się pośrednictwem finansowym. Branże te mają 3-4% udział w strukturze podmiotowej sektora MSP. W porównaniu z 1999 rokiem, a także 2003, zwiększyło się znaczenie pozostałych branż w sektorze MSP, tj. firm działających w obszarze edukacji oraz ochrony zdrowia i opiece społecznej. Małych i średnich przedsiębiorstw z sektora usług społecznych w 2004 roku działało w sumie 122,3 tys. (tabela 1.6, 1.7, wykres 1.4).

W porównaniu z liczbą podmiotów zarejestrowanych w REGON najwięcej aktywnych firm było w ochronie zdrowia i opiece społecznej, przetwórstwie przemysłowym i transporcie – firmy aktywne tych branż stanowiły w 2004 roku od 58% do 52% tych z rejestru. Najmniej aktywnych podmiotów było w edukacji oraz pozostałej działalności usługowej komunalnej,

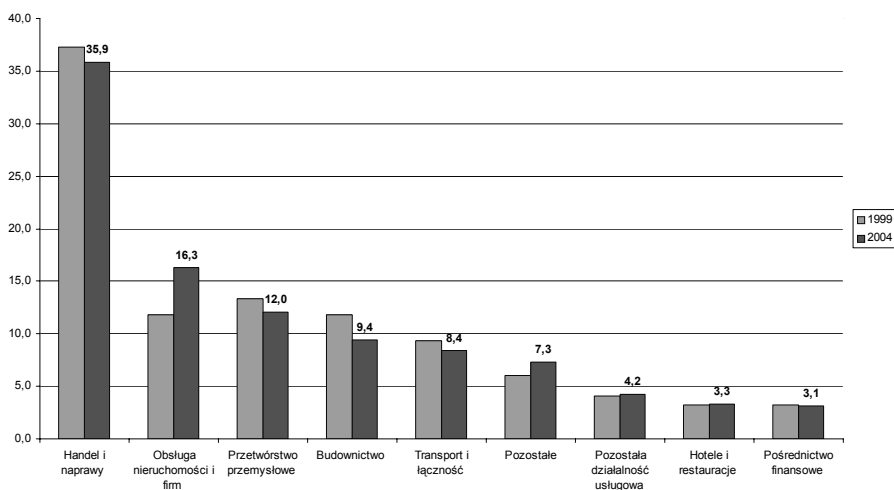
społecznej i indywidualnej – co trzecia firma z rejestru tych branż w 2004 roku nie prowadziła działalności.

Tabela 1.7. Dynamika przedsiębiorstw aktywnych według sekcji 2004/2003 (rok 2003 = 100)

	Ogółem	0-9	10-49	50-249	> 249
Ogółem Polska	99	99	88	90	94
Górnictwo i kopalnictwo	103	104	99	96	103
Przetwórstwo przemysłowe	103	104	99	99	99
Wytw. i zaop. w en. el., gaz i wodę	100	119	91	87	56
Budownictwo	93	93	95	99	96
Handel i naprawy	98	98	80	83	93
Hotele i restauracje	98	98	86	58	63
Transport, gosp. magaz. i łączność	97	97	102	104	99
Pośrednictwo finansowe	101	101	80	82	116
Obsługa nieruchomości i firm, nauka	101	101	69	67	84
Edukacja	105	105	86	.	.
Ochrona zdrowia i opieka społeczna	105	105	102	101	128
Pozostała działalność usługowa	98	99	62	37	73

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

Wykres 1.4. Struktura branżowa aktywnych MSP w 1999 i 2004 roku (%)



Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) „Stan sektora MSP w 2003 roku. Tendencje rozwojowe w latach 1994-2005”, MGiP i PARP, Warszawa 2005

1.4. MSP Z UDZIAŁEM ZAGRANICZNYM I ICH DYNAMIKA

W 2004 roku działało w Polsce 15,8 tys. spółek z udziałem zagranicznym, choć w rejestrze REGON zewidencjonowanych było około 40 tys. podmiotów z kapitałem zagranicznym. Od 2002 roku liczba aktywnych podmiotów z udziałem zagranicznym zwiększyła się z 14,5 tys. do 15,8 tys. Najbardziej zwiększyła się liczba dużych spółek z udziałem zagranicznym. Odzwierciedla to przyspieszenie napływu kapitału zagranicznego do Polski motywowane wejściem Polski do Unii Europejskiej. W 2004 roku w Polsce zainwestowano 7,8 mld USD w porównaniu z 6,4 mld USD w 2003 i 6,1 mld USD w 2002. Rok 2002 był też jedynym, w którym spadła liczba aktywnych przedsiębiorstw własności zagranicznej, co pokrywało się z dość niskim napływem kapitału zagranicznego do Polski. W 2000 roku w Polsce zainwestowano bowiem ponad 10 mld USD, zaś w 2001 około 7 mld USD (tabela 1.8, wykres 1.5).⁴

Struktura spółek z udziałem kapitału zagranicznego jest inna niż podmiotów krajowych. Mikropodmioty to 58% spółek z udziałem zagranicznym, małe 23%, średnie 13%, zaś duże to około 5% firm z kapitałem zagranicznym. W rezultacie przeciętna wielkość spółki z kapitałem zagranicznym jest większa.

Tabela 1.8. Aktywne spółki z udziałem zagranicznym według klas wielkościowych w latach 2002-2004

Liczba pracujących	2002	2003	2004
Ogółem	14488	15371	15816
Rok poprzedni =100	x	106,1	102,9
0-9	8578	9003	9257
Rok poprzedni =100	x	105,0	102,8
10-49	3195	3512	3603
Rok poprzedni =100	x	109,9	102,6
50-249	1983	2088	2117
Rok poprzedni =100	x	105,3	101,4
powyżej 250	732	768	839
Rok poprzedni =100	x	104,9	109,2

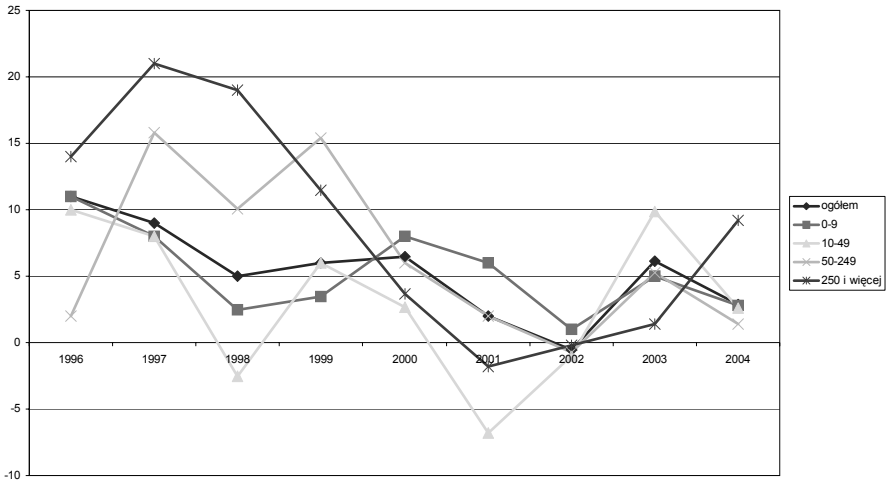
Źródło: Obliczenia na podstawie BDR GUS i J. Chmiel (red.) „Stan sektora MSP w 2002 roku. Tendencje rozwojowe latach 1994-2002”. PARP 2004

Potwierdza to tabela 1.9 – spośród podmiotów zarejestrowanych w REGON najwięcej tych z udziałem kapitału zagranicznego było wśród firm dużych – 20,4% wszystkich w 2004 roku. Podobnie w sektorze MSP – firmy z udziałem zagranicznym są najliczniejsze w gronie śred-

⁴ dane PAIIZ

nich – 10,1%, przy 5,5% w grupie firm małych. W grupie firm mikropodmioty z udziałem zagranicznym to zaledwie 1,1% wszystkich.

Wykres 1.5. Tempo zmiany liczby spółek z kapitałem zagranicznym 1996-2004 (%)



Źródło: Obliczenia na podstawie BDR GUS i J. Chmiel (red.) „Stan sektora MSP w 2002 roku. Tendencje rozwojowe latach 1994-2002”, PARP 2004

Tabela 1.9. Podmioty z udziałem kapitału zagranicznego w sekcjach gospodarki w 2004 roku – odsetek wszystkich podmiotów gospodarczych sekcji (%)

Sekcja PKD	Ogółem Polska	Według liczby pracujących			
		0-9	10-49	50-249	>249
Polska	1,3	1,1	5,5	10,1	20,4
Górnictwo i kopalnictwo	6	5,3	8,7	12,1	11,8
Przetwórstwo przemysłowe	2,5	1,8	6,8	14,3	26,8
Wytw. i zaop. w en. el., gaz i wodę	7,1	5,9	8,9	12,7	56,7
Budownictwo	0,8	0,7	3,5	3,9	7,7
Handel i naprawy	1,5	1,4	5,8	8,2	17,6
Hotele i restauracje	1,1	0,9	4,8	8	19
Transport, gosp. magaz. i łączność	0,8	0,7	7,7	15,8	12,9
Pośrednictwo finansowe	0,4	0,3	4,4	4,9	28,6
Obsługa nieruchomości i firm, nauka	1,5	1,3	7,6	9,1	8,2
Edukacja	0,5	0,4	0,5	1,6	0
Ochrona zdrowia i opieka społeczna	0,2	0,1	0,8	2	6,9
Pozostała działalność usługowa	0,3	0,3	2,1	4	1,7

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

Patrząc z perspektywy rodzaju działalności gospodarczej podmiotów z kapitałem zagranicznym najwięcej było w branży zdominowanej przez duże przedsiębiorstwa, tj. wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz i wodę oraz w górnictwie – odpowiednio 7,1% i 6% wszystkich. Dość duże znaczenie mają też podmioty własności zagranicznej w przetwórstwie przemysłowym, gdyż stanowią 2,5% podmiotów tej sekcji zarejestrowanych w REGON. Mniej niż wynosi przeciętna krajowa podmiotów z kapitałem zagranicznym jest w budownictwie, hotelarstwie i gastronomii, transporcie, edukacji, ochronie zdrowia i pozostałej działalności usługowej. W sektorze MSP zajmującym się pośrednictwem finansowym podmiotów z kapitałem zagranicznym jest również niewiele, ale wśród dużych przedsiębiorstw spółki z kapitałem zagranicznym są tu liczniejsze niż w innych branżach. Odzwierciedla to fakt około 70%-owego udziału kapitału zagranicznego w polskim sektorze bankowym oraz zagraniczną własność największych firm ubezpieczeniowych obecnych na polskim rynku (tabela 1.9).

1.5. ROZKŁAD TERYTORIALNY MSP POSZCZEGÓLNYCH SEKCJI ORAZ FORM PRAWNYCH I WŁASNOŚCIOWYCH W 2004 r.

Małe i średnie przedsiębiorstwa zlokalizowane są przede wszystkim w gminach miejskich – 65,1% z nich. Wynika to z większego zagęszczenia ludności w miastach, a stąd większego popytu, jak też większej liczby osób przedsiębiorczych. 18,7% MSP zarejestrowanych jest w gminach miejsko-wiejskich, a 16,2% w wiejskich. Mniej niż średnia krajowa małych i średnich firm zlokalizowanych jest w gminach miejskich, szczególnie w górnictwie. Większość MSP z górnictwa i kopalnictwa ma siedziby w gminach wiejskich – blisko 42%. Na terenach wiejskich zlokalizowane jest też co trzecie MSP zajmujące się wytwarzaniem i zaopatrzeniem w energię elektryczną, gaz i wodę. Na terenie gmin wiejskich i miejsko-wiejskich ulokowanych jest też około połowa MSP przetwórstwa przemysłowego i budownictwa. Około 40% hoteli i restauracji należących do sektora MSP posiada siedziby poza miastami. W miastach skoncentrowane są natomiast przede wszystkim małe i średnie firmy z dziedziny usług opartych na wiedzy, jak działające w obszarze edukacji, ochrony zdrowia, obsługi firm i nieruchomości oraz z sektora nauki (tabela 1.10).

Tabela 1.10. Struktura przedsiębiorstw poszczególnych sekcji w zależności od rodzaju gminy (%)

Sekcja PKD	Z tego w gminie		
	miejskiej	wiejskiej	miejsko-wiejskiej
Polska	65,1	16,2	18,7
Górnictwo i kopalnictwo	31,8	41,7	26,4
Przetwórstwo przemysłowe	55,7	22,4	21,9
Wytw. i zaop. w en. el., gaz i wodę	44,9	32,0	23,1
Budownictwo	57,8	21,6	20,7
Handel i naprawy	64,2	16,1	19,7
Hotele i restauracje	59,6	21,0	19,4
Transport, gosp. magaz. i łączność	64,3	18,7	17,0
Pośrednictwo finansowe	73,1	11,5	15,4
Obsługa nieruchomości i firm, nauka	75,8	9,2	15,0
Edukacja	77,9	7,2	14,8
Ochrona zdrowia i opieka społeczna	72,3	9,8	17,9
Pozostała działalność usługowa	68,0	14,2	17,7

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

Najwięcej podmiotów z kapitałem zagranicznym zlokalizowanych jest w gminach miejskich – stanowią one 1,6% firm zarejestrowanych w REGON w miastach. W gminach wiejskich i miejsko-wiejskich jest ich ponad dwa razy mniej, gdyż 0,7% wszystkich podmiotów gospodarczych.

Tabela 1.11. Odsetek firm z kapitałem zagranicznym we wszystkich podmiotach zarejestrowanych w REGON według sekcji i typu gminy (%)

Sekcja PKD	Z tego w gminie		
	miejskiej	wiejskiej	miejsko-wiejskiej
Polska	1,6	0,7	0,7
Górnictwo i kopalnictwo	11,5	3,4	3,8
Przetwórstwo przemysłowe	3,0	1,6	2,3
Wytw. i zaop. w en. el., gaz i wodę	13,5	1,7	2,1
Budownictwo	1,1	0,3	0,4
Handel i naprawy	1,9	0,9	0,7
Hotele i restauracje	1,5	0,4	0,7
Transport, gosp. magaz. i łączność	1,0	0,4	0,5
Pośrednictwo finansowe	0,5	0,1	0,1
Obsługa nieruchomości i firm, nauka	1,8	0,6	0,5
Edukacja	0,5	0,2	0,1
Ochrona zdrowia i opieka społeczna	0,2	0,1	0,1
Pozostała działalność usługowa	0,4	0,1	0,2

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

Patrząc na udział kapitału zagranicznego w poszczególnych branżach w przekroju terytorialnym, należy stwierdzić, że nie ma istotnych różnic w zależności od typu gminy. Podmioty z kapitałem zagranicznym najczęściej pojawiają się w branżach przemysłowych, tj. górnictwie i kopalnictwie, zaopatrywaniu w energię, gaz i wodę oraz w przetwórstwie przemysłowym we wszystkich typach gmin. Więcej od przeciętnej krajowej firm zagranicznych jest wśród zlokalizowanych w miastach przedsiębiorstw handlowych, a także działających w obsłudze nieruchomości i firm. Podobnie jak dla całego sektora przedsiębiorstw najmniej podmiotów zagranicznych zarówno w miastach jak i na terenach wiejskich jest w usługach społecznych, edukacji i pośrednictwie finansowym (tabela 1.11).

Analizując sektor MSP z perspektywy najczęstszych form prawnych przedsiębiorstw w Polsce, należy stwierdzić, że na terenach wiejskich i miejsko-wiejskich zlokalizowanych jest stosunkowo dużo spółdzielni oraz przedsiębiorstw bez szczególnej formy prawnej. Prawie wszystkie spółki akcyjne i z ograniczoną odpowiedzialnością posiadają natomiast siedziby w miastach (tabela 1.12).

Tabela 1.12. Struktura przedsiębiorstw poszczególnych form prawnych w zależności od rodzaju gminy (%)

Ogółem Polska	Z tego w gminie		
	miejskiej	wiejskiej	miejsko/ wiejskiej
Spółki akcyjne	85,9	4,2	9,9
Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością	81,8	7,8	10,3
Spółki cywilne	72,5	11,5	16,0
Spółdzielnie	59,4	19,0	21,6
Bez szczególnej formy prawnej	63,2	17,2	19,5
Przedsiębiorstwa państwowe	77,7	6,3	16,0

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

1.6. PRZEDSIĘBIORSTWA NOWO POWSTAŁE I PRZEŻYWALNOŚĆ PRZEDSIĘBIORSTW

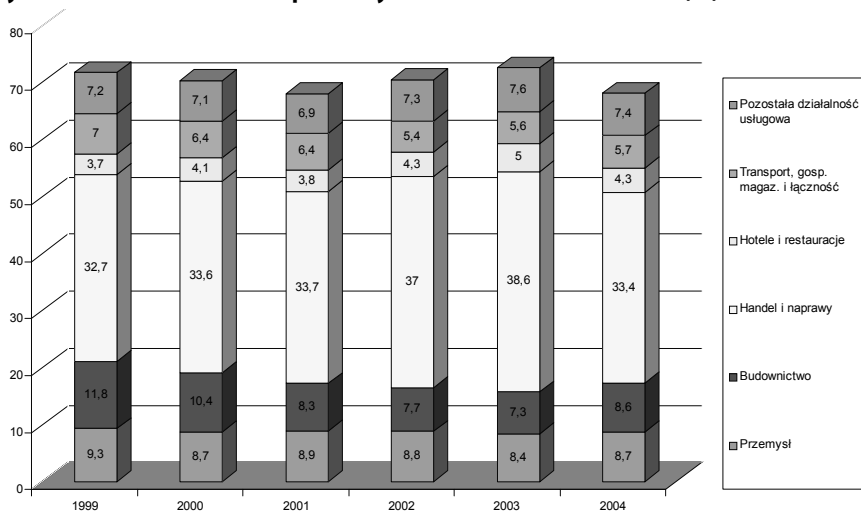
Nowo powstałe firmy są odzwierciedleniem aktywności ekonomicznej ludności. Zwiększa się ona w latach ożywienia gospodarczego, ale czasem wzrost liczby firm może być wynikiem uregulowań temu sprzyjających. Wydaje się, że wprowadzeniem obowiązkowych składek ZUS od umów o dzieło z pracownikami etatowymi w 2000 roku należy tłumaczyć wzrost liczby firm nowo powstałych w 2001 roku. Poza tym rokiem obserwujemy spadek liczby nowo powstałych przedsiębiorstw w okresie 2002-2004. Polacy stali się mniej skłonni do podejmowania ryzyka własnej działalności gospodarczej. Liczba nowych firm powstałych w 2004 roku wyniosła około 228 tys., podczas gdy w 1999 roku zarejestrowano 390 tys. nowych podmiotów. Jednak porównując liczbę firm nowo powstałych i zlikwidowanych w latach 2003-2004, należy zauważyć, że co roku więcej firm powstawało niż było wyrejestrowywanych z REGON. W latach 2002-2004 obserwowano zmniejszenie liczby firm nowo powstających szczególnie w sektorze publicznym. Jednak w 2001 roku nowych przedsiębiorstw sektora publicznego było istotnie więcej niż w pozostałych latach – 18,3 tys. przy 8,8 tys. w 2004 roku (tabela 1.13).

Tabela 1.13. Przedsiębiorstwa nowo powstałe w latach 1999-2004 i ich dynamika

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
	liczba zarejestrowanych nowych podmiotów					
Ogółem	390923	351546	359057	285270	273346	227766
Sektor publiczny	16415	15290	18280	13864	12880	8813
Sektor prywatny	374508	336256	340777	271406	260466	218953
	rok poprzedni=100					
Ogółem	81,4	89,9	102,1	79,4	95,8	83,3
Sektor publiczny		93,1	119,6	75,8	92,9	68,4
Sektor prywatny		89,8	101,3	79,6	96,0	84,1

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) „Stan sektora MSP w 2003 roku. Tendencje rozwojowe w latach 1994-2005”, MGIP i PARP, Warszawa 2005

Wykres 1.4. Struktura nowo powstałych MSP w latach 1999-2004 (%)



Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) „Stan sektora MSP w 2003 roku. Tendencje rozwojowe w latach 1994-2005”, MGIP i PARP, Warszawa 2005

W 2004 roku więcej zlikwidowano niż powstało nowych firm małych, średnich i dużych sektora publicznego oraz dużych sektora prywatnego. Wynika to z faktu, że znaczna część nowych przedsiębiorstw to w pierwszej fazie mikropodmioty. W 2004 roku zlikwidowano 2,5 tys. firm małych i 314 średnich i było to mniej niż w 2003 roku, a także mniej niż nowo powstałych firm tych grup wielkościowych. Nowych mikroprzedsiębiorstw w 2004 roku zarejestrowano blisko 215,5 tys. i było to około 40 tys. mniej niż w 2003 roku. Jednak w 2004 roku zlikwidowano znacznie więcej mikroprzedsiębiorstw niż w 2003 roku, bowiem blisko 203 tys. w porównaniu ze 146 tys.

Tabela 1.14. Przedsiębiorstwa nowo powstałe i zlikwidowane według klas wielkości i sektorów własnościowych w 2004 i 2003 roku

	Nowo powstałe				Zlikwidowane			
	2004		2003		2004		2003	
	sektor publiczny	sektor prywatny	sektor publiczny	sektor prywatny	sektor publiczny	sektor prywatny	sektor publiczny	sektor prywatny
Ogółem Polska	8813	218953	12880	260466	3831	205741	3624	149111
0-9	7695	215488	9937	255065	1972	202841	1982	145994
10-49	980	3098	2556	4887	1186	2537	1199	2637
50-249	124	338	302	450	554	314	314	378
>249	14	29	85	64	161	52	129	102

Źródło: GUS

Jak co roku, w 2004 powstało najwięcej nowych podmiotów w handlu i naprawach – więcej niż co trzecia nowo powstała firma. Jednak udział przedsiębiorstw handlowych wśród nowych firm był niższy niż w latach 2002-2003. Po około 8,5% nowych firm zarejestrowanych w 2004 roku działa w przemyśle i budownictwie, podobnie jak w poprzednich latach. Około 7% nowych podmiotów to tradycyjnie firmy działające w pozostałych usługach, zaś około 6% firmy transportowe. 4,3% firm powstałych w 2004 roku działa w hotelarstwie i gastronomii (wykres 1.4).

Większość podmiotów powstało w 2004 roku w miastach – 64,4%. Tempo powstawania nowych firm w zależności od rodzaju gminy odpowiada więc strukturze terytorialnej podmiotów zarejestrowanych w REGON.

Tabela 1.15. Nowo powstałe a zlikwidowane według sekcji i lokalizacji w 2004

Sekcja PKD	Nowo powstałe pomniejszone o zlikwidowane				Nowo powstałe pomniejszone o zlikwidowane jako odsetek istniejących na koniec 2004 (%)			
	Ogółem Polska	z tego w gminie			Ogółem Polska	z tego w gminie		
		miejskiej	wiejskiej	miejsko-wiejskiej		miejskiej	wiejskiej	miejsko-wiejskiej
Ogółem Polska	18693	14546	-130	4274	0,5	0,6	-0,02	0,6
Górnictwo i kopalnictwo	16	35	-16	-3	0,7	5,0	-1,7	-0,5
Przetwórstwo przemysłowe	-1848	-1273	-258	-317	-0,5	-0,6	-0,3	-0,4
Wytw. i zaop. w en. el., gaz i wodę	32	-2	35	-1	1,4	-0,2	4,7	-0,2
Budownictwo	-3069	-2131	-653	-285	-0,8	-1,0	-0,8	-0,4
Handel i naprawy	-5651	-3849	-1535	-267	-0,4	-0,5	-0,8	-0,1
Hotele i restauracje	387	427	-4	-36	0,3	0,6	0,0	-0,2
Transport, gosp. magaz. i łączność	-3766	-2403	-765	-599	-1,4	-1,4	-1,5	-1,3
Pośrednictwo finansowe	736	752	-110	93	0,5	0,7	-0,7	0,4
Obsługa nieruchomości i firm, nauka	19398	14609	1296	3493	3,7	3,7	2,7	4,5
Edukacja	806	769	49	-12	1,5	1,9	1,3	-0,2
Ochrona zdrowia i opieka społeczna	4204	3188	347	668	2,7	2,8	2,3	2,4
Pozostała działalność usługowa	6949	4471	1116	1362	2,9	2,7	3,3	3,2

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

Porównanie liczby firm nowo powstałych i zlikwidowanych w danych branżach, w zależności od rodzaju gminy, w stosunku do liczby firm zarejestrowanych w REGON w 2004 roku pokazuje, że w gminach miejskich i miejsko-wiejskich liczba podmiotów gospodarczych wzrosła, natomiast w wiejskich nieznacznie spadła. W całej Polsce najbardziej zmniejszyła się liczba firm transportowych na terenach wiejskich i w miastach oraz w budownictwie w miastach, a także firm związanych z górnictwem w gminach wiejskich. Najbardziej wzrosła natomiast liczba podmiotów zajmujących się obsługą nieruchomości i firm we wszystkich typach gmin, a szczególnie w gminach miejsko-wiejskich. Podobnie zwiększyła się liczba firm w usługach społecznych i pozostałych. Nowe podmioty pojawiają się więc głównie w usługach, co odzwierciedla postępującą serwicyzację gospodarki i zmierzanie jej do modelu państw „starej” Unii Europejskiej (tabela 1.15).

W 2005 i 2006 roku Główny Urząd Statystyczny objął badaniem firmy powstałe w latach 2001-2004. Spośród wszystkich podmiotów utworzonych w 2004 r. 62,3% pozostało nadal aktywnych w rok po podjęciu przez nie działalności.

Ze względu na rodzaj prowadzonej działalności najwyższy odsetek jednostek kontynuujących działalność w rok po powstaniu odnotowano w ochronie zdrowia (79,1%), w przemyśle (68,9%), pozostałej działalności usługowej (67,4%), obsłudze nieruchomości i firm (65,8%) oraz transporcie (65,3%). W pozostałych obszarach wskaźnik przeżycia ukształtował się poniżej 60% i był najniższy dla jednostek prowadzących działalność z zakresu hoteli i restauracji (54,7%).

Tabela 1.16. Stopień przeżycia przedsiębiorstw aktywnych w 2005 roku i powstałych w latach 2001-2004

Rok utworzenia firmy	Współczynnik przeżycia firm do 2005 roku
2001	31,9%
2002	35,2%
2003	50,3%
2004	62,3%

Źródło: Warunki powstania i działania przedsiębiorstw oraz perspektywy rozwojowe polskich przedsiębiorstw powstałych w latach 2001-2004, GUS, Warszawa 2006.

Firmy utworzone w 2003 roku miały wskaźnik przeżycia w 2005 roku – a więc po dwóch latach działalności – na poziomie 50%. Uwzględniając podstawowy rodzaj prowadzonej działalności, najwyższy odsetek jednostek, które utrzymały się na rynku przez dwa lata, odnotowano wśród jednostek transportowych (56,6%), a najniższy – w obszarze hoteli i restauracji (45,9%) i handlu (47,9%).

Spośród firm powstałych w 2002 roku po trzech latach działało zaledwie 35,2% firm. Najwyższy odsetek jednostek, które utrzymały się przez trzy lata na rynku, obserwowano wśród jednostek przemysłowych (45,1%), najniższy – w obszarze hoteli i restauracji (zaledwie 24,6%). Przez cztery lata na polskim rynku utrzymuje się co trzecia firma. Rozpatrując podstawowy rodzaj prowadzonej działalności, wyższy od przeciętnego odsetek jednostek utrzymujących się przez cztery lata na rynku obserwowano wśród jednostek przemysłowych (38,0%), transportowych (34,0%) oraz z sektora handlu, a także z obsługi nieruchomości i firm (po 32,6%). Niższy wskaźnik przeżycia odnotowano w obszarze hoteli i restauracji (22,4%) i budownictwie (25,3%).

Wyższy wskaźnik przeżycia zarówno po roku jak i 2-4 latach cechował jednostki osób prawnych aniżeli fizycznych, a także zatrudniających pracowników najemnych aniżeli tych, w których pracowali tylko właściciele (tabela 1.16)⁵.

⁵ Warunki powstania i działania przedsiębiorstw oraz perspektywy rozwojowe polskich przedsiębiorstw powstałych w latach 2001-2004, GUS, Warszawa 2006.

Tabela 1.17. Stopień przeżycia firm aktywnych w 2001 roku i powstałych w latach 1997-2000

Rok utworzenia firmy	Współczynnik przeżycia firm do 2001 roku
1997	41,9%
1998	44,3%
1999	52%
2000	59%

Źródło: J. Chmiel (red.) Stan sektora MSP w 2001 roku, „Tendencje rozwojowe w latach 1994-2001”, PARP, Warszawa 2003

Porównując współczynniki przeżycia firm powstałych w latach 2001-2004 oraz firm powstałych w latach 1997-2000, dostrzega się spadek współczynników przeżycia firm po 2-4 latach (tabela 1.17). Przedsiębiorstwom utworzonym w latach 2001-2003 trudniej było się utrzymać dłużej niż rok na rynku niż firmom powstałym w drugiej połowie lat 90-tych. Jest to zapewne odzwierciedleniem osłabienia koniunktury, z jakim mieliśmy do czynienia w Polsce szczególnie w latach 2001-2002. Poprawił się jedynie współczynnik przeżycia firm utworzonych w 2004 roku, tj. po 1 roku działania. Spośród przedsiębiorstw utworzonych w 2000 roku pierwszy rok przetrwało 59% podmiotów, natomiast spośród tych utworzonych w 2004 roku 62%. Jest to wynikiem ożywienia w gospodarce, jakie obserwujemy od wejścia do Unii Europejskiej. Przedsiębiorstwom najtrudniej jest przetrwać pierwszy rok działalności – najwięcej podmiotów zawiesza swą działalność w tym okresie. Wyższy współczynnik przeżycia po roku firm utworzonych w 2004 pozwala mieć nadzieję na większe współczynniki przeżycia tych firm po kolejnych latach.

2. PRACUJĄCY W SEKTORZE MSP W LATACH 1994-2004

2.1. PRACUJĄCY I UDZIAŁ PRACUJĄCYCH W MSP W 2004 ROKU

Według stanu na koniec 2004 r. w trzynastu sekcjach gospodarki poza *Rolnictwem i leśnictwem* oraz *Rybołówstwem i rybactwem* pracowało 10 238,3 tys. osób. W porównaniu do sytuacji z końca 2003 r. liczba pracujących jest o 80,3 tys. wyższa. Jednak w stosunku do sytuacji sprzed pięciu lat liczba pracujących jest znacząco niższa, zbliża się do poziomu 92% stanu z 1999 r.

W grupie przedsiębiorstw tworzących MSP łącznie na koniec 2004 r. pracowało 6 967,5 tys. osób, tj. 68% ogółu pracujących. W 1999 r. udział liczby pracujących w podmiotach zatrudniających do 249 osób był niższy i stanowił 64,2% ogółu pracujących.

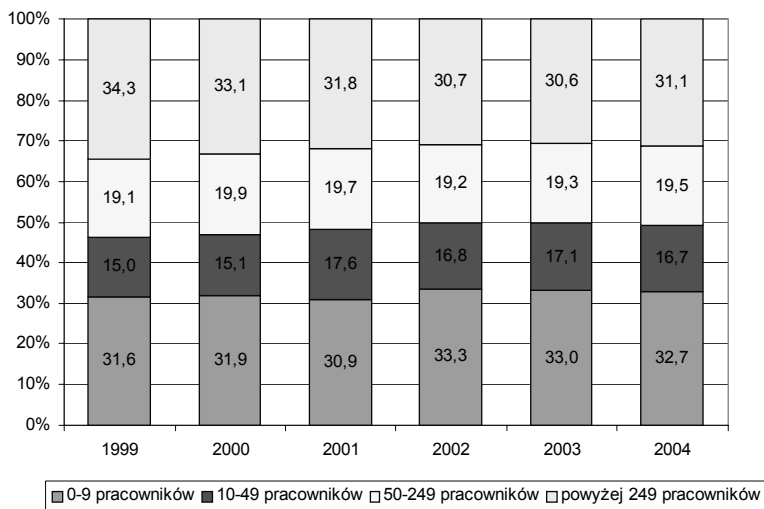
W sektorze rynkowym (sekcja od C–K oraz O), według danych z 2004 r., pracowało 7989,6 tys. osób, z tego 2609,4 tys. w mikroprzedsiębiorstwach (32,7%), 1335 tys. (16,7%) w małych przedsiębiorstwach, 1561 tys. (19,5%) w średnich, 2 484,1 tys. (31,1%) w dużych przedsiębiorstwach. Jak pokazuje wykres 2.1. zmiana udziałów liczby pracujących w poszczególnych grupach wielkości przedsiębiorstw w ogólnej liczbie pracujących w sektorze rynkowym w latach 1999–2004 charakteryzowała się niewielką zmiennością. Między rokiem 1999–2004 nieznacznie wzrósł udział mikroprzedsiębiorstw (w 1999 r. pracowało w tej grupie 31,6% pracujących, w 2004 r. 32,7%), małych przedsiębiorstw (z 15% w 1999 r. do 16,7% w 2004 r.) oraz przedsiębiorstw średnich (z 19,1% w 1999 r. do 19,5% w 2004 r.).

Tabela 2.1. Pracujący w sektorze rynkowym gospodarki w latach 1999-2004

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Sektor rynkowy ogółem	8819028	8473370	8042062	8021713	7940637	7 989 655
z tego: w mikro (0-9)	2782890	2702557	2485881	2671504	2627952	2609409
w małych (10-49)	1319709	1280249	1414100	1350871	1353953	1335093
w średnich (50-249)	1688729	1682164	1581082	1537486	1531030	1560999
w dużych (powyżej 249)	3027700	2808400	2560999	2461852	2427702	2484154

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) „Stan sektora MSP w 2003 roku. Tendencje rozwojowe w latach 1994-2005”, MGIP i PARP, Warszawa 2005

Wykres 2.1. Zmiana struktury pracujących w sektorze rynkowym w latach 1999-2004 (w %) wg wielkości przedsiębiorstw



Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) „Stan sektora MSP w 2003 roku. Tendencje rozwojowe w latach 1994-2005”, MGIP i PARP, Warszawa 2005

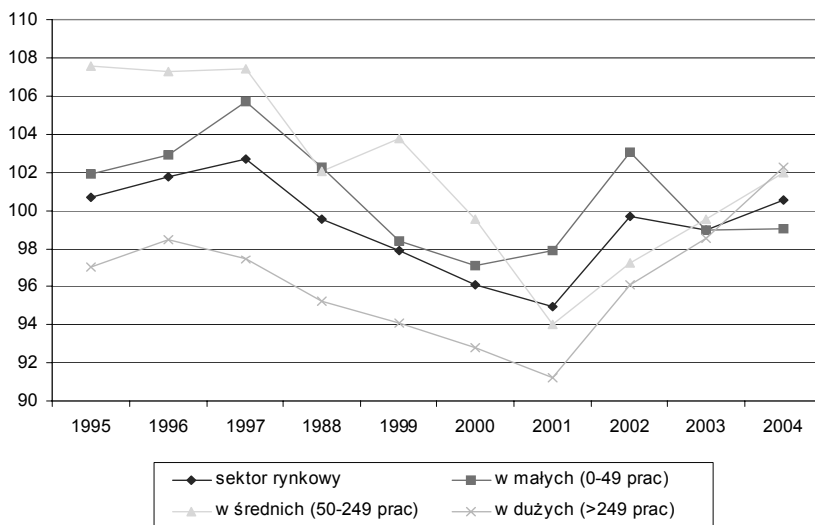
Wzrostowi znaczenia sektora MSP w tym obszarze towarzyszy zmniejszanie udziału liczby pracujących w grupie przedsiębiorstw największych (z 34,3% w 1999 r. do 31,1% w 2004 r.). Wzrost znaczenia sektora MSP to w dużej mierze więc efekt znaczącego spadku liczby pracujących w dużych przedsiębiorstwach (z 3027,7 tys. w 1999 r. do 2482,1 tys. w 2004 r., tj. o 18%) – szczególnie tych zaliczanych do sektora publicznego – a nie procesów zachodzących w samym sektorze MSP.

Tablica 2.2. Dynamika liczby pracujących w sektorze rynkowym w latach 1995-2004 według stanu na koniec każdego roku (rok poprzedni = 100)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Ogółem sektor rynkowy	100,7	101,8	102,7	99,6	97,9	96,1	94,9	99,7	99,0	100,6
w małych (0-49)	101,9	102,9	105,7	102,3	98,4	97,1	97,9	103,1	99,0	99,1
w średnich (50-249)	107,6	107,3	107,4	102,1	103,8	99,6	94,0	97,2	99,6	102,0
w dużych (>249)	97,0	98,5	97,4	95,2	94,1	92,8	91,2	96,1	98,6	102,3
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Ogółem sektor prywatny	105,7	106,8	114,8	103,5	100,7	98,5	97,3	100,6	99,8	102,3
w małych (0-49)	102,0	103,2	106,7	103,2	98,5	97,1	97,9	102,5	98,6	99,7
w średnich (50-249)	114,2	113,1	112,3	105,7	105,7	101,6	94,7	97,4	101,1	103,7
w dużych (>249)	113,7	115,3	148,1	102,4	102,4	99,5	98,3	98,4	101,6	107,8

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) „Stan sektora MSP w 2003 roku. Tendencje rozwojowe w latach 1994-2005”, MGIP i PARP, Warszawa 2005

Wykres 2.2. Dynamika liczby pracujących w sektorze rynkowym latach 1995-2004 (rok poprzedni = 100)



* W latach 1995 – 1998 do 50 zatrudnionych osób, od roku 1999 do 49 zatrudnionych.

** W latach 1995 – 1998 od 51 do 250 zatrudnionych osób, od roku 1999 od 50 do 249 zatrudnionych.

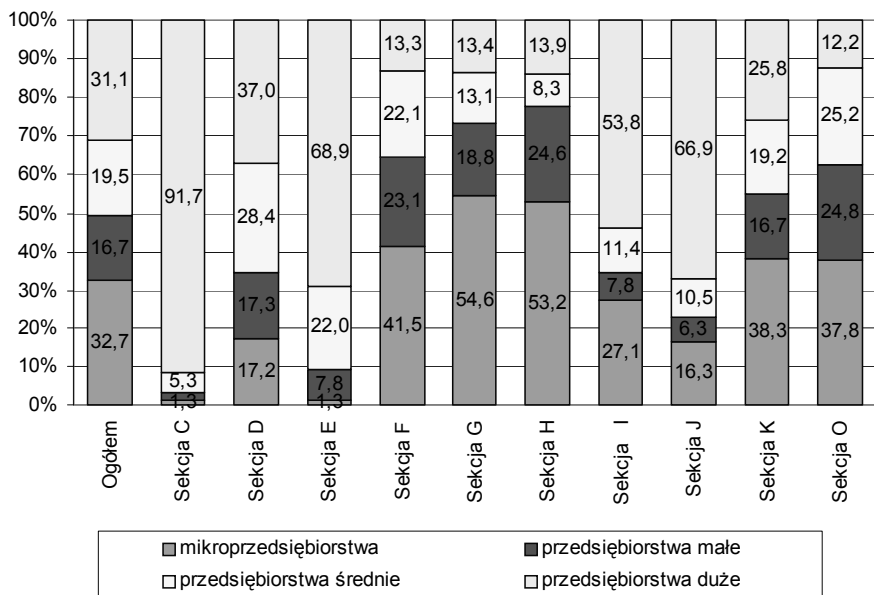
*** W latach 1995 – 1998 powyżej 250 zatrudnionych osób, od roku 1999 powyżej 249 zatrudnionych.

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) Stan sektora MSP w 2003 roku. Tendencje rozwojowe w latach 1994-2005, MGiP i PARP, Warszawa 2005

W sektorze przedsiębiorstw rynkowych liczba pracujących zwiększyła się w 2004 roku w stosunku do 2003 r. o 49 tys. osób. Wzrost liczby pracujących dotyczył tylko średnich i dużych przedsiębiorstw. W średnich przedsiębiorstwach liczba pracujących zwiększyła się o 30 tys., w grupie dużych przedsiębiorstw o 56,4 tys. Natomiast w przedsiębiorstwach mikro i małych liczba pracujących zmalała łącznie o 37,4 tys. osób.

Udział pracujących w MSP w ogólnej liczbie pracujących na koniec 2004 r. najwyższy był w sekcjach O, F, G i H, tj.: *Pozostała działalność usługowa, komunalna, społeczna i indywidualna, Budownictwo, Handel i naprawy oraz Hotele i restauracje*. W przedsiębiorstwach dużych pracowało w tych sekcjach mniej niż 14% pracujących. W sekcjach D i K: *Przetwórstwo przemysłowe, Obsługa nieruchomości i firm* udział sektora MSP był niższy i wyniósł odpowiednio 63% i 74,2%. W pozostałych sekcjach udział ten był niższy niż 50%. Zupełnie marginalne znaczenie odgrywa sektor MSP w sekcji C: *Górnictwo i kopalnictwo* – w przedsiębiorstwach o liczbie mniejszej niż 249 osób pracowało tylko 8,3% ogółu pracujących w tej sekcji.

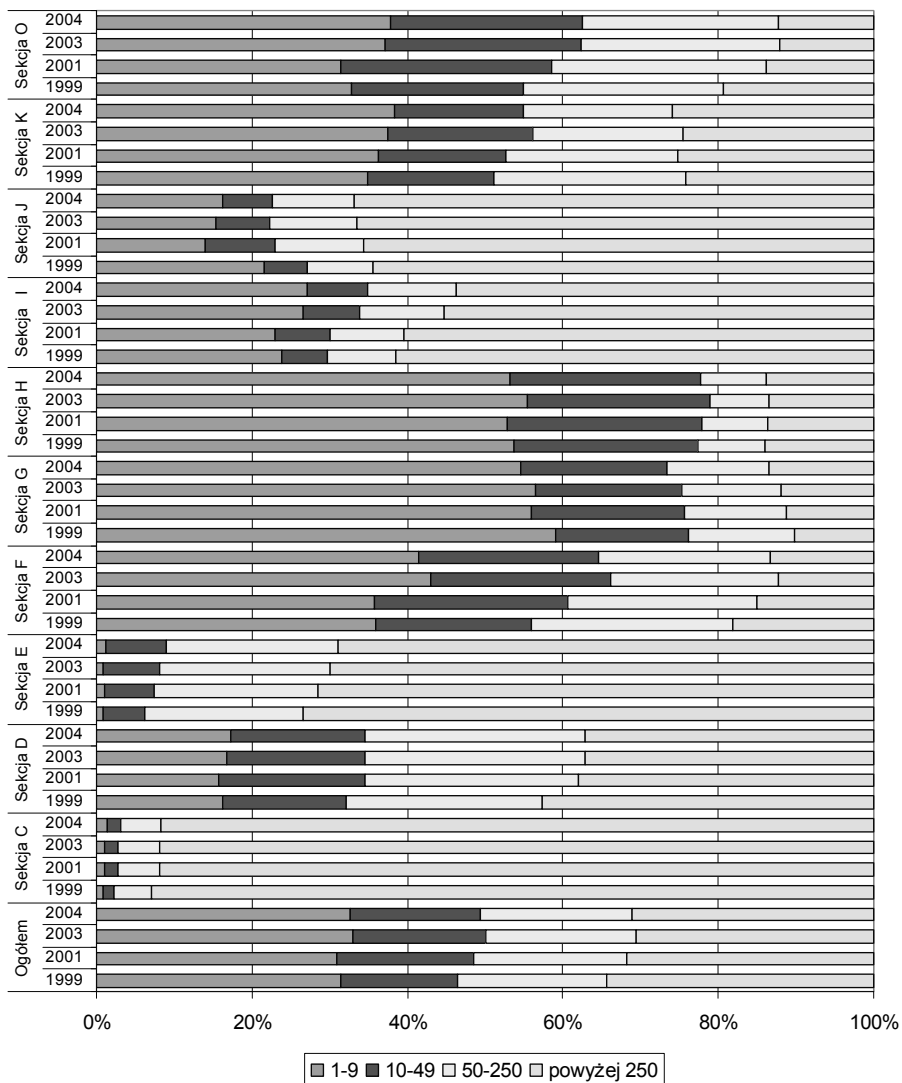
Wykres 2.3. Struktura pracujących w sektorze rynkowym w podstawowych sekcjach gospodarki wg stanu na koniec 2004 r. (%)



Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

Między poszczególnymi sekcjami gospodarki silnie zróżnicowany jest udział poszczególnych grup przedsiębiorstw według wielkości w liczbie pracujących. Największy odsetek pracujących przypada na mikroprzedsiębiorstwa. W sekcji G i H w tej grupie przedsiębiorstw pracowało ponad 50% ogółu pracujących.

Wykres 2.4. Struktura pracujących w sektorze rynkowym w podstawowych sekcjach gospodarki w latach 1999-2004 według klas przedsiębiorstw



Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

Wysoki jest też udział najmniejszych przedsiębiorstw w sekcji K i O. Wśród przedsiębiorstw tworzących sektor MSP tylko w sekcjach D i E: *Przetwórstwo przemysłowe* oraz *Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę* udział przedsiębiorstw małych i średnich jest większy niż przedsiębiorstw najmniejszych (do 9 osób pracujących).

Struktura pracujących w poszczególnych grupach wielkości przedsiębiorstw, w poszczególnych sekcjach gospodarki charakteryzuje się niskim poziomem zmienności, szczególnie jeśli

analizy przeprowadza się w ujęciu rocznym. W perspektywie sześcioletniej widoczne są jednak pewne prawidłowości w zmianie struktury pracujących w poszczególnych sekcjach. W latach 1999-2004 zwiększał się udział sektora MSP w ogólnej liczbie pracujących w sekcjach: D, E, F, I i O (*Działalność produkcyjna, Zaopatrzenie w energię elektryczną, gaz i wodę, Budownictwo, Transport, gospodarka magazynowa i łączność oraz Pozostała działalność usługowa socjalna, komunalna i indywidualna*). W pozostałych sekcjach udział przedsiębiorstw dużych pozostał niezmienny (*Górnictwo i kopalnictwo oraz Hotele i restauracje*) lub uległ zwiększeniu (*Handel i naprawy, Pośrednictwo finansowe, Obsługa nieruchomości i firm; nauka*).

W sektorze przedsiębiorstw z przewagą usług nierynkowych (sekcje L, M, N, tj. *Administracja publiczna, Edukacja, Ochrona zdrowia*), według stanu na koniec 2004 r., pracowało 2248,6 tys. osób, co stanowiło 22% wszystkich pracujących w gospodarce. Z tego 164,4 tys. (7,3%) w mikroprzedsiębiorstwach, 590,7 tys. (26,3%) w przedsiębiorstwach małych, 706,9 tys. (31,5%) w przedsiębiorstwach średnich oraz 786,6 tys. (34,9%) w dużych przedsiębiorstwach. Ogółem w tych trzech sekcjach w sektorze przedsiębiorstw prywatnych pracowało tylko 201,1 tys. osób, co stanowiło 8,9% pracujących. W sektorze publicznym 2047,5 tys. osób, tj. 91,9% ogółu pracujących w sektorze z przewagą usług nierynkowych.

W porównaniu do 1999 r. liczba pracujących w sekcji L, M i N zmniejszyła się o 80,3 tys. osób. Spadek liczby pracujących obserwowany jest wyłącznie w sektorze przedsiębiorstw publicznych (z 2329 tys. w 1999 r. do 2047 tys. w 2004 r.). Natomiast w sektorze przedsiębiorstw prywatnych systematycznie wzrasta liczba pracujących (z 119 tys. w 1999 r. do 201 tys. w 2004 r., tj. o 169%). Dominującą rolę odgrywa w sektorze przedsiębiorstw prywatnych sektor MSP – przypada na niego 96% ogółu pracujących.

Tempo zmiany liczby pracujących w poszczególnych sekcjach nie było jednakowe. W latach 1999-2004 systematycznie zmniejszała się liczba pracujących w sekcji *Ochrona zdrowia* – średnio o 5,5% rocznie (największy 17% spadek liczby pracujących miał miejsce w 2003 r.). W sekcji *Administracja publiczna* liczba pracujących systematycznie wzrasta a obserwowana dynamika jest najwyższa wśród wszystkich sekcji gospodarki. W 2001 r. liczba pracujących w tej sekcji wzrosła o 10,4%, a rok wcześniej o 8,8%. Między rokiem 2003 a 2004 liczba pracujących wzrosła o 9,5 tys. osób, tj. 1,8%. W sekcji *Edukacja*, po spadku liczby pracujących w latach 2000-2002 o średnio 1,5% rocznie, w 2003 r. liczba pracujących wzrosła o 9,3%, a w 2004 r. o 2,3%. Znacznie większe tempo wzrostu liczby pracujących w sekcjach *Edukacja i Ochrona zdrowia* widoczne jest w omawianym okresie w sektorze prywatnym. Jedyne w 2003 r. w sekcji *Ochrona zdrowia* nastąpił 5% spadek liczby pracujących.

Analizując zmiany liczby pracujących w sektorze rynkowym w horyzoncie dziesięcioletnim można wyróżnić okresy: wzrostu liczby pracujących w latach 1995-1997 oraz spadku w latach 1998-2003. Przełamanie niekorzystnej tendencji spadku liczby pracujących nastąpiło w 2004 r. – liczba pracujących, w porównaniu do roku poprzedniego, wzrosła o 0,6%. Obserwowany wzrost jest efektem zwiększenia się liczby pracujących w przedsiębiorstwach prywatnych o 2,3%, ponieważ liczba pracujących w sektorze publicznym zmniejszyła się w 2004 r. o 7,2%.

W 2004 r. po raz pierwszy od 1995 r. (czyli od rozpoczęcia systematycznych badań sektora przedsiębiorstw przez GUS) zwiększyła się liczba pracujących w dużych przedsiębiorstwach

o 2,3%. W sektorze prywatnym liczba pracujących wzrosła między 2003 r. a 2004 r. o 115,7 tys. – tj. 7,8%.

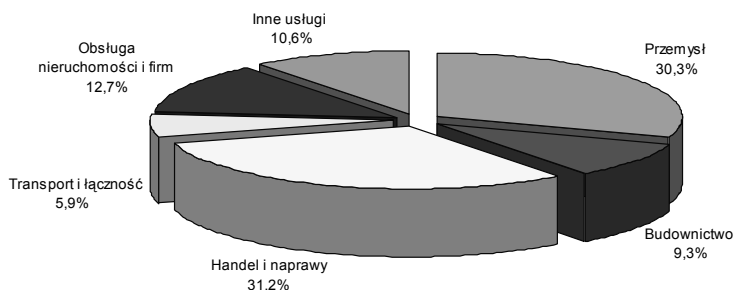
Nieznaczny wzrost liczby pracujących w 2004 r., w porównaniu z końcem roku poprzedniego, jest efektem wzrostu liczby pracujących przede wszystkim w sekcji *Pośrednictwo finansowe* o 5,3%, sekcji *Przetwórstwo przemysłowe* o 3,1%, sekcji *Pozostała działalność usługowa socjalna, komunalna i indywidualna* o 2,8%, sekcji *Obsługa nieruchomości i firm* o 1,5% i sekcji *Hotele i restauracje* o 1%. W pozostałych sekcjach liczba pracujących spadła, najbardziej w sekcji *Górnictwo i kopalnictwo* – o 5,1% i sekcji *Budownictwo* – o 4,5%.

W grupie mikroprzedsiębiorstw należących do sektora rynkowego największy wzrost liczby pracujących w 2004 r. obserwowany był w sekcji *Zaopatrzenie w energię elektryczną, gaz i wodę* – o 29% i sekcji *Górnictwo i kopalnictwo* – o 26,1%. Wzrost liczby pracujących miał miejsce jeszcze w pięciu innych sekcjach tworzących sektor rynkowy. Spadek liczby pracujących dotknął w tej grupie przedsiębiorstw szczególnie sekcje *Budownictwo* – spadek o 8% oraz *Handel i naprawy, Hotele i restauracje*. W przedsiębiorstwach małych spośród dziesięciu sekcji gospodarki wchodzących w skład sektora rynkowego liczba pracujących wzrosła w 2004 r. w czterech. Były to sekcje: *Zaopatrzenie w energię elektryczną, gaz i wodę* (wzrost o 4,5%), *Hotele i restauracje* (5,8%), *Transport, gospodarka magazynowa i łączność* (7,6%) oraz *Pozostała działalność usługowa socjalna, komunalna i indywidualna* (wzrost o 1%). W sekcji *Górnictwo i kopalnictwo* liczba pracujących nie uległa zmianie, w pozostałych sekcjach spadła. Szczególnie znaczący spadek miał miejsce w sekcji *Obsługa nieruchomości i firm* – o 10%. W grupie przedsiębiorstw średniej wielkości tylko w czterech sekcjach liczba pracujących nie wzrosła: *Budownictwo* oraz *Pośrednictwo finansowe*. W przedsiębiorstwach dużych dynamika wzrostu pracujących była największa i dotyczyła wszystkich sekcji z wyjątkiem sekcji *Górnictwo i kopalnictwo* oraz *Zaopatrzenie w energię elektryczną, gaz i wodę*.

2.2. STRUKTURA PRACUJĄCYCH W MSP

Struktura pracujących w MSP należących do sektora rynkowego, według sekcji gospodarki, w 2004 r. w zasadzie nie zmieniła się w porównaniu do roku poprzedniego. Spośród ogólnej liczby pracujących w sektorze MSP najwięcej, bo 31,2% pracowało w sekcji *Handel i naprawy*. Drugą pod względem liczebności pracowników sekcją (z udziałem 28,8%) było *Przetwórstwo przemysłowe*. Łącznie z sekcją *Zaopatrzenie w energię elektryczną, gaz i wodę* oraz *Górnictwo i kopalnictwo* liczba pracujących w tych trzech sekcjach stanowiła 30,3% ogółu pracowników sektora MSP. Kolejne miejsce z udziałem 12,7% zajmowała *Obsługa nieruchomości i firm*. Pracownicy sekcji *Budownictwo* stanowili 9,3% wszystkich pracujących w MSP, *Transportu, gospodarki magazynowej i łączności* – 5,9%. W pozostałych sekcjach usługowych pracowało łącznie 10,6% ogółu pracujących w MSP (sekcje: *Pozostała działalność usługowa socjalna, komunalna i indywidualna, Pośrednictwo finansowe, Hotele i restauracje*).

Wykres 2.5. Struktura pracujących w MSP należących do sektora rynkowego wg sekcji gospodarki – stan na koniec 2004 r.



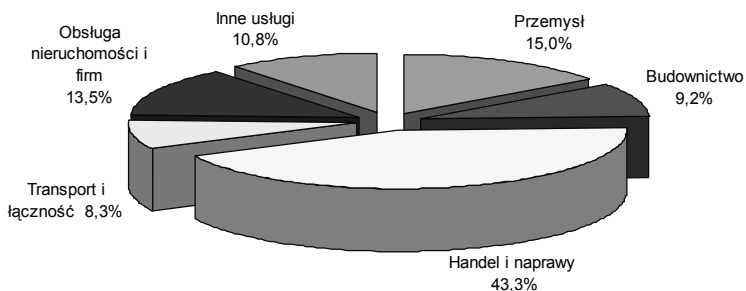
Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

W latach 1999-2004 w strukturze pracujących w MSP obserwuje się różne tendencje dynamiki pracujących w poszczególnych sekcjach. Szczególnie wysokim tempem wzrostu między 1999 r. a 2004 r. wyróżniała się sekcja *Obsługa nieruchomości i firm*. Stagnacja liczby pracujących cechowała sekcję *Handel i naprawy* oraz *Przetwórstwo przemysłowe*. Udział liczby pracujących w obu tych sekcjach w ogólnej liczbie pracujących uległ niewielkim zmianom, choć dynamika zmian i „przepływy” pracowników między poszczególnymi grupami wielkościowymi przedsiębiorstw były znaczące. Najpoważniejsza recesja dotknęła *Budownictwo* – udział pracujących zmniejszył się w tej sekcji z 12,3% w 1999 r. do 9,3% w 2004 r.

2.3. WŁAŚCICIELE, WSPÓŁWŁAŚCICIELE ORAZ POMAGAJĄCY CZŁONKOWIE RODZIN W SEKTORZE MSP W 2004 r.

Według danych na koniec 2004 r. liczba właścicieli przedsiębiorstw, współwłaścicieli oraz pomagających członków rodzin wynosiła 1335,2 tys. osób. W sektorze przedsiębiorstw rynkowych ich liczba wynosiła 1262,8 tys., natomiast w sektorze z przewagą usług nierynkowych 72,4 tys. osób. Poza sektorem MSP, a więc w przedsiębiorstwach zatrudniających powyżej 249 pracowników, liczba właścicieli przedsiębiorstw, współwłaścicieli oraz pomagających członków rodzin wynosiła 1,2 tys. osób, co stanowiło tylko 0,1% ogółu. Liczba właścicieli, współwłaścicieli oraz pomagających członków rodzin w MSP należących do sektora rynkowego wynosiła w 2004 r. 1261,5 tys. osób. W podmiotach zatrudniających do 9 osób liczba ta równała się 1201,5 tys. (95,3%), w przedsiębiorstwach małych 53,4 tys. (4,2%), a w przedsiębiorstwach średniej wielkości 6,6 tys. (0,5%).

Wykres 2.6. Struktura właścicieli, współwłaścicieli oraz pomagających członków rodzin w MSP należących do sektora rynkowego wg sekcji gospodarki – stan na koniec 2004 r.



Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

Wśród dziesięciu sekcji gospodarki wchodzących w skład sektora rynkowego najliczniejsza grupa właścicieli przedsiębiorstw, współwłaścicieli oraz pomagających członków rodzin pochodziła z sekcji *Handel i naprawy* (43,3% ogółu właścicieli). Na czołowej pozycji znalazły się też *Przemysł* z udziałem równym 15%, *Obsługa nieruchomości i firm* (13,5%) oraz *Budownictwo* skupiające 9,2% właścicieli.

3. UDZIAŁ MSP W TWORZENIU PRODUKTU KRAJOWEGO BRUTTO W LATACH 1994-2004

Wartość Produktu Krajowego Brutto w 2004 roku wyniosła 922,2 mld zł i była w ujęciu realnym o 5,4% wyższa niż w 2003, gdy PKB osiągnął poziom 842,1 mld zł. W porównaniu z 2002 rokiem PKB zwiększył się realnie o 3,8% z nominalnej wartości 781,1 mld zł. W 2004 roku, w wyniku wejścia do Unii Europejskiej, wyraźnie rozpoczęło się ożywienie w polskiej gospodarce. W 2004 roku wartość dodana wytworzona przez małe i średnie przedsiębiorstwa stanowiła 47,6% Produktu Krajowego Brutto i było to nieznacznie mniej niż w 2003 r., gdy wyniosła 47,9% oraz prawie o jeden punkt procentowy mniej niż w 2002 r. Najwyższy udział w tworzeniu PKB miały małe i średnie przedsiębiorstwa w latach 1999-2001, gdy wynosił on 48,5%. Ciągłe jednak udział MSP w PKB w 2004 roku jest znacznie wyższy niż w 1994 r., gdy wynosił zaledwie 30%. W latach 1994-1995 udział przedsiębiorstw w PKB stanowił 53%, podczas gdy w 2004 – 69,6%. PKB wytworzone przez przedsiębiorstwa, w stosunku do całkowitego, było w 2004 roku wyższe niż w latach 2002-2003, gdy wyniosło odpowiednio 68,5% i 69,3%. Przy malejącym udziale małych i średnich firm oznacza to, że silniejszy wzrost gospodarczy w latach 2003-2004 wynikał głównie z działalności dużych przedsiębiorstw (tabele 3.1, 3.2, wykres 3.1)⁶.

⁶ Stan sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce. Raport za lata 1995-1996; Polska Fundacja Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw, Warszawa 1997

Tabela 3.1. Struktura PKB w latach 2002-2004⁷

	2002	2003	2004
PKB tys. zł	781112	842120	922 157
Wartość dodana wytworzona przez pozostałe podmioty w tys. zł	147374,9	151099,6	164220
Podatki i cła pomniejszone o dotacje w tys. zł	98420,1	107791,4	116054
Wartość dodana wytworzona przez przedsiębiorstwa (bez Rolnictwa i rybołówstwa) w tys. zł.	535317	583229	641883
Z tego:			
w mikroprzedsiębiorstwach (0-9 prac.) w tys. zł	257890	269327	288897
w małych przedsiębiorstwach (10-49 prac.) w tys. zł	62493	62885	62489
w średnich przedsiębiorstwach (50-249 prac.) w tys. zł	57602	71576	87368
w dużych przedsiębiorstwach (powyżej 250 prac.) w tys. zł	157333	179441	203129
PKB	100%	100%	100%
Wartość dodana wytworzona przez pozostałe podmioty	18,9%	17,9%	17,8%
Podatki i cła pomniejszone o dotacje	12,6%	12,8%	12,6%
Wartość dodana wytworzona przez przedsiębiorstwa	68,5%	69,3%	69,6%
Z tego:			
w mikroprzedsiębiorstwach (0-9 prac)	33,0%	32,0%	31,3%
w małych przedsiębiorstwach (10-49 prac)	8,0%	7,5%	6,8%
w średnich przedsiębiorstwach (50-249 prac)	7,4%	8,5%	9,5%
w dużych przedsiębiorstwach (powyżej 250 prac.)	20,1%	21,3%	22,0%
Udział MSP w tworzeniu PKB	48,4%	47,9%	47,6%

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i „Rachunki narodowe według sektorów i podsektorów instytucjonalnych 2000-2004”, GUS, Warszawa 2006 oraz J. Chmiel (red.) 2005, op.cit.

Od 2002 roku obserwowany jest spadek udziału przede wszystkim mikro- i małych przedsiębiorstw, tj. zatrudniających do 50 osób w PKB. Mikroprzedsiębiorstwa wypracowały w 2004 roku 31,3% PKB, podczas gdy w 2002 roku 33%. Ciągłe jednak udział mikropodmiotów w PKB w 2004 roku był wyższy niż w 2000, gdy stanowił 30,6%. Udział małych firm w PKB w 2004 roku wyniósł 6,8%, a w 2002 – 8%, podczas gdy w latach 2000-2001 około 8,5%. Na przestrzeni lat 2002-2004 zwiększyła się jednak produktywność średnich firm, których udział w PKB wyniósł 9,5% w 2004 roku i był ponad dwa punkty procentowe wyższy niż w 2002 roku. Średnie firmy odzyskały tym samym produktywność z lat 2000-2001.

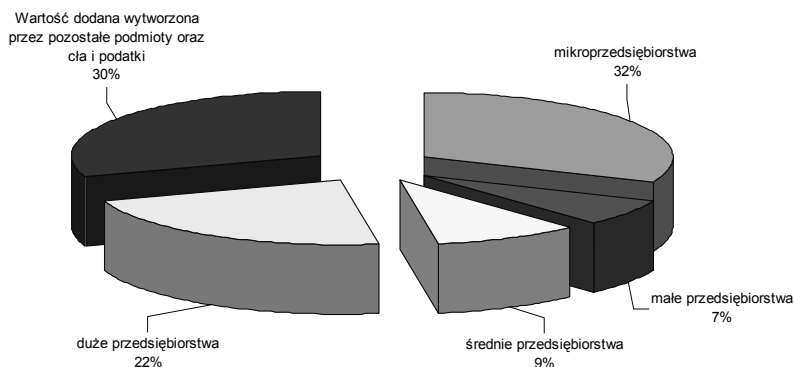
⁷ Dane za 2003 rok różnią się w stosunku do wartości podanych w publikacji J. Chmiel (red.) 2005, op.cit., gdyż GUS zrewidował dane na temat PKB w 2003 roku.

Tabela 3.2. Udział MSP w tworzeniu PKB (%)

	1994-1995	1999	2000	2001	2002	2003	2004
MSP ogółem	30	48,5	48,5	48,5	48,4	47,9	47,6
Mikrofirmy	23	38,5	30,6	31,1	33,0	32,0	31,3
Małe firmy			8,4	8,5	8,0	7,5	6,8
Średnie firmy	7	10	9,5	8,9	7,4	8,5	9,5

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) 2005, op.cit.

Wartość dodana wytworzona przez pozostałe sektory gospodarki, a więc gospodarstwa domowe oraz instytucje pozarządowe i sektor rządowy, a także cła i podatki pomniejszone o dotacje stanowiły w 2004 roku 30,4% PKB. Udział podatków i ceł wyniósł 12,6%, a więc wartość dodana wytworzona przez podmioty gospodarki narodowej poza przedsiębiorstwami stanowiła 17,8% PKB. Jest to znacznie mniej niż w latach 1994-1995, gdy wartość dodana wytworzona przez pozostałe sektory gospodarki razem z podatkami i cłami wynosiła 47% PKB.

Wykres 3.1. Struktura Produktu Krajowego Brutto w 2004 – wartość dodana wytworzona przez poszczególne sektory

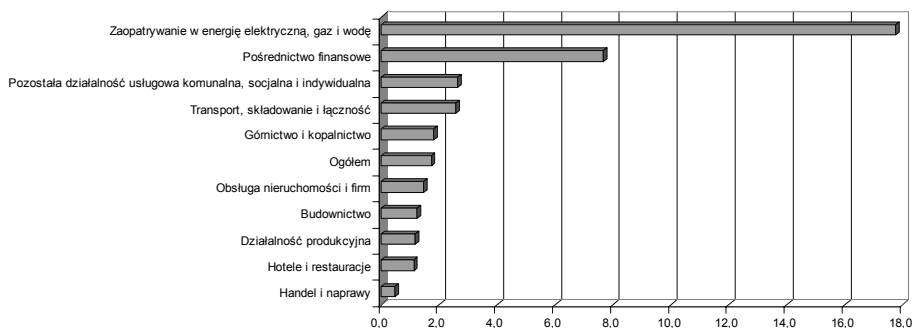
Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

Tak duży wzrost znaczenia przedsiębiorstw w PKB odzwierciedla zachodzące w latach 90-tych procesy oddolnej i odgórnej prywatyzacji, a także modernizację polskich firm, które są w stanie wytwarzać coraz większą wartość dodaną. PKB generowane przez małe i średnie firmy powstaje głównie w sektorze prywatnym – udział małych i średnich przedsiębiorstw sektora publicznego w PKB w 2004 roku wynosił zaledwie 1,7%, podczas gdy MSP sektora prywatnego 45,9% (wykres 3.2).

MSP sektora publicznego mają znikomy udział w PKB. Największą rolę odgrywają małe i średnie przedsiębiorstwa sektora publicznego w zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz i wodę – aż 17% wartości dodanej generowanej przez tę branżę pochodzi z MSP własności publicznej. Około 8% wartości dodanej pośrednictwa finansowego tworzone jest przez

podmioty zatrudniające do 249 osób sektora publicznego, podobnie jak po 2,6% produktu branży – pozostała działalność usługowa i sekcji *Transport*. Stosunkowo duże znaczenie mają MSP sektora publicznego także w górnictwie. Najmniejsze znaczenie ma sektor publiczny w handlu, hotelarstwie, działalności produkcyjnej i budownictwie.

Wykres 3.2. Udział MSP sektora publicznego w wartości dodanej poszczególnych branż (%)



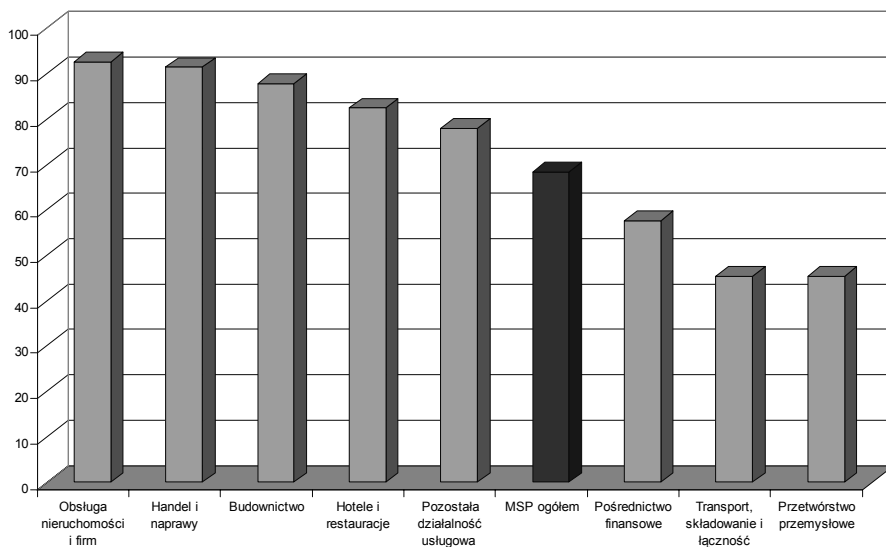
Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

3.1. WARTOŚĆ DODANA WYTWORZONA PRZEZ MSP W BRANŻACH GOSPODARKI W LATACH 1994-2004

Małe i średnie przedsiębiorstwa to głównie podmioty prywatne, a stąd poniżej przedstawia się udział MSP w wartości dodanej wytworzonej w poszczególnych branżach gospodarki w sektorze prywatnym.⁸ W latach 1994-1995 małe i średnie przedsiębiorstwa miały największy udział w wartości dodanej wytworzonej w handlu i naprawach – 92% oraz budownictwie – 85%, a także w hotelarstwie, obsłudze nieruchomości i firm oraz pozostałej działalności usługowej – 51%. Mniejsze znaczenie miały MSP w transporcie i przetwórstwie przemysłowym – wytworzyły odpowiednio 30% i 26% wartości dodanej tych sekcji. Porównując te wyniki z udziałem MSP w produkcji poszczególnych branż w 2004 roku, należy zauważyć, że ich znaczenie wzrosło szczególnie w pozostałych usługach rynkowych. W hotelarstwie MSP wytworzyły w 2004 roku 82,5% wartości dodanej, w obsłudze nieruchomości i firm 92,7%, a w pozostałych usługach 78%. Istotnie zwiększyło się też znaczenie MSP w transporcie i przetwórstwie przemysłowym. W 2004 roku udział MSP w tych sekcjach wyniósł 45,4%. W przypadku przetwórstwa przemysłowego znaczenie MSP zmalało jednak w obecnym wieku – z 48,2% w 1999 r. W transporcie natomiast udział MSP w wartości dodanej branży w 1999 roku był ponad 3 punkty procentowe niższy.

⁸ Terminem branże określa się w opracowaniu sekcje gospodarki według Polskiej Klasyfikacji Działalności.

Wykres 3.3. Udział MSP w wartości dodanej wytworzonej przez poszczególne branże w sektorze prywatnym w 2004 roku (%)



Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

Z perspektywy klas wielkościowych na przestrzeni lat 1999-2004 najbardziej wzrósł udział mikropodmiotów w wartości dodanej wytworzonej w budownictwie – z 46% do 61% w 2004 roku. Spadła natomiast rola firm zatrudniających do 9 osób w wartości dodanej pośrednictwa finansowego. W 2002 roku mikropodmioty wytwarzały 25% wartości dodanej branży natomiast w 2004 11,6%. Spadło też znaczenie mikrofirm w przetwórstwie przemysłowym. Udział firm zatrudniających od 10 do 49 pracowników w wartości dodanej branż spadł w prawie wszystkich branżach. Jedynie w pozostałej działalności usługowej ich znaczenie było nieznacznie większe w 2004 roku niż w 1999. Produktywność średnich podmiotów wzrosła szczególnie w przetwórstwie przemysłowym, pośrednictwie finansowym, hotelarstwie oraz transporcie. Ich udział w wartości dodanej branż spadł najbardziej w budownictwie oraz obsłudze nieruchomości i firm (tabela 3.3).

Tabela 3.3. Udział MSP w wartości dodanej wytworzonej przez przedsiębiorstwa w poszczególnych branżach w latach 1999-2004 (%)⁹

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
MSP ogółem	68,9	70,1	71	70,6	69,2	68,4
w tym:						
Przetwórstwo przemysłowe	48,2	49	52,1	47,3	47,1	45,4
Budownictwo	79,8	82,7	86,2	88,2	87,6	87,9
Handel i naprawy	92,9	93,3	92,8	93,1	91,6	91,5
Hotele i restauracje	75,2	83,3	83,8	84,0	85,6	82,5
Transport, składowanie i łączność	42	42,7	43,7	44,5	45,6	45,4
Pośrednictwo finansowe	x	x	x	74,7	58,8	57,6
Obsługa nieruchomości i firm	91	91,2	91,8	93,6	93,5	92,7
Pozostała działalność usługowa	81,4	82,2	82,3	81,6	76,9	78,0
Mikroprzedsiębiorstwa						
	x	44,2	45,7	48,2	46,2	45,0
w tym:						
Przetwórstwo przemysłowe	x	17,2	16,2	16,9	16,2	14,5
Budownictwo	x	45,9	53,1	57,7	59,9	61,1
Handel i naprawy	x	72,6	73,3	74,1	73,4	73,1
Hotele i restauracje	x	48,4	51,1	54,0	56,6	57,6
Transport, składowanie i łączność	x	29,7	29,7	29,2	29,0	28,1
Pośrednictwo finansowe	x	x	x	25,7	10,6	11,6
Obsługa nieruchomości i firm	x	67,8	68,5	73,9	75,4	75,8
Pozostała działalność usługowa	x	68,4	68,4	67,0	59,2	59,9
Małe firmy (10-49 pracowników)						
	x	12,1	12,3	11,7	10,8	9,7
w tym:						
Przetwórstwo przemysłowe	x	13,1	15,8	13,7	12,5	10,3
Budownictwo	x	15,7	16,2	17,1	14,0	13,4
Handel i naprawy	x	12	11,2	12,1	11,4	11,2
Hotele i restauracje	x	28,5	25,7	22,0	21,4	15,1
Transport, składowanie i łączność	x	6,1	6	5,5	5,7	6,0
Pośrednictwo finansowe	x	x	x	24,1	10,5	8,2

⁹ Dane za 2003 rok różnią się w stosunku do wartości podanych w publikacji J. Chmiel (red.) 2005, op.cit., gdyż GUS zrewidował dane na temat PKB w 2003 roku.

Obsługa nieruchomości i firm	x	10,1	11,8	10,0	9,6	8,4
Pozostała działalność usługowa	x	7,6	7,7	8,2	9,0	8,2
Średnie przedsiębiorstwa						
	14,2	13,8	13	10,8	12,3	13,6
w tym:						
Przetwórstwo przemysłowe	18,6	18,7	20,1	16,6	18,3	20,6
Budownictwo	19,9	21,1	16,9	13,4	13,6	13,3
Handel i naprawy	9,7	8,7	8,3	7,0	6,8	7,2
Hotele i restauracje	7,2	6,4	7	8,0	7,6	9,7
Transport, składowanie i łączność	7,2	6,9	8	9,9	10,9	11,4
Pośrednictwo finansowe	x	x	x	24,8	37,8	37,9
Obsługa nieruchomości i firm	12,3	13,3	11,5	9,7	8,5	8,6
Pozostała działalność usługowa	10,1	6,2	6,2	6,5	8,7	9,9

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) 2005, op.cit.

3.2. WARTOŚĆ DODANA NA PRACUJĄCEGO W SEKTORZE RYNKOWYM PRYWATNYM W 2004 ROKU

W sektorze rynkowym prywatnym najbardziej produktywni zarówno w 2003 jak i 2004 roku byli pracownicy najmniejszych przedsiębiorstw. Wartość dodana na pracującego wśród mikroprzedsiębiorstw wniosła 106,5 tys. zł. Jednocześnie nastąpił dość duży wzrost produktywności pracowników w tej grupie firm – nominalnie o około 8% w 2004 roku w porównaniu z 2003 r.¹⁰ Wydajność pracy mikrofirm jest wyższa nawet niż dużych przedsiębiorstw. Odzwierciedla to fakt większego oparcia o kapitał intelektualny mikroprzedsiębiorstw, z których znaczna część działa w usługach opartych na wiedzy, jak obsługa nieruchomości i firm. Właśnie mikroprzedsiębiorstwa tej branży cechuje najwyższa wydajność pracy – 226,6 tys. zł w 2004 roku. Mikroprzedsiębiorstwa są też bardziej elastyczne, mają mniejsze koszty stałe, co wpływa na ich efektywność. Wysoka wydajność pracy poza obsługą nieruchomości i firm, cechuje też mikropodmioty z budownictwa oraz handlu. Mikropodmioty są też najbardziej efektywne w branży pozostała działalność usługowa. Małe i średnie przedsiębiorstwa tej branży miały w 2004 roku ponad dwa razy niższą wydajność pracy niż mikrofirmy – około 30 tys. zł w porównaniu z 71 tys. zł na pracującego w mikropodmiotach.

W przetwórstwie przemysłowym wartość dodana wypracowana przez pracującego w najmniejszych podmiotach była również wyższa niż w małych i średnich, ale duże firmy przemysłowe cechowała dwukrotnie wyższa wydajność niż MSP tej sekcji. Wynika to z lepszego

¹⁰ Rezultaty te mogą być jednak częściowo zawyżone w odniesieniu do mikrofirm skutkiem wyróżnienia klas przedsiębiorstw jedynie na podstawie kryterium zatrudnienia. Część mikropodmiotów nie klasyfikuje się jako małe firmy ze względu na wysokość przychodów ze sprzedaży. Wśród mikrofirm jest bowiem dość dużo spółek zarządzających korporacjami, które zatrudniają niewiele osób, a mają bardzo wysokie przychody i dochody.

wyposażenia kapitałowego największych firm przemysłowych w Polsce, z których znaczna część to inwestorzy zagraniczni. Duże przedsiębiorstwa przemysłowe posiadają zazwyczaj lepsze technologie i mają możliwość wykorzystywania korzyści skali.

W transporcie oraz pośrednictwie finansowym pracownicy przedsiębiorstw średnich i dużych są bardziej wydajni niż mikropodmiotów. W pośrednictwie finansowym jednak firmy małe, tj. zatrudniające od 10 do 49 pracowników miały w 2004 roku wydajność pracy wyższą zarówno od firm mikro- jak i dużych, natomiast w transporcie wydajność pracy wzrasta wraz ze wzrostem liczby pracowników w firmie.

W grupie średnich i małych firm najwyższą wydajnością pracy cechowali się w 2004 roku pracownicy przedsiębiorstw z sektora finansów, natomiast najniższą pracownicy podmiotów zajmujących się pozostałą działalnością usługową. Wśród firm najmniejszych najwyższą wydajność zanotowano, jak wspomniano, w obsłudze nieruchomości i firm, natomiast najniższą w hotelarstwie (tabela 3.4).

Tabela 3.4. Wartość dodana na pracującego w sektorze rynkowym prywatnym w tys. zł¹¹

Wyszczególnienie	Wartość dodana na pracującego w 2004 w tys. zł				Wartość dodana na pracującego w 2003 w tys. zł			
	do 9	10-49	50-249	> 249	do 9	10-49	50-249	> 249
Ogółem sektor rynkowy prywatny	106,5	46,3	55,6	85,8	98,5	46,7	49,0	77,2
Przetwórstwo przemysłowe	51,8	36,4	46,1	96,4	52,2	37,9	37,1	82,8
Budownictwo	109,7	43,8	46,0	74,1	94,7	41,8	43,6	76,5
Handel i naprawy	104,0	46,3	41,3	49,0	91,4	42,5	37,7	50,7
Hotele i restauracje	45,5	29,8	53,8	52,0	40,4	42,7	41,7	41,2
Transport, składowanie i łączność	83,6	67,2	108,3	202,5	83,7	65,5	107,7	187,0
Pośrednictwo finansowe	83,8	156,9	351,8	94,8	79,3	178,4	322,7	93,2
Obsługa nieruchomości i firm	226,6	72,5	61,5	21,8	223,8	79,9	59,7	21,1
Pozostała działalność usługowa	71,2	23,5	28,1	37,2	69,4	25,6	21,4	39,5
Dynamika wartości dodanej na pracującego: rok 2003 = 100								
Ogółem sektor rynkowy prywatny	108,1	99,0	113,5	111,2	x	x	x	x
Przetwórstwo przemysłowe	99,2	96,1	124,2	116,4	x	x	x	x
Budownictwo	115,8	104,6	105,4	96,9	x	x	x	x
Handel i naprawy	113,8	109,0	109,6	96,6	x	x	x	x
Hotele i restauracje	112,6	69,6	129,0	126,3	x	x	x	x
Transport, składowanie i łączność	99,8	102,6	100,6	108,3	x	x	x	x
Pośrednictwo finansowe	105,7	87,9	109,0	101,7	x	x	x	x
Obsługa nieruchomości i firm	101,3	90,8	103,0	103,1	x	x	x	x
Pozostała działalność usługowa	102,7	91,8	131,3	94,2	x	x	x	x

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

W sektorze MSP w porównaniu z 2003 rokiem najbardziej poprawiła się wydajność pracy wśród średnich podmiotów – przeciętnie o 13,5%. Wynikało to głównie ze wzrostu efektywności firm zatrudniających od 50 do 249 pracowników działających w pozostałych usługach, hotelarstwie i przetwórstwie przemysłowym. Wartość dodana na pracującego w tych branżach była nominalnie o ponad 24% wyższa niż w 2003 roku. Jednocześnie w żadnej branży nie doszło do pogorszenia wydajności pracy w gronie firm średnich.

¹¹ Obliczone wartości dla 2003 roku różnią się od podanych w publikacji sprzed roku, tj. J. Chmiel (red.) 2005, op.cit., ze względu na fakt dostosowania przez Główny Urząd Statystyczny wartości PKB za 2003 rok, a także ze względu na przyjęcie jako liczby pracujących wartości na koniec danego roku, a nie przeciętnego zatrudnienia.

Wzrost wydajności pracy nastąpił też w grupie firm najmniejszych, z czego najbardziej w budownictwie, handlu i naprawach oraz hotelarstwie – o kilkanaście procent. Nieznaczny spadek wydajności pracy w grupie mikropodmiotów zaistniał w przetwórstwie przemysłowym oraz transporcie.

Najgorzej radziły sobie w 2004 roku firmy zatrudniające od 10 do 49 pracowników. Wydajność pracy spadła w tej grupie firm nominalnie średnio o 1%, co oznacza realny spadek na poziomie kilku procent. Największe obniżenie wydajności nastąpiło w hotelarstwie i pośrednictwie finansowym. Około 10% spadek dotyczył małych przedsiębiorstw działających w pozostałych usługach, obsłudze firm i nieruchomości oraz przetwórstwie przemysłowym. Poprawiła się efektywność małych podmiotów działających handlu, budownictwie i transporcie (tabela 3.4).

4. SYTUACJA FINANSOWA MSP

W poniższym rozdziale charakteryzuje się przychody MSP różnych branż i ich dynamikę oraz efektywność przedsiębiorstw. Sytuacja finansowa MSP przedstawiona jest z uwzględnieniem specyfiki przedsiębiorstw, tj. oddzielnie dla najmniejszych podmiotów będących własnością osób fizycznych oraz firm prowadzących księgi rachunkowe.

4.1. PRZYCHODY ZE SPRZEDAŻY MSP I ICH DYNAMIKA

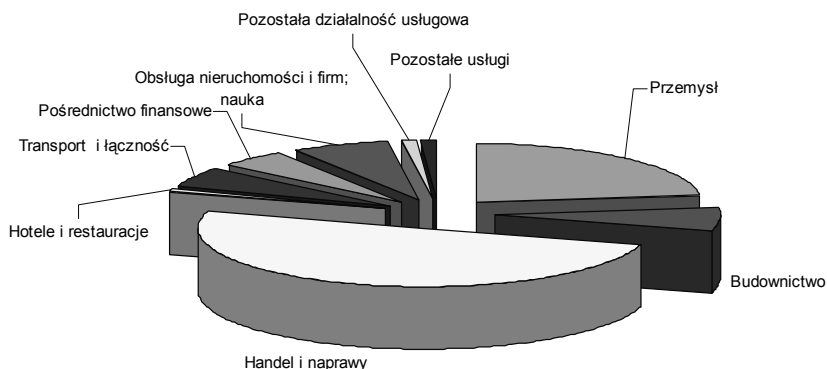
Przychody całkowite wszystkich polskich przedsiębiorstw w 2004 roku były nieznacznie niższe niż rok wcześniej – 1796 mld zł w porównaniu z 1816 mld zł w 2003. Wynikało to m.in. ze spadku liczby aktywnych przedsiębiorstw, gdyż przychody w przeliczeniu na przedsiębiorstwo zwiększyły się. Wysoki wzrost gospodarczy, jaki miał miejsce w 2004 roku wynikał głównie z obniżki kosztów, a tym samym wzrostu dochodów przedsiębiorstw. Pokazują to dobrze przedstawione w dalszej części rozdziału dane o dochodach zakładów osób fizycznych oraz rentowności firm większych, które w 2004 roku były wyższe niż w 2003 r. Nieznaczny spadek przychodów ze sprzedaży firm w Polsce w 2004 roku wynikał głównie z obniżenia wpływów większych przedsiębiorstw, bowiem przychody podmiotów najmniejszych jako sektora – były wyższe w 2004 roku niż w 2003 roku nominalnie o blisko 11%. Najbardziej spadły wpływy ze sprzedaży grupy podmiotów zatrudniających od 10 do 49 osób – o blisko 9%. Udział sektora MSP w przychodach całkowitych przedsiębiorstw w 2004 roku – 63,4% był wyższy niż w latach 2002-2003, ale niższy niż okresie 1999-2001. Udział mikrofirm w przychodach przedsiębiorstw polskich – 29,8% w 2004 r. był najwyższy od 1999 roku. Podobny udział w przychodach miały mikropodmioty jedynie w 2000 roku. Partycypacja małych firm w przychodach przedsiębiorstw była jednak w 2004 roku najniższa od 1999 roku. (tabela 4.1).

Tabela 4.1. Przychody przedsiębiorstw poszczególnych klas wielkościowych w latach 1999-2004

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Ogółem w tys. zł	1397458,4	1602122,6	1596338,1	1653513,9	1816 185,3	1796262,2
Z tego w przedsiębiorstwach:						
w mikro (0-9 prac) w tys. zł	384301,1	477432,5	469323,4	486133,1	482874,3	535423,8
w małych (10-49 prac) w tys. zł	212413,7	217888,7	217102,0	221570,9	254619,0	231711,2
w średnich (50-249 prac) w tys. zł	294863,7	333241,5	331367,9	337316,8	385707,3	372491,3
w dużych (powyżej 250 prac.) w tys. zł	505879,9	573559,9	577767,6	608493,1	675779,8	656635,9
Struktura (%)						
Ogółem	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Z tego:						
w mikro (0-9 prac)	27,5%	29,8%	29,4%	29,4%	26,6%	29,8%
w małych (10-49 prac)	15,2%	13,6%	13,6%	13,4%	14,0%	12,9%
w średnich (50-249 prac)	21,1%	20,8%	20,8%	20,4%	21,2%	20,7%
w dużych (powyżej 250 prac.)	36,2%	35,8%	36,2%	36,8%	37,2%	36,6%
Rok poprzedni=100						
Ogółem	120,1	114,6	99,6	103,6	109,8	98,9
Z tego:						
w mikro (0-9 prac)	.	124,2	98,3	103,6	99,3	110,9
w małych (10-49 prac)	.	102,6	99,6	102,1	114,9	91,0
w średnich (50-249 prac)	123,3	113,0	99,4	101,8	114,3	96,6
w dużych (powyżej 250 prac.)	111	113,4	100,7	105,3	111,1	97,2

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i „Działalność gospodarza najmniejszych przedsiębiorstw w 2004 r.”; www.stat.gov.pl; J. Chmiel (red.) „Stan sektora MSP w 2003 roku. Tendencje rozwojowe w latach 1994-2005”, MGiP i PARP, Warszawa 2005;

Wykres 4.1. Struktura przychodów ze sprzedaży MSP w 2004 roku według branż (%)



Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

Największy udział w przychodach całkowitych MSP wszystkich klas wielkościowych ma tradycyjnie branża handel i naprawy, przy czym szczególnie wysokie jest jej znaczenie w grupie mikropodmiotów. Przychody mikrofirm handlowych w 2004 roku stanowiły 56,2% przychodów podmiotów zatrudniających do 9 osób, choć było to istotnie mniej niż w 1999, gdy ten udział wyniósł 63,7%. W strukturze przychodów firm małych i średnich na przestrzeni lat 1999-2004 również spadło znaczenie firm handlowych, wzrósł natomiast udział przychodów MSP przemysłowych. Szczególnie zwiększył się udział przemysłu w przychodach podmiotów średnich – z 31% w 1999 roku do blisko 40% w 2004. Zmniejszyły się jedynie nieznacznie relatywne wpływy mikropodmiotów zajmujących się przetwórstwem przemysłowym.

Po handlu i działalności produkcyjnej kolejne najważniejsze branże MSP to obsługa nieruchomości i firm – 7,2% przychodów MSP w 2004 roku oraz budownictwo, które wygenerowało 6,4% przychodów sektora. Znaczenie budownictwa w przychodach MSP jednak spadło w 2004 roku w porównaniu z 1999 we wszystkich klasach wielkościowych. Udział branży obsługa nieruchomości i firm natomiast wzrósł w przychodach mikropodmiotów – do 9,5% w 2004 roku, ale w pozostałych klasach obniżył się. We wszystkich klasach wielkościowych udział przychodów MSP działających w branży transport i łączność był większy w 2004 roku niż w 1999 i wyniósł przeciętnie 5,6%. Udział przychodów branży pośrednictwo finansowe w 2004 roku był większy niż w 1999 r. w grupie mikro- i małych firm, natomiast niższy wśród średnich podmiotów. Przychody pośrednictwa finansowego stanowiły w 2004 roku 4,7% przychodów sektora MSP. Znikomą część wpływów ze sprzedaży MSP generują branże hotele i restauracje oraz pozostałe usługi – każda z nich to niecały 1% przychodów MSP (tabela 4.2).

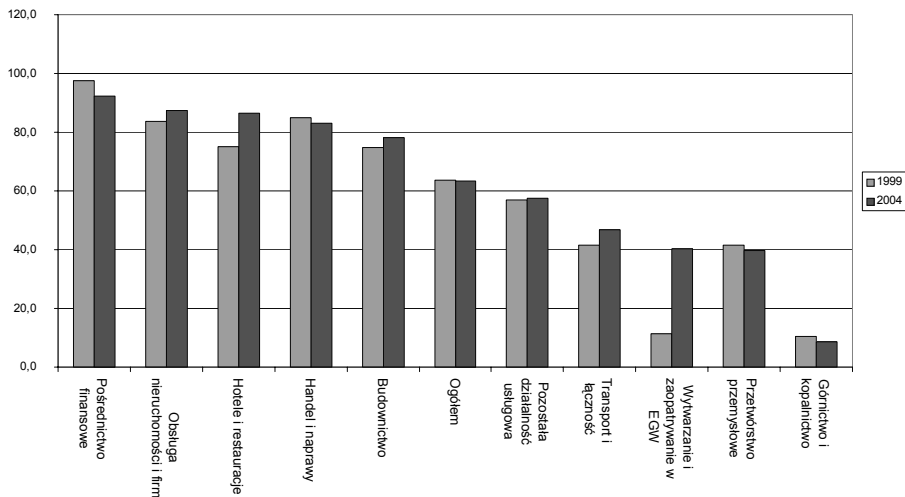
Tabela 4.2. Udział poszczególnych branż w przychodach całkowitych sektora MSP w 1999 i 2004 roku (%)

Wyszczególnienie	MSP ogółem		I. zotr. 0-9		I. zotr. 10-49		I. zotr. 50-249	
	1999	2004	1999	2004	1999	2004	1999	2004
MSP ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Przetwórstwo przemysłowe	19,2	22,2	9,7	9,1	19,5	24,0	31,3	39,9
Budownictwo	8,0	6,4	7,0	6,0	7,9	6,7	9,2	6,8
Handel i naprawy	55,1	50,2	63,7	56,2	56,7	52,7	43,1	40,1
Hotele i restauracje	0,9	0,8	1,3	1,3	0,7	0,8	0,3	0,2
Transport i łączność	3,6	5,6	4,5	6,4	3,3	5,4	2,6	4,5
Pośrednictwo finansowe	2,9	4,7	3,9	8,1	2,8	2,9	1,7	0,9
Obsługa nieruchomości i firm; nauka	7,6	7,2	7,7	9,5	7,2	5,6	7,6	4,8
Pozostała działalność usługowa	0,9	0,9	1,0	1,4	0,8	0,6	1,0	0,6

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i Działalność gospodarcza najmniejszych przedsiębiorstw w 2004r, www.stat.gov.pl; J. Chmiel (red.) Stan sektora MSP w 2003 roku. Tendencje rozwojowe w latach 1994-2005, MGiP i PARP, Warszawa 2005;

Przychody w przeliczeniu na przedsiębiorstwo aktywne w 2004 roku były nominalnie wyższe niż w 2003 roku we wszystkich klasach wielkościowych przedsiębiorstw, a szczególnie w grupie firm najmniejszych i średnich, gdzie wzrosły odpowiednio o 12% i 7%. Spadek przychodów w przeliczeniu na przedsiębiorstwo nastąpił jedynie w branży hotele i restauracje oraz wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz i wodę. W sektorze MSP spadek przychodów na przedsiębiorstwo aktywne nastąpił jeszcze jedynie wśród średnich firm branży obsługa nieruchomości i firm. W pozostałych branżach w sektorze MSP zanotowano wzrost przychodów na firmę w 2004 roku w porównaniu z 2003. O ponad 30% wzrosły przychody na przedsiębiorstwo wśród mikro i średnich firm branży pozostała działalność usługowa oraz mikropodmiotów zajmujących się transportem i łącznością.

Wykres 4.2. Udział MSP w przychodach całkowitych branży w 2004 roku (%)



Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

Najwyższe przychody w przeliczeniu na przedsiębiorstwo notują największe firmy każdej branży. Przeciętne przychody dużej firmy są blisko 900 razy większe niż firmy mikro. W 2004 roku mikrofirmy w Polsce miały średnie przychody w wysokości 0,3 mln zł na zakład, małe 6,6 mln zł, natomiast średnie 31 mln zł. Przychody dużych firm z 2004 roku to natomiast przeciętnie 262 mld zł na firmę. W 2004 roku najwyższe przychody na przedsiębiorstwo w klasie podmiotów zatrudniających do 9 osób miały firmy z pośrednictwa finansowego oraz wytwarzania i dostarczania energii, gazu i wody – średnio 0,8 mln zł, najniższe natomiast mikrofirmy z pozostałej działalności usługowej oraz hotelarstwa – 0,1 mln zł. W grupie małych podmiotów wyróżniały się w 2004 roku pod względem średnich przychodów firmy z pośrednictwa finansowego (39,2 mln zł na podmiot) oraz handlu i napraw (12 mln zł przychodów na podmiot). Najniższe były ponownie przychody hoteli i restauracji oraz firm małych z pozostałych usług. Wśród średnich firm najwyższe przeciętne przychody cechowały w 2004 roku pośrednictwo finansowe i handel – 70 mln zł na podmiot, najniższe natomiast hotelarstwo – 7,3 mln zł na firmę.

Tabela 4.3. Przychody na przedsiębiorstwo aktywne w latach 2003-2004

Sekcja PKD	Przychody na przedsiębiorstwo aktywne w mln zł				Dynamika przychodów na przedsiębiorstwo aktywne rok 2003 = 100			
	w tym o liczbie pracujących				w tym o liczbie pracujących			
	0-9	10-49	50-249	>249	0-9	10-49	50-249	> 249
Ogółem	0,3	6,6	31,0	262,1	111,8	102,9	107,2	103,4
Górnictwo i kopalnictwo	0,4	3,1	22,3	982,7	120			
Przetwórstwo przemysłowe	0,3	4,3	24,2	267,1	102,9	112,1	112,9	125,5
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię el., gaz i wodę	0,8	3,4	14,0	124,9	84,8	29,3	69,8	19,8
Budownictwo	0,2	4,1	19,9	140,1	117,0	109,8	109,7	113,3
Handel i naprawy	0,5	11,9	70,0	434,4	110,1	104,3	106,3	90,1
Hotele i restauracje	0,1	1,6	7,3	87,3	94			
Transport i łączność	0,2	7,8	27,6	358,8	134,0	118,6	108,5	106,8
Pośrednictwo finansowe	0,8	39,2	71,0	202,0	109,1	127,1	x	x
Obsługa nieruchomości i firm	0,2	5,0	18,5	46,9	101,4	103,3	95,6	81,1
Pozostała działalność usługowa	0,1	2,8	19,2	334,0	145,2	109,2	154,0	135,2

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i Działalność gospodarcza najmniejszych przedsiębiorstw w 2004r, www.stat.gov.pl; J. Chmiel (red.) Stan sektora MSP w 2003 roku. Tendencje rozwojowe w latach 1994-2005, MGiP i PARP, Warszawa 2005;

4.2. DOCHODY PRZEDSIĘBIORSTW OSÓB FIZYCZNYCH PROWADZĄCYCH UPROSZCZONĄ KSIĘGOWOŚĆ

Rok 2004 był czasem ożywienia w gronie przedsiębiorstw zatrudniających do 9 osób i będących własnością osób fizycznych. Średni poziom dochodów (przychody pomniejszone o koszty) tych firm był najwyższy od 1999 roku i wyniósł 29 tys. zł na podmiot. Oznaczało to średni wzrost dochodu na zakład o blisko 23%. Tym samym przeciętny drobny przedsiębiorca zarobił na rękę 2,4 tys. zł, czyli więcej niż wynosiło średnie wynagrodzenie netto w tym roku (około 1,6 tys. zł.) Przedsiębiorczość w Polsce więc się opłaca.¹² Przedsiębiorstw należących do osób fizycznych i zatrudniających do 9 osób w 2004 roku działało 1,57 mln, tj. około 10 tys. mniej niż rok wcześniej. Wzrost dochodów był tym samym częściowo skutkiem zmniejszenia konkurencji w wyniku spadku liczby podmiotów. Jednak udział przedsiębiorstw tej grupy wśród firm aktywnych nieznacznie wzrósł, gdyż w 2004 roku wynosił on 93%, natomiast w 2003 r. 92,5%.

Przychody wszystkich firm analizowanej grupy wyniosły w 2004 roku 364,9 mld zł i były o blisko 9% wyższe niż rok wcześniej. Tak dobra koniunktura wśród najmniejszych firm własności

¹² Według badań przeprowadzonych przez Instytut Gospodarki WSIiZ w Rzeszowie w 2006 roku w województwach podkarpackim i lubelskim największe prawdopodobieństwo wystąpienia najwyższego dochodu na osobę w gospodarstwie domowym – powyżej 1000 zł, dotyczy właśnie osób posiadających własne przedsiębiorstwo.

osób fizycznych była częściowo skutkiem obniżenia podatków dochodowych dla zakładów osób fizycznych, tj. wprowadzenia liniowego podatku w wysokości 19%. Przychody tej klasy firm stanowiły w 2004 roku 20,3% przychodów wszystkich przedsiębiorstw w Polsce, czyli istotnie więcej niż w 2003, gdy wyniosły 18,5% przychodów firm. Przeciętna liczba pracujących w przedsiębiorstwach będących własnością osób fizycznych w 2004 roku wyniosła 1,92 i była niższa niż wśród podmiotów posiadających osobowość prawną tej klasy wielkościowej, gdzie przeciętna liczba pracujących wynosiła 4,55. Pochodną tego są znacznie wyższe dochody w przeliczeniu na zakład w grupie mikropodmiotów posiadających osobowość prawną – w 2004 roku wyniosły one 125,3 tys. zł. Przeciętne wynagrodzenia pracowników są wyższe w mikrofirmach posiadających osobowość prawną niż nie posiadających – 2,4 tys. zł brutto w 2004 roku wobec 1,13 tys. zł w firmach nie posiadających osobowości prawnej. Firmy osób fizycznych miały też niższy wskaźnik poziomu kosztów niż osoby prawne – 87,5% przy kosztach stanowiących 94% przychodów wśród podmiotów prawnych.¹³

Tabela 4.4. Dochody zakładów osób fizycznych w tys. zł

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Ogółem	24,1	26,4	28,4	25,7	23,6	29
Przetwórstwo przemysłowe	27,2	28,4	33,7	31,2	31,8	36,1
Budownictwo	26,6	31,9	34,4	32,3	33,4	38,7
Handel i naprawy	26,6	27	27,3	25,2	24,6	26,4
Hotele i restauracje	14,3	11,4	13,1	11,9	11,4	14,3
Transport i łączność	19,5	21,8	27,3	26,7	27,9	27
Pośrednictwo finansowe	15,1	26,3	33,7	22,5	-39,9	21,2
Obsługa nieruchomości i firm	30,5	33,5	32,7	28,3	28,2	35,2
Działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna	10,6	15,2	16	11,1	10,7	15,3
dynamika: rok poprzedni=100						
Ogółem	x	109,5	107,6	90,5	91,8	122,9
Przetwórstwo przemysłowe	x	104,4	118,7	92,6	101,9	113,5
Budownictwo	x	119,9	107,8	93,9	103,4	115,9
Handel i naprawy	x	101,5	101,1	92,3	97,6	107,3
Hotele i restauracje	x	79,7	114,9	90,8	95,8	125,4
Transport i łączność	x	111,8	125,2	97,8	104,5	96,8
Pośrednictwo finansowe	x	174,2	128,1	66,8	x	x
Obsługa nieruchomości i firm	x	109,8	97,6	86,5	99,6	124,8
Działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna	x	143,4	105,3	69,4	96,4	143,0

Źródło: Działalność gospodarcza najmniejszych przedsiębiorstw w 2004 r, www.stat.gov.pl; J. Chmiel (red.), „Stan sektora MSP w 2003 roku. Tendencje rozwojowe w latach 1994-2005”, MGIP i PARP, Warszawa 2005;

¹³ Działalność gospodarcza najmniejszych przedsiębiorstw w 2004 r, www.stat.gov.pl

Z perspektywy branż najwyższe dochody mikroprzedsiębiorstw osób fizycznych osiągnęły firmy budowlane – 38,7 tys. zł na zakład oraz zajmujące się działalnością produkcyjną – 36,1 tys. zł i w obsłudze nieruchomości i firm – 35,2 tys. zł. Najmniej dochodowa była działalność w hotelarstwie oraz usługach komunalnych, społecznych i indywidualnych – średnie dochody na zakład wyniosły tam odpowiednio 14,3 tys. zł i 15,3 tys. zł. Szczególną poprawę sytuacji zaobserwowano w pośrednictwie finansowym, gdyż w 2003 roku firmy tej branży miały w znacznej części straty. Jest to również oznaka ożywienia gospodarczego, gdyż charakteryzuje się ono m.in. częstszym zaciąganiem kredytów przez ludność. Jednak ciągle dochód mikropodmiotów z branży pośrednictwo finansowe był niższy niż w latach 2000-2002.

Ponad 40% wzrost dochodów na zakład zaobserwowano w firmach zajmujących się pozostałymi usługami. Ten silny wzrost nastąpił po dwóch szczególnie trudnych dla branży latach 2002-2003. Silny wzrost dochodów na podmiot w 2004 roku w porównaniu z 2003 r. – o około 25% – dotyczył też mikrofirm działających w hotelarstwie i obsłudze nieruchomości i firm.

Nominalne dochody firm w tych branżach były najwyższe od 1999 roku, choć uwzględniając inflację, należy ocenić, że w latach 1999-2000 realne dochody przedsiębiorstw tych dziedzin były wyższe. Kilkunastoprocentowy wzrost dochodów na zakład w latach 2003-2004 dotyczył działalności produkcyjnej i budownictwa, a o 7% wzrosły dochody przedsiębiorstw handlowych. Jedynie w transporcie dochody na podmiot w 2004 roku były o około 3% niższe niż rok wcześniej, choć w 2003 roku branża jako jedna z nielicznych doświadczyła wzrostu dochodów w porównaniu z 2002 rokiem.

Analizując okres 1999-2004 łatwo zauważyć, że najgorszym rokiem dla sektora był 2002 r. – dochody na zakład spadły wówczas we wszystkich branżach. W 2003 roku sytuacja zaczęła się poprawiać w przemyśle, budownictwie i transporcie, podczas gdy pozostałe branże ciągle borykały się ze spadkiem dochodów. Wzrost dochodów na zakład we wszystkich branżach poza transportem (który wszakże zanotował wysokie dochody rok wcześniej) w 2004 roku dobrze odzwierciedla zależność koniunktury w usługach od koniunktury w branżach związanych z realną produkcją, jak przemysł i budownictwo. Szczególnie budownictwo określane jest mianem „koła zamachowego” gospodarki, co przejawia się m.in. tym, że wzrost zatrudnienia w budownictwie o 1 osobę powoduje zatrudnienie kolejnych kilku osób w innych branżach. Dobra koniunktura w budownictwie i rosnące ceny mieszkań w wyniku większego popytu ze strony ludności, której dochody wzrosły, są więc zwiastunem ożywienia gospodarczego.

4.3. SYTUACJA FINANSOWA PRZEDSIĘBIORSTW PROWADZĄCYCH KSIĘGI RACHUNKOWE

Mianem przedsiębiorstw określa się czasem wyłącznie przedsiębiorstwa prowadzące księgi rachunkowe. W opracowaniu tę grupę przedsiębiorstw nazywa się mianem korporacji. Korporacje generują około 70% przychodów ze sprzedaży sektora przedsiębiorstw, choć w ujęciu podmiotowym to zaledwie około 2% firm aktywnych (w 2004 roku 2,2%). W 2004 roku przychody sektora korporacji wyniosły 1,24 mld zł i były niższe niż w 2003 r. średnio o 5%. Spadek liczby aktywnych przedsiębiorstw był jednak jeszcze większy, w rezultacie czego przychody na podmiot wzrosły. Mamy więc do czynienia ze wzrostem udziałów rynkowych korporacji, którym udało się przetrwać 2003 rok. Jednak tak małej liczby aktywnych przedsiębiorstw prowadzących księgi rachunkowe nie było w Polsce w tym stuleciu. W latach 2000-2003 liczba aktywnych korporacji oscylowała w granicach 40-42 tys., podczas gdy w 2004 roku działało tylko 36,5 tys. firm. Pierwszy rok obecności Polski w UE spowodował więc istotne dostosowania rynkowe w sektorze korporacji. Możliwe, że spadek ten był efektem fuzji i przejęć jako dostosowania do działania w warunkach wspólnego rynku europejskiego.

Tabela 4.5. Przychody ze sprzedaży firm prowadzących księgi rachunkowe w latach 2000-2004

	2000	2001	2002	2003	2004
Ogółem w tys. zł¹⁴	1104554,1	1106635,3	1147935	1305536,3	1240212,9
Udział przychodów korporacji w przychodach przedsiębiorstw	68,9%	69,3%	69,4%	71,9%	69%
w tym przedsiębiorstwa:					
10-49 pracowników w tys. zł	198348,9	198429,4	203188,4	237158,9	207731,5
50-249 pracowników w tys. zł	332004,6	330438,1	335689,2	388461,1	371011,4
powyżej 249 pracowników w tys. zł	574200,6	577767,7	609057,4	679916,3	656635,9
dynamika: rok poprzedni=100					
Ogółem	x	100,2	103,7	113,7	95
w tym przedsiębiorstwa:					
10-49 pracowników	x	100,0	102,4	116,7	87,6
50-249 pracowników	x	99,5	101,6	115,7	95,5
powyżej 249 pracowników	x	100,6	105,4	111,6	96,6
Udział MSP w przychodach korporacji	48,0%	47,8%	46,9%	47,9%	46,7%

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) 2004 i 2005, op. cit.

¹⁴ Przychody za 2004 rok obejmują też podmioty prowadzące księgi rachunkowe zatrudniające poniżej 9 osób, które przysyłają do GUS sprawozdanie. Firmy te jednak wygenerowały zaledwie 0,4% przychodów sektora korporacji.

Pracujący w przedsiębiorstwach prowadzących księgi rachunkowe stanowili w 2004 roku 37,5% pracujących w gospodarce narodowej poza rolnictwem i rybołówstwem, tj. 3,84 mln osób. Pokazuje to ogromną rolę jaką posiadają korporacje w gospodarce. Znaczna część mniejszych podmiotów pełni funkcję usługową lub jest podwykonawcami korporacji, a stąd dobrobyt tych ostatnich determinuje też koniunkturę w sektorze najmniejszych firm.

Tabela 4.6. Liczba aktywnych przedsiębiorstw prowadzących księgi rachunkowe w latach 2000-2004

Liczba jednostek	2000	2001	2002	2003	2004
Ogółem	41834,0	41332,0	40033,0	41839,0	36449,0
10-49 pracowników	25125,0	25499,0	24651,0	26216,0	21020,0
50-249 pracowników	13638,0	13025,0	12659,0	12958,0	11523,0
powyżej 249 pracowników	3071,0	2808,0	2723,0	2665,0	2505,0
dynamika: rok poprzedni=100					
Ogółem	x	98,8	96,9	104,5	87,1
10-49 pracowników	x	101,5	96,7	106,3	80,2
50-249 pracowników	x	95,5	97,2	102,4	88,9
powyżej 249 pracowników	x	91,4	97,0	97,9	94,0
Udział MSP w liczbie aktywnych korporacji	92,7%	93,2%	93,2%	93,6%	89,3%

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) 2004 2005, op. cit.

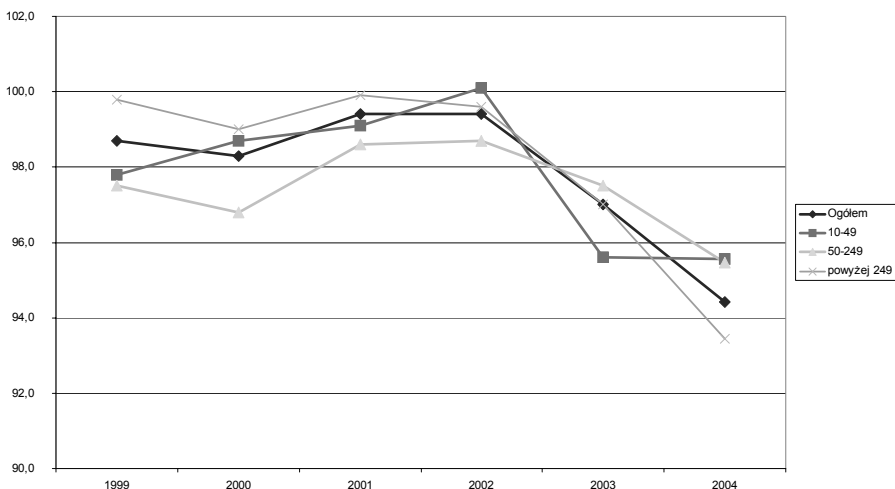
Firmy małe i średnie generują około połowę przychodów korporacji – w 2004 roku było to 46,7%, tj. mniej niż w latach 2000-2003. Podobnie zmniejszył się udział małych i średnich podmiotów w ogólnej liczbie przedsiębiorstw prowadzących księgi rachunkowe – w 2004 roku stanowiły one 89,3% korporacji, zaś w latach 2000-2003 około 93%. Najbardziej spadła liczba podmiotów zatrudniających od 10 do 49 osób. W latach 2000-2004 obserwowany jest stały spadek liczby dużych firm. Jest to niepokojące szczególnie z perspektywy procesów badawczo-rozwojowych. Duże firmy generują bowiem największe nakłady badawczo-rozwojowe spośród sektora przedsiębiorstw w państwach rozwiniętych.

Rentowność obrotu brutto i netto

Wzrost gospodarczy w latach 2003-2004 wynikał m.in. z niższego poziomu kosztów korporacji, co spowodowało wzrost rentowności. Lepsze gospodarowanie zasobami było więc odpowiedzią przedsiębiorstw na kryzys z lat 2001-2002. Redukcja kosztów była też skutkiem modernizacji wielu przedsiębiorstw prowadzących księgi rachunkowe w wyniku zakupów inwestycyjnych i wprowadzania lepszych technologii. W 2004 roku najniższy poziom kosztów cechował podmioty największe, a więc te, które mają największą możliwość wprowadzania nowych technologii i wykorzystywania korzyści skali. Koszty stanowiły w tej grupie 93,4% przychodów, podczas gdy w grupie firm małych i średnich około 95,5%. Obydwa te wskaźniki są jednak istotnie wyższe od cechujących przedsiębiorstwa osób fizycznych zatrudniające

do 9 osób w 2004 roku (87,5%). Korporacje sektora publicznego we wszystkich klasach wielkościowych cechował wyższy poziom kosztów niż podmioty prywatne.

Wykres 4.3. Wskaźnik poziomu kosztów w 2004 roku (%)



Źródło: Dane GUS

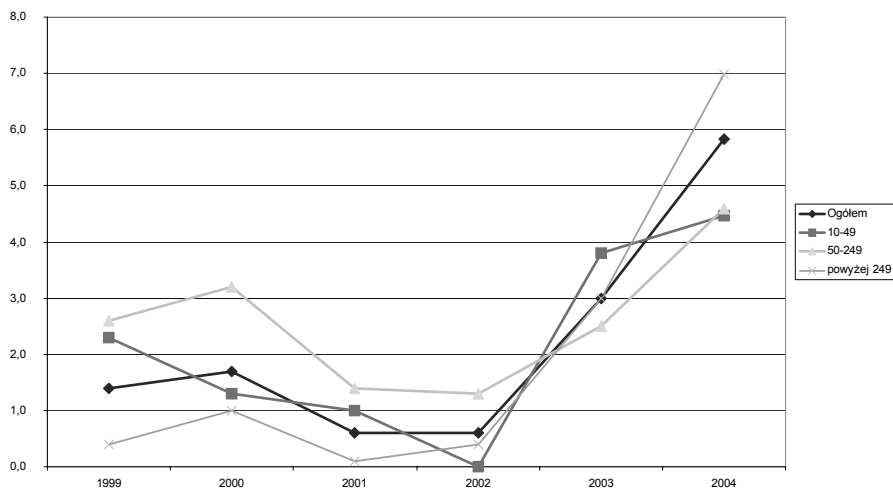
Wśród MSP sektora rynkowego prowadzących księgi rachunkowe najniższy poziom kosztów (88-92%) cechował małe i średnie firmy z obsługi firm i nieruchomości oraz średnie korporacje działające w pośrednictwie finansowym i transporcie.¹⁵ Wysoki poziom kosztów (97-99%) dotyczył natomiast MSP działających w branży zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę oraz handel i naprawy.

Wskaźnik rentowności obrotu brutto, a więc relacji wyniku finansowego brutto (zysk brutto pomniejszony o stratę brutto) do przychodów z całokształtu działalności wyrażonej procentowo, obrazuje dochody korporacji przed opodatkowaniem. Rentowność netto natomiast odzwierciedla dochody korporacji po opodatkowaniu. W 2004 roku w postaci podatku dochodowego trafiło do budżetu państwa ponad 14 mln zł, tj. 18,6% ich wyniku finansowego. 2004 rok cechował silny wzrost rentowności przedsiębiorstw, co znalazło odzwierciedlenie w wysokim wzroście gospodarczym. Dochodowość przedsiębiorstw w 2004 roku była najwyższa od początku wieku. Wykres 4.4, pokazujący kształtowanie się rentowności obrotu brutto przedsiębiorstw w Polsce w latach 1999-2004, pokrywa się w swoim przebiegu z cyklem koniunkturalnym, jakiego doświadczyliśmy, tj. kryzysem pogłębiającym się od 2000 roku oraz ożywieniem obserwowanym od 2003. Szczególnie wysoką rentowność w 2004 roku – 7% brutto, a 4,7% netto, osiągnęły duże firmy. Ich wynik finansowy brutto wy-

¹⁵ Wskaźnik poziomu kosztów to relacja kosztów z całokształtu działalności w danym roku do całkowitych przychodów ze sprzedaży pomnożona przez 100. Sektor rynkowy obejmuje przemysł, transport, budownictwo, handel, hotele i restauracje, pośrednictwo finansowe, obsługę firm i nieruchomości oraz pozostałe usługi.

niósł 48,4 mld zł i stanowił 64% wyniku finansowego korporacji, czyli więcej niż udział dużych firm w przychodach sektora.

Wykres 4.4. Wskaźnik rentowności obrotu brutto 1999-2004 (%)



Źródło: Dane GUS

Rentowność obrotu firm średnich i małych wyniosła około 4,5% brutto i 3,8% netto. W porównaniu z 2003 rokiem poprawiła się szczególnie rentowność firm średnich – wskaźniki rentowności w 2004 roku w tej grupie były dwa razy wyższe niż w 2003 r.

W sektorze małych i średnich przedsiębiorstw prowadzących księgi rachunkowe najwyższą rentowność cechowała małe i średnie podmioty z branży obsługa nieruchomości i firm oraz średnie w transporcie, a także małe z górnictwa oraz średnie zajmujące się działalnością produkcyjną i pośrednictwem finansowym. Te grupy firm miały rentowność brutto powyżej 6%. Stosunkowo niską rentowność obrotu brutto (poniżej 4%) zanotowały w 2004 roku MSP w handlu i naprawach, jak również małe hotele i restauracje oraz średnie firmy budowlane i pozostałej działalności usługowej. Straty w 2004 roku miały małe firmy sektora publicznego, szczególnie w działalności produkcyjnej oraz hotelarstwie. Straty miały też MSP sektora publicznego w handlu i naprawach oraz średnie firmy w pozostałej działalności usługowej i małe w zaopatrywaniu w energię, gaz i wodę.

Tabela 4.7. Wskaźniki rentowności korporacji w latach 1999-2004 (%)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
rentowność obrotu brutto						
Ogółem	1,4	1,7	0,6	0,6	3,0	5,8
10-49 pracowników	2,3	1,3	1,0	0,0	3,8	4,5
50-249 pracowników	2,6	3,2	1,4	1,3	2,5	4,6
powyżej 249 pracowników	0,4	1,0	0,1	0,4	3,0	7,0
Ogółem sektor prywatny	2,1	1,9	1,1	1,2	2,8	5,7
10-49 pracowników	2,5	1,5	1,1	0,2	1,5	4,8
50-249 pracowników	2,7	3,1	1,6	1,5	2,7	4,8
powyżej 249 pracowników	1,4	1,1	0,7	1,4	3,5	6,7
rentowność obrotu netto						
Ogółem	0,1	0,5	-0,3	-0,2	2,0	4,7
10-49 pracowników	1,1	0,5	0,2	-0,7	3,2	3,8
50-249 pracowników	1,2	1,7	0,5	0,5	1,5	3,8
powyżej 249 pracowników	-0,8	-0,1	-0,8	-0,5	1,8	5,6
Ogółem sektor prywatny	0,9	0,8	0,2	0,4	1,8	4,7
10-49 pracowników	1,3	0,7	0,4	-0,4	0,9	4,0
50-249 pracowników	1,4	1,7	0,7	0,7	1,7	3,9
powyżej 249 pracowników	0,1	0,1	-0,2	0,5	2,2	5,5

Źródło: Dane GUS i J. Chmiel (red.) 2005, op. cit.

Płynność finansowa¹⁶

Wskaźniki płynności finansowej pokazują w jakim stopniu firmy są w stanie regulować swoje zobowiązania krótkoterminowe, a więc czy nie grozi firmom bankructwo. W 2004 roku poprawiły się istotnie wskaźniki płynności I stopnia, a więc zdolność do regulowania zobowiązań gotówką posiadaną przez firmy. Jest to odzwierciedleniem wyższych wskaźników rentowności przedsiębiorstw. Szczególnie poprawiła się płynność przedsiębiorstw największych, podobnie jak ich rentowność. W 2004 roku zanotowały one płynność I stopnia na poziomie 30%, podczas gdy rok wcześniej ich gotówka pokrywała niecałe 26% zobowiązań krótkoterminowych. Wskaźnik płynności finansowej wśród MSP również wzrósł o 3 punkty procentowe, wynosząc w grupie firm małych 24,6%, a wśród średnich 25,8%. Poprawa płynności w grupie firm średnich i dużych dotyczyła głównie firm sektora publicznego – wskaź-

¹⁶ Wskaźnik płynności pierwszego stopnia stanowi relację środków najbardziej płynnych, a więc gotówki na rachunkach bankowych przedsiębiorstw i papierów wartościowych w dyspozycji przedsiębiorstw, które można sprzedać niemal natychmiast, do zobowiązań krótkoterminowych na koniec badanego okresu. Wskaźnik płynności drugiego stopnia uwzględnia w liczniku dodatkowo należności i roszczenia przedsiębiorstw, zaś mianownik zostaje ten sam (na podstawie J. Chmiel (red.) 2005 op.cit.). Wskaźniki te pokazują więc w jakim stopniu przedsiębiorstwo jest w stanie pokryć swoje zobowiązania.

niki płynności I stopnia odpowiednio 55% i 44%. Małe podmioty sektora prywatnego były jednak w stanie w większym stopniu regulować swoje zobowiązania niż ich odpowiedniki z sektora publicznego.

Największą zdolność do szybkiego regulowania zobowiązań miały w 2004 roku MSP z hotelarstwa, obsługi nieruchomości i firm, transportu, pośrednictwa finansowego oraz pozostałej działalności usługowej, jak również z górnictwa i zaopatrywania w energię, gaz i wodę – wartość wskaźnika w tych grupach firm wyniosła powyżej 35%. Słabą płynność I stopnia miały natomiast szczególnie MSP handlowe (13-14%) i przetwórstwa przemysłowego.

Wskaźnik płynności drugiego stopnia pokazuje czy przedsiębiorstwo byłoby w stanie spłacić swoje zobowiązania krótkookresowe, jeśli – oprócz szeroko pojętej gotówki w kasie – otrzyma też zwrot pieniędzy, które należą mu się od kontrahentów. Wskaźnik ten powinien wynosić około 100%. Niestety przeciętne wskaźniki w żadnej z grup firm nie osiągnęły tego poziomu, wynosząc od 83,5% w grupie firm małych do 90,7% wśród dużych. W porównaniu z 2003 rokiem również ten wskaźnik się jednak poprawił we wszystkich grupach firm, a szczególnie wśród zatrudniających poniżej 50 osób.

Porównując sektor prywatny i publiczny w grupie małych podmiotów znacznie wyższy współczynnik płynności II stopnia miały firmy prywatne. Małe firmy publiczne były w stanie pokryć jedynie około 48% swoich zobowiązań gotówką i należnościami od przedsiębiorstw, podczas gdy prywatne 87%. Przeciwnie, publiczne firmy średnie miały należności i gotówkę w kasie na poziomie o 18% przewyższającym zobowiązania krótkoterminowe. Prywatny sektor średnich firm miał niższą płynność II stopnia – na poziomie 87% zobowiązań krótkoterminowych.

W przekroju branżowym najwyższą płynność II stopnia – powyżej 100% miały MSP z sektora zaopatrywania w energię, gaz i wodę, działające w transporcie i pośrednictwie finansowym. Wysoką płynność II stopnia miały też MSP z budownictwa, oprócz średnich podmiotów sektora publicznego branży, jak również średnie firmy zajmujące się obsługą firm. Bardzo niską płynność (poniżej 80%) miały natomiast MSP handlowe i małe przedsiębiorstwa zajmujące się obsługą nieruchomości i firm (tabela 4.8.).

Tabela 4.8. Wskaźniki płynności finansowej w latach 1999-2004 (%)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
wskaźnik płynności finansowej I stopnia						
Ogółem	18,1	16,7	18,8	18,7	23,9	28,5
10-49 pracowników	23,1	18,8	18,6	23,3	21,0	24,6
50-249 pracowników	19,8	20,2	23,0	19,6	22,7	25,8
powyżej 249 pracowników	15,6	14,3	16,7	16,9	25,8	31,4
sektor prywatny	17,2	15,0	17,5	18,2	21,3	25,6
10-49 pracowników	21,4	17,6	17,6	23,1	21,0	25,3
50-249 pracowników	16,3	15,1	19,5	18,2	21,4	23,4
powyżej 249 pracowników	15,6	13,4	16,0	15,9	21,3	27,3
wskaźnik płynności finansowej II stopnia						
Ogółem	74,2	73,4	74,0	73,0	83,2	88,9
10-49 pracowników	81,0	79,0	76,5	77,5	74,8	83,5
50-249 pracowników	80,9	82,0	82,6	81,4	87,4	89,9
powyżej 249 pracowników	68,5	67,2	68,6	67,4	84,3	90,7
sektor prywatny	77,7	76,3	76,3	76,8	82,3	88,9
10-49 pracowników	80,5	79,4	77,1	79,2	76,8	87,1
50-249 pracowników	79,7	77,7	79,8	81,7	86,5	87,7
powyżej 249 pracowników	74,5	73,5	73,1	72,2	82,2	91,0

Źródło: Dane GUS i J. Chmiel (red.) 2005, op. cit.

5. NAKŁADY INWESTYCYJNE W MSP

W rozdziale przedstawia się działalność inwestycyjną małych i średnich przedsiębiorstw w minionych latach w ujęciu jej dynamiki oraz struktury rodzajowej i branżowej. Scharakteryzowane są też źródła finansowania nakładów inwestycyjnych przez MSP.

5.1. DYNAMIKA NAKŁADÓW INWESTYCYJNYCH PRZEDSIĘBIORSTW W LATACH 1995-2004

Wartość nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw ogółem we wszystkich sektorach gospodarki (z pominięciem dwóch – tj. *Rolnictwa i leśnictwa* oraz *Rybołówstwa i rybactwa*) wyniosła w 2004 r. 83 226,2 mln zł. Z tego inwestycje zrealizowane przez sektor publiczny wyniosły 17 857,9 mln zł, co stanowiło 21,5% nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw ogółem. W sektorze prywatnym nakłady inwestycyjne osiągnęły poziom 65 368,3 mln zł, tj. 78,5% nakładów ogółem. Wzrost nakładów inwestycyjnych w 2004 r. w porównaniu do nakładów poniesionych przez przedsiębiorstwa w 2003 r., licząc w cenach stałych¹⁷, wyniósł 9,5% wobec 1,8% rok wcześniej. W sektorze prywatnym roczne tempo wzrostu nakładów inwestycyjnych wyniosło 11,1%, w sektorze publicznym 4,1%.

W 2004 r. nakłady inwestycyjne we wszystkich sekcjach gospodarki charakteryzowały się dodatnią dynamiką wzrostową w stosunku do 2003 r. Jedynie w sekcji hotele i restauracje poziom nakładów w stosunku do roku poprzedzającego był na niższym poziomie (spadek o 8,5%). Największy procentowy wzrost nakładów inwestycyjnych w 2004 r. zaobserwowano w sektorze pośrednictwa finansowego (o 19%), przetwórstwa przemysłowego (16%) oraz w handlu i naprawach (13%). Aktywność inwestycyjna przedsiębiorstw różnej wielkości w ramach poszczególnych sekcji jest szczególnie silnie zróżnicowana w sekcji pośrednictwa finansowego oraz sekcji transportu, gospodarki magazynowej i łączności. W sekcji pośrednictwa finansowego nakłady inwestycyjne w mikroprzedsiębiorstwach były o 61% niższe w stosunku do roku poprzedniego, podczas gdy w grupie przedsiębiorstw średniej wielkości nakłady te było o 218% wyższe.

¹⁷ Przy szacunkach dynamiki nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw w cenach stałych uwzględniono wskaźniki cen nakładów inwestycyjnych na poszczególne rodzaje środków trwałych oraz pozostałych nakładów publikowane przez GUS w Rocznikach Statystycznych.

Tablica 5.1. Dynamika nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw w latach 1996-2004

	Rok poprzedni = 100 (w cenach stałych)								
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Ogółem	119,8	124,2	119,3	109,1	101,6	87,2	77,4	101,8	109,5
Sektor publiczny	111,8	99,1	104,0	97,5	88,0	73,0	85,0	95,3	104,1
Sektor prywatny	128,7	148,2	129,1	115,1	107,5	92,3	75,2	103,8	111,1
Przedsiębiorstwa małe*	112,8	131,1	115,3	124,4	108,1	89,7	70,2	104,7	100,3
Sektor publiczny	133,9	157,9	137,3	96,0	121,3	60,0	91,0	95,3	108,2
Sektor prywatny	112,0	129,9	114,1	126,3	107,4	91,5	69,3	105,1	100,0
Przedsiębiorstwa średnie**	143,7	147,2	139,1	106,8	108,5	76,8	70,1	107,5	125,2
Sektor publiczny	125,9	112,2	109,1	124,7	102,8	97,6	75,3	116,0	122,7
Sektor prywatny	147,7	153,8	143,2	105,0	109,2	74,3	69,3	106,0	125,7
Przedsiębiorstwa duże***	117,4	116,0	114,6	104,0	95,7	90,7	84,1	98,6	108,2
Sektor publiczny	110,7	97,2	102,5	95,7	85,1	71,1	86,1	92,6	100,7
Sektor prywatny	139,8	165,9	133,2	114,0	106,3	106,4	83,0	101,9	112,0

* W latach 1996-1998 do 50 zatrudnionych osób, od roku 1999 do 49 zatrudnionych.

** W latach 1996-1998 od 51 do 250 zatrudnionych osób, od roku 1999 od 50 do 249 zatrudnionych.

*** W latach 1996-1998 powyżej 250 zatrudnionych osób, od roku 1999 powyżej 249 zatrudnionych.

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) Stan sektora MSP w 2003 roku. Tendencje rozwojowe w latach 1994-2005, MGIP i PARP, Warszawa 2005

W analizowanym przedziale czasowym (lata 1996-2004) można wyróżnić trzy okresy, odznaczające się odmiennymi tendencjami i dynamiką przemian:

- I okres (1996-2000) charakteryzujący się słabnącą dynamiką wzrostu nakładów inwestycyjnych,
- II okres (2000-2003) spadku i stagnacji nakładów inwestycyjnych,
- III okres (po 2003 r.) wzrostu dynamiki nakładów inwestycyjnych.

W sektorze przedsiębiorstw publicznych w zakresie dynamiki nakładów inwestycyjnych w porównaniu do sektora prywatnego można zauważyć znaczne wydłużenie II okresu. Tendencja spadkowa nakładów inwestycyjnych pojawiła się już w 1997 r. i trwała do 2003 r.

W poszczególnych grupach przedsiębiorstw wyróżnionych ze względu na wielkość zatrudnienia tempo zmiany dynamiki nakładów inwestycyjnych w 2004 r. było nierównomierne. Największe tempo wzrostu nakładów inwestycyjnych zaobserwowano w przedsiębiorstwach średnich (wzrost o 1/4), podczas gdy rok wcześniej było to tylko 7,5%. Widoczna stagnacja dynamiki w sektorze przedsiębiorstw małych (0-49 pracowników) to głównie efekt nałożenia się 10,4% spadku nakładów w firmach zatrudniających od 10 do 49 pracowników i wzrostu tych nakładów w mikrofirmach o 10,7%.

Tabela 5.2. Dynamika nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw prywatnych w latach 1996-2004

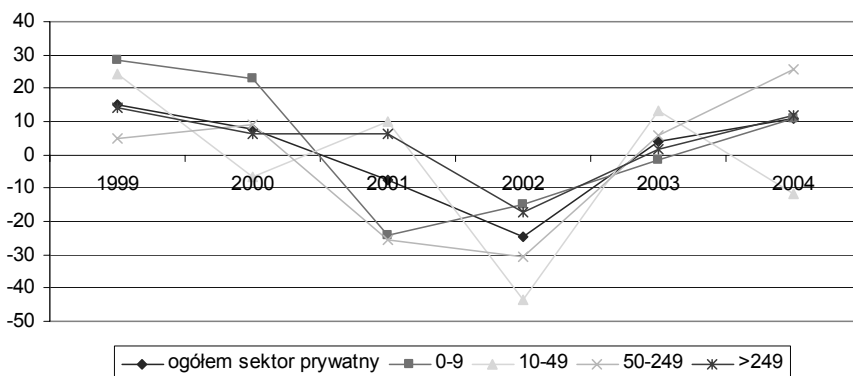
	Rok poprzedni = 100 (w cenach stałych)					
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Ogółem sektor prywatny	115,1	107,5	92,3	75,2	103,8	111,1
w mikro (0-9 prac.)	128,4	123,0	75,8	85,3	98,6	110,8
w małych (10-49 prac.)	124,5	93,6	109,9	56,3	113,3	88,2
w średnich (50-249 prac.)	105,0	109,2	74,3	69,3	106,0	125,7
w dużych (>249 prac.)	114,0	106,3	106,4	83,0	101,9	112,0

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) „Stan sektora MSP w 2003 roku. Tendencje rozwojowe w latach 1994-2005”, MGIP i PARP, Warszawa 2005

W sektorze przedsiębiorstw prywatnych dynamika nakładów inwestycyjnych w zagregowanych klasach wielkości przedsiębiorstw w analizowanym okresie znacząco się różniła. Najsilniejsze wahania zmian wielkości nakładów inwestycyjnych w ostatnich 6 latach dotyczą sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Aktywność inwestycyjna w tej grupie przedsiębiorstw jest bardzo wrażliwa na zmieniającą się koniunkturę w gospodarce. W 2001 r. w grupie firm średnich nakłady spadły najbardziej i aż o 25%, a w następnym 2002 r. o 31%. Pokrywa się to z okresem gorszej koniunktury i słabszej kondycji firm, przejawiającej się w zmniejszeniu zyskowności, niskiej płynności finansowej, a w konsekwencji mniejszej skłonności do inwestowania. W okresie lepszej koniunktury na rynku, od 2003 r. średnie przedsiębiorstwa charakteryzują się wysoką aktywnością inwestycyjną – w 2004 r. wzrost nakładów inwestycyjnych wyniósł 25,7%, rok wcześniej 6%. Małe firmy zanotowały największy spadek nakładów inwestycyjnych w 2002 r. (o 44%), a po okresie ich wzrostu w 2003 r. o 13,3%, ponownie nastąpił 12% spadek w 2004 r. Wyraźnie więc widać, że pogorszenie zdolności kredytowych przedsiębiorstw sektora MSP w następstwie osłabienia koniunktury gospodarczej w latach 1999-2002 wyhamowało ich zdolność inwestycyjną, jaką miały przed 1999 r.

Bardziej stabilna niż w sektorze MSP jest dynamika nakładów inwestycyjnych w sektorze dużych przedsiębiorstw (szczególnie tych z kapitałem zagranicznym), które w mniejszym stopniu odczuwają cykliczne wahania koniunktury i nie mają poważniejszych problemów z pozyskaniem środków finansowych na inwestycje.

Wykres 5.1. Zmiana nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw prywatnych w latach 1996-2004 (%)



Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) 2005, op.cit.

5.2. UDZIAŁ MSP W NAKŁADACH INWESTYCYJNYCH OGÓŁEM

Udział sektora MSP w nakładach inwestycyjnych przedsiębiorstw ogółem (liczonych w cenach bieżących) kształtował się w latach 1998-2004 w przedziale od 43,8% do 50%. Zrównanie wartości nakładów inwestycyjnych sektora MSP z nakładami dużych przedsiębiorstw miało miejsce tylko w roku 2000. W pozostałych latach wartość ta była nieznacznie mniejsza. Największa dysproporcja między sektorem MSP a dużymi firmami w wielkości nakładów inwestycyjnych miała miejsce w roku 2002 r. Nakłady MSP stanowiły tylko 43,8% nakładów przedsiębiorstw na inwestycje. W latach 2003-2004, a więc w okresie poprawy koniunktury na rynku, udział sektora MSP w nakładach inwestycyjnych zaczął rosnąć. W 2004 r. wartość nakładów inwestycyjnych sektora MSP wyniosła 38 401,6 mln zł, co stanowiło 46,1% ogółu nakładów. W stosunku do roku poprzedniego udział ten był wyższy o 0,6 punktu procentowego. Istotne są różnice między sektorem prywatnym a sektorem publicznym dotyczące procentowego udziału MSP w nakładach inwestycyjnych. W sektorze publicznym nakłady mikro, małych i średnich przedsiębiorstw stanowią tylko 20% ogółu nakładów przedsiębiorstw sektora publicznego. W sektorze prywatnym udział MSP w 2004 r. wyniósł 52,9%. Jest to udział o 9,5 punktu procentowego niższy w stosunku do 2000 r., kiedy partycypacja MSP w nakładach inwestycyjnych przedsiębiorstw prywatnych wyniosła 62,4%.

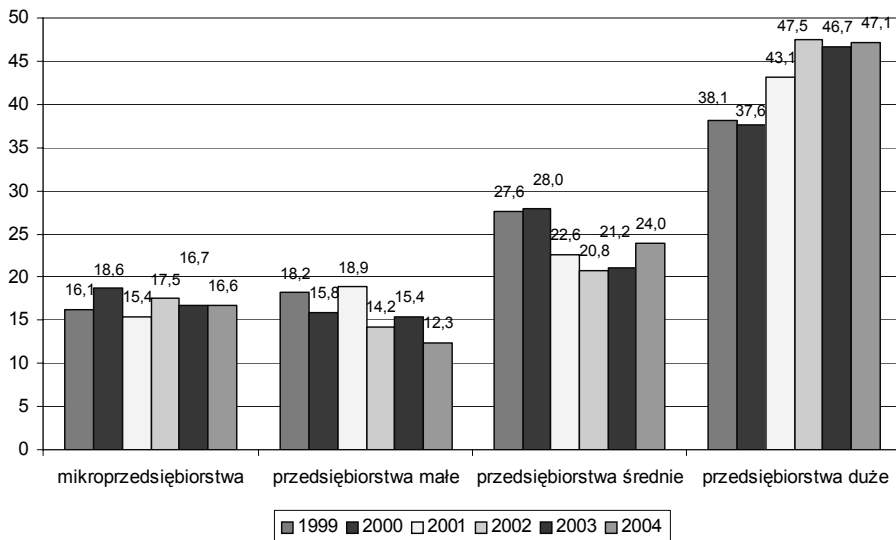
Najbardziej stabilne znaczenie w nakładach inwestycyjnych prywatnych przedsiębiorstw ogółem ma sektor mikroprzedsiębiorstw. Udział tych firm w inwestycjach wahał się w omawianym okresie czasu między 15,4% a 18,6%. W grupie przedsiębiorstw małych zakres zmienności procentowego udziału był większy i kształtował się w przedziale 18,9-12,3%.

Tabela 5.3. Udział przedsiębiorstw MSP w nakładach inwestycyjnych przedsiębiorstw w latach 1999-2004 (%)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw ogółem = 100%						
Udział MSP ogółem	46,9	50	48,2	43,8	45,5	46,1
w mikro (0-9 prac.)	11,5	14,3	12,3	13,7	13,3	13,4
w małych (10-49 prac.)	13,7	12,6	15,5	11,6	12,7	10,5
w średnich (50-249 prac.)	21,7	23,1	20,4	18,5	19,5	22,3
Nakłady inwestycyjne prywatnych przedsiębiorstw = 100%						
Udział MSP ogółem	61,9	62,4	56,9	52,5	53,3	52,9
w mikro (0-9 prac.)	16,1	18,6	15,4	17,5	16,7	16,6
w małych (10-49 prac.)	18,2	15,8	18,9	14,2	15,4	12,3
w średnich (50-249 prac.)	27,6	28,0	22,6	20,8	21,2	24,0

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) Stan sektora MSP w 2003 roku. Tendencje rozwojowe w latach 1994-2005, MGIP i PARP, Warszawa 2005

Wykres 5.2. Udział przedsiębiorstw MSP i dużych przedsiębiorstw w nakładach inwestycyjnych sektora prywatnego w latach 1999-2004 (%)

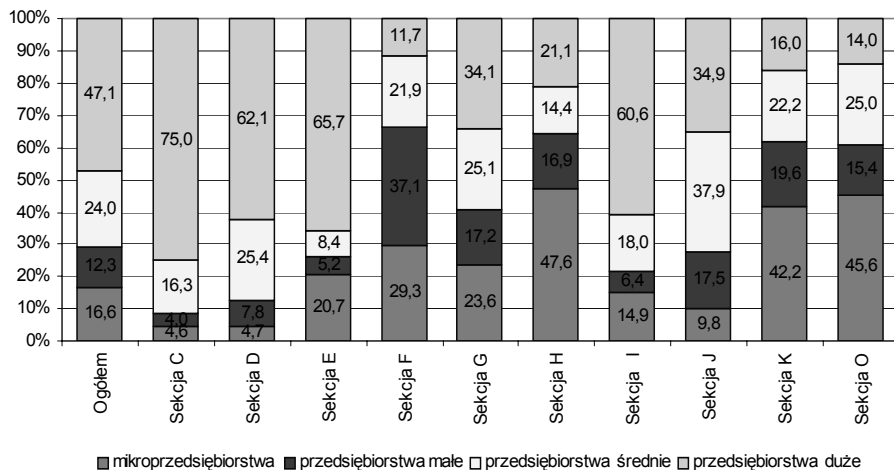


Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) 2005, op.cit.

W latach 1999-2002 między tymi dwoma grupami przedsiębiorstw widoczna jest prawidłowość polegająca na tym, że wzrost udziałów w jednej z grup wiązał się ze spadkiem w drugiej, a zjawisko wzrostu dotyczyło raz jednej raz drugiej grupy przedsiębiorstw. W 2004 r. znaczący, blisko 13% spadek nakładów inwestycyjnych (w cenach bieżących) w grupie ma-

tych firm, przy wzroście tych nakładów w pozostałych grupach przedsiębiorstw w stosunku do 2003 r., spowodował, że udział tego sektora był najniższy w całym rozpatrywanym okresie i wyniósł tylko 12,3%.

Wykres 5.3. Udział przedsiębiorstw MSP i dużych przedsiębiorstw w nakładach inwestycyjnych sektora prywatnego w poszczególnych sekcjach gospodarki (w %) w 2004 r.



Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS; C – Górnictwo, D – Przetwórstwo przemysłowe, E – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę, F – Budownictwo, G – Handel, H – Hotele i restauracje, I – Transport i łączność, J – Pośrednictwo finansowe, K – Obsługa nieruchomości, usługi dla biznesu) – Działalność usługowa pozostała.

Znaczenie MSP w nakładach inwestycyjnych prywatnych przedsiębiorstw w poszczególnych sekcjach gospodarki jest istotnie zróżnicowane, podobnie jak udział poszczególnych grup przedsiębiorstw mikro, małych i średnich. W sekcji przedsiębiorstw przemysłowych (sekcja C, D, E) dominujące znaczenie w działalności inwestycyjnej miały duże przedsiębiorstwa. W sekcji E rośnie rola mikroprzedsiębiorstw – w 2004 r. wydatki tej grupy firm stanowiły 20% ogółu wydatków inwestycyjnych prywatnych przedsiębiorstw. W sekcji przedsiębiorstw nieprodukcyjnych, poza sekcją I: *Transport, gospodarka magazynowa i łączność*, udział sektor MSP jest znacznie większy niż dużych firm, szczególnie w sekcji *Budownictwo, Obsługa nieruchomości i firm, Pozostała działalność usługowa*.

Porównując nakłady inwestycyjne poszczególnych grup przedsiębiorstw różnej wielkości sektora prywatnego w długiej perspektywie czasowej, poza kilkoma wyjątkami, można mówić o małej zmienności w czasie ich udziałów w inwestycjach.

5.3. STRUKTURA NAKŁADÓW INWESTYCYJNYCH MSP

W 2004 r. nakłady przedsiębiorstw przeznaczone na budynki i budowle wyniosły 31 641,5 mln zł, co stanowiło 38% nakładów inwestycyjnych ogółem. Udział nakładów na budynki i budowle był więc o 0,6 punktu procentowego niższy niż rok wcześniej. Podobnie znaczenie nakładów na zakup maszyn i urządzeń technicznych i narzędzi w strukturze inwestycji nie uległo znaczącej zmianie w porównaniu do 2003 r. (w 2003 r. udział 47,9% i 47,5% rok później). Udział nakładów na środki transportu był w 2004 r. o 1,8 punktu procentowego wyższy niż rok wcześniej.

W latach 1998-2004 nastąpiło zwiększenie udziału nakładów na maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia z 42,6% w 1999 r. do 47,5% w 2004 r. Najwyższy udział tej kategorii w nakładach ogółem zanotowano w 2003 r. – wyniósł 47,9%. Systematycznemu zwiększaniu udziału nakładów na maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia w przedsiębiorstwach towarzyszył spadek udziału nakładów na budynki i budowle z 42,7% w 1999 r. do 38% w 2004 r. Obserwowana tendencja wskazuje na zjawisko wchodzenia przedsiębiorstw w kolejne, „wyższe fazy rozwoju”. Dla coraz większego odsetka przedsiębiorstw, z uwagi na ich etap rozwoju, istotniejsze znaczenie mają inwestycje w park maszynowy niż inwestycje budowlane.

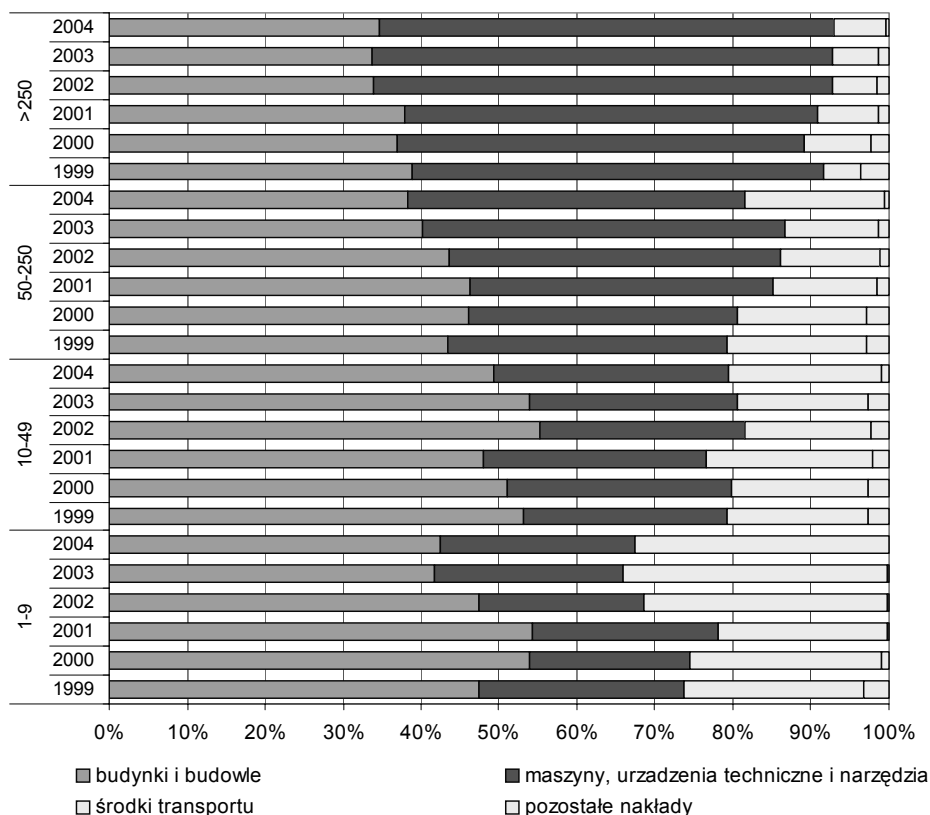
Najbardziej stabilny poziom udziału w nakładach inwestycyjnych przedsiębiorstw dotyczy nakładów na środki transportu. Udział nakładów transportowych wzrósł z 11,5% w 1999 r. do 14% w 2004 r.

Rozpatrując strukturę nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw różnej wielkości, w tym przedsiębiorstwach tworzących sektor MSP, zauważa się podobne tendencje przemian jak w przypadku ogółu przedsiębiorstw, przy czym procentowy udział poszczególnych kategorii nakładów jest silnie zróżnicowany w poszczególnych grupach wielkości przedsiębiorstw. Jedynie mikroprzedsiębiorstwa w przeciwieństwie do pozostałych grup przedsiębiorstw charakteryzują się wysokim udziałem nakładów na zakup środków transportu – w 2004 r. stanowiły one 32% poniesionych nakładów. Od 1999 r. kategoria ta wykazuje wyraźną tendencję wzrostową, natomiast udział nakładów na zakup maszyn, urządzeń technicznych i narzędzi w przedsiębiorstwach tej klasy wielkości utrzymuje się co roku na podobnym poziomie oscylującym wokół 23%. Maleje natomiast znaczenie nakładów na budynki i budowle – w 2001 r. ich udział wyniósł aż 54,3%, w 2004 r. spadł o 10 punktów procentowych.

Analizując strukturę nakładów w przedsiębiorstwach małych, średnich i dużych, można zauważyć prawidłowość polegającą na tym, że im większe przedsiębiorstwo pod względem liczby pracowników, tym udział nakładów na budynki i budowle oraz środki transportu ogółem w strukturze nakładów inwestycyjnych jest coraz niższy. Wzrasta natomiast znaczenie nakładów na zakup maszyn, urządzeń technicznych i narzędzi. W 2004 r. w małych przedsiębiorstwach udział nakładów na zakup maszyn, urządzeń technicznych i narzędzi stanowił 29,9%, w przedsiębiorstwach średnich było to 43,4%. W przedsiębiorstwach o liczbie zatrudnionych powyżej 250 osób nakłady te stanowiły 58,2% ogółu nakładów. Rozpatrując to zja-

wisko w perspektywie czasowej 1999-2004, można zauważyć tendencję corocznego wzrostu udziału nakładów na zakup maszyn, urządzeń technicznych i narzędzi przy spadku nakładów na budynki i budowlę we wszystkich omawianych grupach wielkości przedsiębiorstw.

Wykres 5.4. Struktura nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw różnej wielkości według grup środków trwałych w latach 1999-2004 (%)



Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

W grupie przedsiębiorstw prywatnych sektora MSP obserwowane prawidłowości w kształtowaniu się struktury nakładów inwestycyjnych mają identyczny przebieg jak w strukturze przedsiębiorstw ogółem. Różnica widoczna jest jedynie w znaczeniu poszczególnych kategorii środków trwałych w strukturze nakładów. W przedsiębiorstwach prywatnych procentowy udział nakładów na budynki i budowlę w całym badanym przedziale czasowym (1999-2004) był o kilka punktów procentowych niższy w porównaniu do ogółu przedsiębiorstw. Wyższe były natomiast procentowe udziały nakładów inwestycyjnych na zakup środków transportu, a od 2002 r. także nakładów na maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia.

Warty podkreślenia jest też fakt istotnej różnicy w udziale nakładów na środki transportu oraz zakup maszyn, urządzeń technicznych i narzędzi między danymi dla dużych przedsiębiorstw

prywatnych a danymi zagregowanymi dla wszystkich dużych przedsiębiorstw. W sektorze prywatnym w dużych przedsiębiorstwach udział nakładów na inwestycje w środki transportu jest znacznie mniejszy niż w przedsiębiorstwach ogółem, natomiast udział nakładów na zakup maszyn, urządzeń technicznych i narzędzi znacznie większy.

Tabela 5.5. Struktura nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw prywatnych według grup środków trwałych w latach 1999-2004 (nakłady ogółem = 100%)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
przedsiębiorstwa prywatne ogółem						
Nakłady ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
W tym: budynki i budowlę	42,3	42,2	42,1	38,0	35,4	34,7
maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia	41,0	40,8	42,6	48,0	49,6	49,5
środki transportu	13,9	15,0	14,0	12,7	13,7	15,4
przedsiębiorstwa mikro (0-9 pracowników)						
Nakłady ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
W tym: budynki i budowlę	47,3	53,4	54,2	47,1	41,1	42,1
maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia	26,1	20,5	23,6	20,8	24,2	24,9
środki transportu	23,2	25,1	22,0	32,0	34,5	33,0
przedsiębiorstwa małe (10-49 pracowników)						
Nakłady ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
W tym: budynki i budowlę	52,1	49,6	46,8	53,9	52,7	47,6
maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia	26,5	29,2	29,1	26,7	27,1	30,7
środki transportu	18,8	18,3	22,1	17,0	17,6	20,9
przedsiębiorstwa średnie (50-249 pracowników)						
Nakłady ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
W tym: budynki i budowlę	42,6	45,7	46,0	42,5	37,6	35,8
maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia	36,0	34,5	38,7	43,3	48,7	44,6
środki transportu	18,4	16,7	13,8	12,8	12,2	19,0
przedsiębiorstwa duże (powyżej 249 pracowników)						
Nakłady ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
W tym: budynki i budowlę	35,3	31,0	33,7	28,0	26,6	28,1
maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia	58,0	60,5	57,3	66,4	66,6	65,6
środki transportu	4,2	7,4	7,6	4,1	5,7	5,9

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) 2005, op.cit.

5.4. NAKŁADY INWESTYCYJNE NA PRACUJĄCEGO W MSP

W 2004 r. nakłady inwestycyjne w przeliczeniu na 1 pracującego w sektorze rynkowym dla ogółu przedsiębiorstw wyniosły 10,1 tys. zł (ceny bieżące). W poszczególnych grupach przedsiębiorstw nakłady te były silnie zróżnicowane od 4,1 tys. zł w mikroprzedsiębiorstwach, 6,4 tys. zł w małych przedsiębiorstwach, 11,5 tys. zł w średnich przedsiębiorstwach do 17,6 tys. zł w przedsiębiorstwach zatrudniających powyżej 249 pracowników. W porównaniu do 2003 r. wzrosły one dla ogółu przedsiębiorstw o 1 tys. zł, w mikroprzedsiębiorstwach o 500 zł, w średnich o 2,3 tys. zł, w dużych o 1,4 tys. zł. Natomiast w przedsiębiorstwach małych (10-49 pracujących) wartość nakładów inwestycyjnych liczona w cenach bieżących na jednego pracującego była w 2004 r. o 400 zł niższa niż rok wcześniej.

Wartość nakładów inwestycyjnych na pracującego w poszczególnych sekcjach gospodarki wahała się w 2004 r. od 4,3 tys. zł w sekcji *Hotele i restauracje* do 34,8 tys. zł w sekcji *Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę* i była wyższa w sektorze przedsiębiorstw produkcyjnych w porównaniu do sektora nieprodukcyjnego. W sektorze przedsiębiorstw nieprodukcyjnych stosunkowo wysokimi nakładami na 1 pracującego wyróżniała się sekcja *Transport, gospodarka magazynowa i łączność* oraz *Pośrednictwo finansowe*.

W sektorze rynkowym prywatnych przedsiębiorstw nakłady inwestycyjne w przeliczeniu na 1 pracującego były w 2004 r. o 500 zł niższe w porównaniu do danych dla ogółu przedsiębiorstw i wyniosły 9,6 tys. zł. Obecna wielkość nakładów inwestycyjnych w przeliczeniu na jednego pracującego kształtuje się na poziomie zbliżonym do tego, jaki obserwowany był w drugiej połowie lat 90-tych. Po drastycznym spadku nakładów inwestycyjnych na jednego pracującego w 2002 r. do 8,2 tys. zł (z 11 tys. zł w 2001 r.) w latach 2002-2004 obserwowany jest wzrost wartości tych nakładów.

Tabela 5.6. Nakłady inwestycyjne na 1 pracującego w sektorze prywatnych przedsiębiorstw rynkowych w latach 1999-2004 w tys. zł (w cenach bieżących)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Prywatny sektor rynkowy ogółem						
Ogółem	10,3	11,6	11,0	8,2	8,7	9,6
W tym: mikro (0-9 prac.)	4,0	5,3	4,4	3,5	3,6	4,1
małe (10-49 prac.)	10,6	10,6	10,5	6,4	7,3	6,6
średnie (50-249 prac.)	14,5	16,1	12,7	8,9	9,4	11,7
duże (powyżej 249 prac.)	17,7	19,5	21,1	17,8	18,0	19,2
Dynamika: nakłady inwestycyjne na pracującego 2002 r. = 100						
Ogółem	x	x	x	100	106,1	117,1
W tym: mikro (0-9 prac.)	x	x	x	100	102,9	117,1
małe (10-49 prac.)	x	x	x	100	114,1	103,1
średnie (50-249 prac.)	x	x	x	100	105,6	131,5
duże (powyżej 249 prac.)	x	x	x	100	101,1	107,9

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) 2005, op.cit.

Największa dynamika wzrostu nakładów inwestycyjnych na jednego pracującego po 2002 r. obserwowana jest w grupie średnich przedsiębiorstw – w 2004 r. nakłady te wzrosły w stosunku do 2002 r. o 31,5%. Podobna, jak dla ogółu przedsiębiorstw jest dynamika nakładów na pracującego w mikroprzedsiębiorstwach – wzrost o 17,1%. W przedsiębiorstwach małych dynamika ta była najmniejsza w 2004 r. (wzrost o 3,1%), jednak rok wcześniej to właśnie w tej grupie przedsiębiorstw nakłady wzrosły najbardziej z 6,4 tys. zł w 2002 r. do 7,3 tys. zł, tj. o 14,1%.

Na tle przedsiębiorstw dużych sektor MSP wyróżniał się w latach 1999-2004 znacznie większą podatnością aktywności inwestycyjnej na zmiany koniunktury gospodarczej. W latach sprzyjającej koniunktury dynamika wzrostu nakładów inwestycyjnych na pracującego była większa niż w przedsiębiorstwach dużych, natomiast w okresie pogorszenia koniunktury (spadku popytu globalnego) redukcja nakładów w sektorze MSP była znacznie większa w porównaniu z dużymi firmami.

5.5. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA INWESTYCJI MSP

W 2004 r. głównym źródłem finansowania inwestycji w przedsiębiorstwach były środki własne pochodzące przede wszystkim z zysku i amortyzacji. Samofinansowanie inwestycji umożliwia poprawiająca się sytuacja finansowa przedsiębiorstw. Udział środków własnych w wydatkach przeznaczonych na inwestycje wyniósł w firmach zatrudniających powyżej 9 osób w 2004 r. 75,7%. W przedsiębiorstwach prywatnych udział ten był jeszcze większy i wyniósł 77,5%. Drugim pod względem ważności źródłem finansowania inwestycji w przedsiębiorstwach były kredyty i pożyczki krajowe. W przedsiębiorstwach ogółem ich udział stanowił 10,2%, w przedsiębiorstwach prywatnych 11,5%. Środki bezpośrednio pochodzące z zagranicy stanowiły 5,7% nakładów przedsiębiorstw ogółem, natomiast w przedsiębiorstwach prywatnych 6%. W przedsiębiorstwach sektora publicznego znaczącym źródłem finansowania inwestycji są środki pochodzące z budżetu państwa, udział środków na inwestycje pochodzących z tego źródła w tym sektorze przedsiębiorstw stanowił w 2004 r. 8,6%.

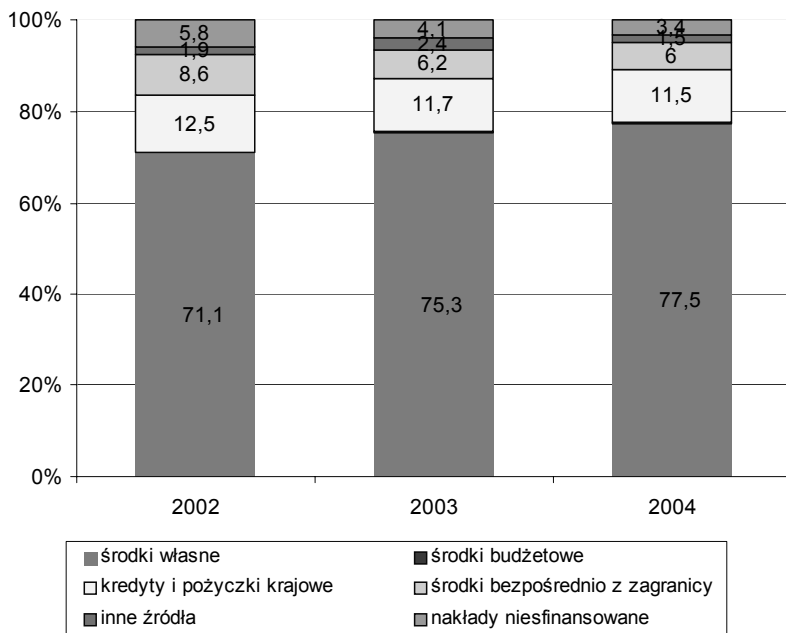
Tabela 5.7. Struktura nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 9 osób według źródeł finansowania w 2004 r. w podziale na sektor prywatny i publiczny (nakłady inwestycyjne ogółem = 100%)

	Przedsiębiorstwa ogółem	Sektor publiczny	Sektor prywatny
	100,0	100,0	100,0
Środki własne	75,7	70,5	77,5
Środki budżetowe	2,3	8,6	0,3
Kredyty i pożyczki krajowe	10,2	6,0	11,5
Środki bezpośrednio z zagranicy	5,7	5,0	6,0
Inne źródła	1,5	1,6	1,5
Nakłady nie sfinansowane	4,6	8,3	3,4

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

W sektorze przedsiębiorstw prywatnych obserwuje się po 2002 r. systematyczny wzrost udziału nakładów finansowanych ze środków własnych z 71,1% w 2002 r. do 77,5% w 2004 r. Towarzyszy temu spadek udziałów pozostałych źródeł finansowania, głównie udziału środków bezpośrednio uzyskanych z zagranicy, z 8,6% w 2002 r. do 6% w 2004 r., oraz znaczenia tzw. nakładów niesfinansowanych z 5,8% w 2002 r. do 3,4% w 2004 r.

Wykres 5.5. Struktura nakładów inwestycyjnych prywatnych przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 9 osób według źródeł finansowania w latach 2002-2004 (w %)



Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

W 2004 r. udział środków własnych w strukturze nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw prywatnych był ogółem wyższy niż rok wcześniej. Wzrost w przedsiębiorstwach małych i dużych, zmalał w przedsiębiorstwach średnich. W przedsiębiorstwach zatrudniających od 10 do 49 pracowników udział tych środków wyniósł 69,2% i był wyższy o 2,5 punktu procentowego w stosunku do 2003 r. W przedsiębiorstwach średnich (50-249 pracowników) udział ten zmniejszył się w relacji do 2003 r. o 2,5 punktu procentowego i wyniósł w 2004 r. 73,5%. Największy udział środków własnych widoczny jest w przedsiębiorstwach dużych, gdzie od 2002 r. ich znaczenie jako źródła finansowania inwestycji systematycznie wzrasta – w 2004 r. pochodziło z tego źródła 81,6% środków na inwestycje.

W sektorze MSP między rokiem 2003 a 2004 znacząco wzrosło znaczenie kredytów i pożyczek krajowych w strukturze źródeł finansowania inwestycji. W przedsiębiorstwach małych udział nakładów finansowych z kredytów i pożyczek krajowych wzrósł o 2,1 punktu procentowego z 15,9% w 2003 r. do 18% w 2004 r., w przedsiębiorstwach średnich wzrost był jeszcze większy, o 3,7 punktu procentowego. W omawianym okresie zmniejszył się natomiast udział środków uzyskiwanych bezpośrednio z zagranicy w wydatkach przeznaczonych na inwestycje. W przypadku firm małych spadł z 12,6% do 8%. W przedsiębiorstwach średnich spadek wyniósł 1,4 punktu procentowego.

Tabela 5.8. Struktura nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw prywatnych zatrudniających powyżej 9 osób według źródeł finansowania w latach 2002-2004 w przedsiębiorstwach różnej wielkości (nakłady inwestycyjne ogółem = 100%)

Źródła finansowania	ogółem			I. zatrud. 10-49			I. zatrud. 50-249			I. zatrud. powyżej 249		
	2002	2003	2004	2002	2003	2004	2002	2003	2004	2002	2003	2004
Ogółem w tym:	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Środki własne	71,1	75,3	77,5	69,9	66,7	69,2	77,4	76	73,5	68,6	77,9	81,6
Środki budżetowe	0,1	0,3	0,3	0,3	0,3	0,5	0,3	0,4	0,3	0,1	0,2	0,2
Kredyty i pożyczki krajowe	12,5	11,7	11,5	15,5	15,9	18,0	13,3	14,3	18,0	11,3	9,1	6,5
Środki bezpośrednio z zagranicy	8,6	6,2	6,0	10,5	12,6	8,0	5,2	5,0	3,6	9,4	4,6	6,7
Inne źródła	1,9	2,4	1,5	1,3	2,6	2,8	2,1	2,4	2,7	1,9	2,4	0,5
Nakłady niesfinansowane	5,8	4,1	3,4	2,5	1,9	1,6	1,7	1,8	1,9	8,7	5,9	4,6

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) 2005, op.cit.

6. INNOWACJE PRZEDSIĘBIORSTW PRZEMYSŁOWYCH

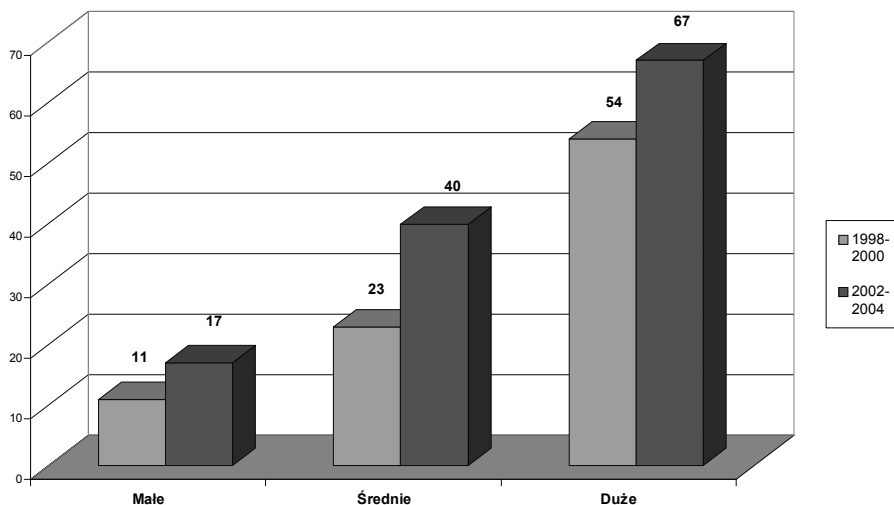
W rozdziale tym scharakteryzowane są tendencje w zakresie innowacyjności przedsiębiorstw sektora MSP w dekadzie 1994-2004, z bardziej szczegółowym omówieniem procesów innowacyjnych w latach 2002-2004. Innowacyjność jest warunkiem konkurencyjności firm, ale niestety jest także wrażliwa na osłabienie koniunktury. Dla rozwoju sektora MSP ważne jest więc wsparcie drogich procesów innowacyjnych, co jednocześnie jest konieczne dla przełamania kryzysów gospodarczych.

6.1. PRZEDSIĘBIORSTWA PROWADZĄCE DZIAŁALNOŚĆ INNOWACYJNĄ

Działalność innowacyjna jest procesem, którego pomiar jest dokonywany w przedziałach trzyletnich – w takim czasie firmy np. zmieniają technologię czy wprowadzają nowe wyroby. Porównując dwa trzyletnie okresy, tj. 1998-2000 i 2002-2004 widać, że innowacyjność przedsiębiorstw wzrosła. W pierwszej „trzylatce” działalność innowacyjną w postaci wdrożeń nowych wyrobów czy procesów prowadziło 11% firm małych, 23% średnich i 54% dużych przedsiębiorstw. W latach 2002-2004 w każdej grupie był to wyższy odsetek firm – tj. innowacje wprowadziło 17% firm małych, 40% firm średnich i 67% dużych. Największy wzrost nastąpił więc w grupie średnich podmiotów. Dzięki temu Polska bardziej zbliżyła się do standardów UE. W UE-15 w latach 1994-1996 innowacje wprowadziło 44% firm małych, 58% średnich i 79% dużych. Firm, które w tym okresie podjęły jakikolwiek wysiłek na rzecz wdrożenia nowych wyrobów, czy procesów, nie zawsze zakończony sukcesem, było w Polsce w latach 2002-2004 więcej, tj. 21% małych, 50% średnich, zaś dużych aż 90%. Wskaźniki te są jednak ciągle niższe niż w dawnej UE-15, gdzie w latach 1998-2000 44% przedsiębiorstw podjęło działania na rzecz wdrożenia innowacji, podczas gdy w Polsce średnio 32%. Najgorzej w porównaniu z UE-15 wypadają małe przedsiębiorstwa – w UE 39% z nich podjęło wysiłek innowacyjny. Średnie przedsiębiorstwa europejskie również są bardziej innowacyjne – 60% z nich implementowało nowe wyroby lub procesy w porównaniu z 50% w Polsce. Powodem do chwały są jedynie polskie duże przedsiębiorstwa, gdyż prawie wszystkie z nich podjęły w ostatnich latach działania innowacyjne, podczas gdy w UE było to 77%.¹⁸ Wzrost aktywności innowacyjnej przedsiębiorstw jest zapewne jedną z przyczyn ożywienia gospodarczego jakie obserwujemy od 2003 r. Podobnie niska innowacyjność pod koniec zeszłego wieku była jedną z przyczyn kryzysu lat 2001-2002 (wykres 6.1).

¹⁸ EC(2004) Innovation In Europe, www.eu.int/comm/eurostat

Wykres 6.1. Odsetek firm prowadzących działalność innowacyjną¹⁹

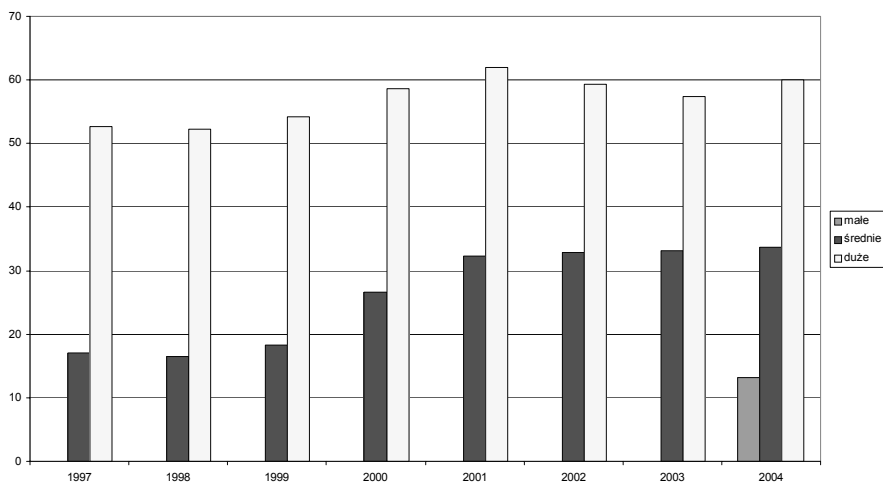


Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS oraz GUS (2002) Działalność innowacyjna przedsiębiorstw przemysłowych w latach 1998-2000.

Corocznie Główny Urząd Statystyczny dokonuje pomiaru nakładów innowacyjnych przedsiębiorstw przemysłowych, tj. działających w przetwórstwie przemysłowym, górnictwie oraz zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz i wodę. Od 2004 roku dostępne są też dane obejmujące podmioty zatrudniające od 10 do 49 osób. Odsetek firm ponoszących nakłady na innowacje w danym roku jest wskaźnikiem przybliżającym liczbę firm innowacyjnych. W okresie 1997-2004 wyraźnie widać wzrost udziału firm ponoszących nakłady na innowacje w grupie przedsiębiorstw średnich. W latach 1997-1999 nakłady na innowacje deklarowało corocznie zaledwie poniżej 20% firm przemysłowych zatrudniających od 50 do 249 pracowników składających sprawozdanie o innowacyjności, podczas gdy w latach 2001-2004 około 33% podmiotów tej grupy. Nakłady związane z procesem innowacyjnym w 2004 r. zadeklarowało około 13% małych firm, tj. o liczbie pracujących od 10 do 49 osób. Nasilenie działalności innowacyjnej w MSP jest też zapewne skutkiem wielu programów i polityki wspierającej procesy innowacyjne, które są realizowane w Polsce w ostatnich latach. W 2004 roku 60% dużych firm deklarowało nakłady związane z procesem innowacyjnym i było to nieznacznie więcej niż w latach 2002-2003, a także niż w ostatnich latach XX wieku. W latach 1997-1999 nakłady związane z innowacjami deklarowało bowiem corocznie około 52% przedsiębiorstw dużych (wykres 6.2).

¹⁹ Firmy innowacyjne jako odsetek podmiotów, które złożyły sprawozdanie o innowacyjności.

Tabela 6.2. Odsetek firm ponoszących nakłady na innowacje (%)



Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS oraz J. Chmiel (red.) 2003, 2004, 2005

W ujęciu bezwzględnym, tj. liczby firm ponoszących nakłady na innowacje w latach 1998-2004 ponownie wyraźnie widać wzrost liczby firm innowacyjnych wśród podmiotów średniej wielkości – corocznie liczba innowatorów w tej grupie rosła i dotyczyło to szczególnie sektora prywatnego. W grupie średnich podmiotów sektora publicznego spadek liczby firm innowacyjnych miał bowiem miejsce w latach 1998-1999. Trochę gorzej wygląda dynamika liczby firm innowacyjnych wśród dużych przedsiębiorstw – w sektorze prywatnym poza rokiem 2002 i 2004 liczba firm dużych ponoszących nakłady na innowacje bowiem się zmniejszyła, natomiast w sektorze publicznym obserwuje się coroczny spadek liczby firm innowacyjnych w latach 1998-2004. Wynika to głównie ze spadku liczby dużych firm własności państwowej (tabela 6.1).

**Tabela 6.1. Dynamika liczby firm ponoszących nakłady na innowacje
(rok poprzedni = 100)**

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
OGÓŁEM							
Średnie	101,2	119,2	146,3	116,3	100,9	104,3	104,4
Duże	95,5	98,2	102,3	93,9	94,3	93,6	102,7
SEKTOR PUBLICZNY							
Średnie	93,7	96,8	132,1	109,2	95,5	86,8	106,6
Duże	84,0	96,2	93,5	84,6	87,5	81,1	97,7
SEKTOR PRYWATNY							
Średnie	103,4	125,2	149,3	117,7	101,9	107,1	104,1
Duże	103,3	99,3	107,0	98,3	97,1	98,2	104,2

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS oraz J. Chmiel (red.) 2003, 2004, 2005

W 2004 roku najwięcej średnich firm ponoszących nakłady na innowacje spośród branż przemysłowych było w przetwórstwie przemysłowym – 34% przedsiębiorstw zadeklarowało takie nakłady. Wśród średnich firm branży zaopatrzenie w energię elektryczną, gaz i wodę było 30% podmiotów innowacyjnych, podczas gdy w górnictwie zaledwie 15%. W grupie dużych podmiotów najwięcej firm innowacyjnych jest wśród firm dostarczających energię, gaz i wodę – 68% z nich poniosło w 2004 roku nakłady na działalność innowacyjną. W przetwórstwie przemysłowym innowatorzy stanowili 59% dużych firm, a w górnictwie zaledwie 13%. Zdecydowanie najmniej innowacyjną branżą przemysłową jest górnictwo i kopalnictwo.

Tabela 6.2. Innowacje produktowe i procesowe w MSP w latach 1998-2000 i 2002-2004 – odsetek firm (%)

	1998-2000		2002-2004		
	wyroby	procesy	nowe lub ulepszone wyroby	wyroby nowe dla rynku	nowe procesy
Małe	7,9	7,2	11	10	14
Średnie	19,1	14,8	27	23	32

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS oraz GUS (2002) „Działalność innowacyjna przedsiębiorstw przemysłowych w latach 1998-2000”

Polski sektor MSP wdraża więcej innowacji procesowych, czyli usprawnień sposobu wytwarzania, niż nowych wyrobów. Pokrywa się to z dominacją nakładów inwestycyjnych w budżecie innowacyjnym. W latach 2002-2004 przeciętnie 14% małych firm i 32% średnich zastosowało nowe procesy, podczas gdy nowe wyroby wdrożyło 11% małych i 27% średnich. Większość innowacji produktowych dotyczyło wyrobów nowych dla rynku, a nie tylko dla danego przedsiębiorstwa. Wskaźniki te są lepsze niż w okresie 1998-2000, gdy nowe wyroby wdrożyło niecałe 8% małych przedsiębiorstw i około 20% firm średnich. W największym

stopniu wzrósł udział firm średnich wdrażających innowacje procesowe – ponad dwukrotnie. Prawie podwoił się też odsetek firm małych wdrażających nowe procesy.

Polskie małe i średnie firmy są obecnie bardziej zdolne do plasowania swoich nowych wyrobów na rynkach zagranicznych, co świadczy o ich większej konkurencyjności. W latach 2002-2004 21% wpływów ze sprzedaży nowych i zmodernizowanych wyrobów firm małych pochodziło z eksportu, podczas gdy w latach 1998-2000 17%.

Tabela 6.3. Wartość sprzedaży nowych produktów i ich eksport

	Sprzedaż wyrobów nowych i zmodernizowanych na firmę innowacyjną w tys. zł		Udział eksportu w sprzedaży wyrobów nowych i zmodernizowanych (%)	
	firmy małe	firmy średnie	firmy małe	firmy średnie
2002-2004	2473	9046	21	27
1998-2000	1858	7187	17	20

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS oraz GUS (2002) „Działalność innowacyjna przedsiębiorstw przemysłowych w latach 1998-2000”

Jeszcze bardziej poprawiła się konkurencyjność międzynarodowa firm średnich, które w latach 2002-2004 27% sprzedaży innowacji zrealizowały za granicą, podczas gdy w latach 1998-2000 20%. Wzrosła też średnia wartość sprzedaży nowych wyrobów w przeliczeniu na firmę innowacyjną – nominalnie o 25% wśród firm zatrudniających 50-249 osób, zaś o 33% wśród małych podmiotów. Jednak w ujęciu realnym – po uwzględnieniu inflacji, należy oceniać, że wzrost ten był najwyższej kilkuprocentowy.

6.2. NAKŁADY NA INNOWACJE I ICH DYNAMIKA

Średnia wysokość nakładów na innowacje firmy, która je wykazała w 2004 roku wyniosła 4,8 mln zł i było to nieznacznie mniej niż rok wcześniej, ale przyczyną może być fakt, że w 2004 roku objęto badaniem również firmy małe. Jednak w latach 2000-2002 nakłady były niższe. Rekordowe średnie nakłady na innowacje poniosły firmy w 1999 r. Przeciętne przedsiębiorstwo innowacyjne wydało wówczas 6,5 mln zł na przedsięwzięcia związane z wdrażaniem nowych produktów i procesów. Należy jednak uwzględnić fakt, że firm innowacyjnych było w 1999 roku mniej niż w latach kolejnych. W większym stopniu innowacyjność całej gospodarki przybliży wskaźnik nakładów na innowacje w przeliczeniu na przedsiębiorstwo aktywne. W 2004 roku przeciętna wartość nakładów innowacyjnych na firmę przemysłową, która złożyła sprawozdanie o innowacyjności, wyniosła 1,85 mln zł i była to wartość zbliżona do tej z 2003 roku i istotnie wyższa niż w 2002 r. Pokazuje to dobrze, że wraz z ożywieniem gospodarczym firmy mają więcej środków na finansowanie działań modernizacyjnych. W szczególności od 2000 roku rosną nakłady w przeliczeniu na przedsiębiorstwo średniej wielkości, po znacznym ich obniżeniu na przełomie lat 1999/2000. Przeciętne nakłady na innowacje wśród firm dużych podobnie spadły w 2000 roku, a później rosły do roku 2003, by w 2004 ulec obniżeniu.

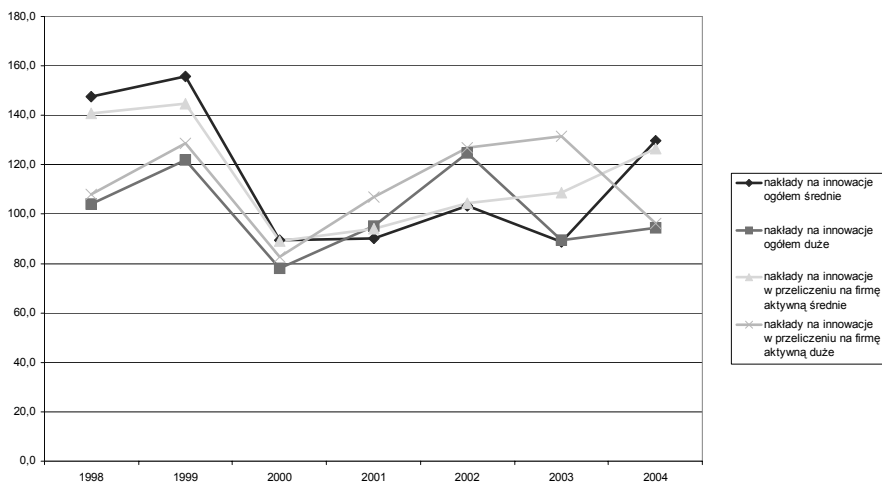
W 2004 roku średnie nakłady na innowacje w przemyśle wyniosły 7,56 mln zł na firmę składającą sprawozdanie o innowacyjności, co oznaczało wydatki innowatorów w wysokości 12,6 mln zł. Średnie firmy przeznaczyły na innowacje wielokrotnie mniej – przeciętnie 1,6 mln zł na firmę innowacyjną, zaś na firmę aktywną 0,53 mln zł. Innowatorzy zatrudniający do 49 pracowników przeznaczyli przeciętnie na modernizację 380 tys. zł w 2004 roku. O znacznie większym potencjale dużych firm do generowania innowacji, a szczególnie tych przełomowych opartych na drogich badaniach, świadczy fakt, że sumaryczne nakłady na innowacje wygenerowane przez duże firmy w 2004 roku wyniosły 3 razy więcej niż firm średnich, choć średnich firm innowacyjnych było blisko trzy razy więcej niż dużych. Nakłady na innowacje przedsiębiorstw dużych wyniosły około 12 mld zł, podczas gdy średnich 3,6 mld zł. Jeszcze większą dysproporcję na niekorzyść średnich firm widać w przypadku działalności badawczo-rozwojowej – sumaryczne nakłady badawczo-rozwojowe przedsiębiorstw dużych były w 2004 roku ponad 5 razy wyższe niż średnich – wyniosły bowiem blisko 1 mld zł, zaś średnich 1,84 mln zł. Pokazuje to, że bez intensyfikacji działalności badawczo-rozwojowej dużych firm bardzo trudno będzie osiągnąć przewidziany w Strategii Lizbońskiej cel udziału nakładów badawczo-rozwojowych generowanych przez biznes na poziomie około 2% PKB. Obecnie w Polsce całkowite nakłady badawczo-rozwojowe biznesu w relacji do PKB wynoszą około 0,25%.

Tabela 6.4. Nakłady związane z procesem innowacyjnym na firmę innowacyjną i aktywną w mln zł

	Nakłady na firmę innowacyjną						Nakłady na firmę aktywną		
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2002	2003	2004
Małe	x	0,32	x	x	x	0,38	x	x	x
Ogółem	6,5	4,2	3,6	4,4	4,9	4,8	1,66	1,86	1,85
Średnie	2,4	1,5	1,1	1,2	1,3	1,6	0,38	0,42	0,53
Duże	11,2	8,6	8,7	11,5	13,7	12,6	5,98	7,87	7,56

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS oraz GUS (2002) „Działalność innowacyjna przedsiębiorstw przemysłowych w latach 1998-2000”; Rybińska, Tokaj-Krzewska (2003), „Rocznik Statystyczny Polski 2002”, J. Chmiel (red.) 2003, 2004, 2005

Wykres 6.3. Dynamika nakładów na innowacje średnich i dużych przedsiębiorstw (rok poprzedni = 100)



Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS oraz J. Chmiel (red.) 2003, 2004, 2005

Całkowite nakłady na innowacje firm dużych w latach 2003-2004 mały, po dość istotnym wzroście w 2002 r. Nakłady na innowacje przedsiębiorstw średnich były natomiast znacznie wyższe w 2004 roku niż w 2003 r. Okres 2000-2003 był jednak czasem stagnacji w zakresie całkowitych nakładów innowacyjnych średnich przedsiębiorstw. Wzrost całkowitych nakładów na innowacje w przemyśle w 2004 roku w porównaniu z 2003 r. dotyczył jedynie górnictwa i zaopatrywania w energię elektryczną, gaz i wodę. W przetwórstwie przemysłowym niestety całkowite nakłady były niższe niż w 2003 roku. Przetwórstwo przemysłowe cechowała też najniższa średnioroczna dynamika w okresie 1998-2004, tj. nakłady w tej branży przeciętnie rosły o około 3%, podczas gdy w górnictwie o 6%, zaś w zaopatrywaniu w energię, gaz i wodę o 4%.

Biorąc pod uwagę przeciętne nakłady na innowacje na podmiot aktywny, działalność produkcyjna cechowała się najwyższą średnioroczną dynamiką, tj. około 7% rocznym wzrostem nakładów, przy wzroście o 2% w górnictwie i 1% w zaopatrywaniu w energię, gaz i wodę.

6.3. STRUKTURA NAKŁADÓW NA INNOWACJE

Główny Urząd Statystyczny dokonuje, na podstawie wskazań międzynarodowego podręcznika dotyczącego pomiaru wysiłku innowacyjnego OSLO, pomiaru nakładów ponoszonych przez firmy na następujące rodzaje działalności innowacyjnej: 1) prace badawcze i rozwojowe (B+R) związane z przygotowaniem produkcji nowych i/lub zmodernizowanych wyrobów (innowacji produktowych) oraz z wprowadzaniem nowych i/lub istotnie ulepszonych procesów (innowacje procesowe), wykonane przez własne zaplecze badawcze lub nabyte od innych jednostek, krajowych lub zagranicznych; 2) zakup licencji, nabycie praw patentowych, ujawnień *know-how* itp.; 3) prace wdrożeniowe poprzedzające uruchomienie pro-

dukcji na skalę przemysłową; 4) zakup i montaż maszyn i urządzeń oraz budowę, rozbudowę lub modernizację budynków służących wdrażaniu innowacji; 5) szkolenie personelu; 6) marketing nowych i zmodernizowanych wyrobów²⁰. W UE-15 w latach 1994-1996 w strukturze nakładów innowacyjnych dominowały wydatki badawczo-rozwojowe, które stanowiły około 60% nakładów innowacyjnych w przemyśle. Było to znacznie więcej niż w latach 1991-1993, gdy stanowiły one 20%.²¹

Nakłady badawczo-rozwojowe w Polsce stanowiły w 2004 roku zaledwie 7,4% całkowitych wydatków związanych z procesem innowacyjnym przedsiębiorstw przemysłowych. Struktura nakładów innowacyjnych przemysłu w Polsce obecnie odpowiada więc sytuacji cechującej państwa Wspólnoty Europejskiej przed około 20-u laty. W dodatku znaczenie tych nakładów w działalności innowacyjnej przedsiębiorstw przemysłowych w Polsce spadło w porównaniu z 2000 rokiem, gdy stanowiły one 12,5% nakładów na innowacje. Mimo więc nasilenia działalności innowacyjnej przedsiębiorstw w Polsce w ostatnich latach ciągle nie obserwujemy tego, co najbardziej zwiększa szanse na szybki rozwój i skok cywilizacyjny, tj. nasilenia działalności badawczo-rozwojowej, która prowadzi do opracowania przełomowych innowacji, nowych w kategorii całej branży.

²⁰ GUS (2001) Objasnienia do formularza PNT-02 za rok 2001.

²¹ E.Wojnicka (2003) *System innowacyjny Polski – nowe podejście z perspektywy przedsiębiorstw*, rozprawa doktorska, Uniwersytet Gdański

Tabela 6.5. Struktura nakładów na innowacje w 2000 i 2004 roku według rodzajów działalności innowacyjnej (%)

Rodzaj nakładów innowacyjnych		Ogółem		Małe		Średnie		Duże	
		2000	2004	2000	2004	2000	2004	2000	2004
Działalność badawczo-rozwojowa		12,5	7,4	5,9	6,1	13,9	5,1	12,8	8,2
w tym nakłady	wewnętrzne	7,4	5,4	5,0	5,2	4,7	3,8	8,3	6,0
	zewnętrzne	5,2	2,0	1,0	0,9	9,1	1,3	4,5	2,3
Zakup gotowej technologii w postaci dokumentacji i praw		2,4	2,7	0,9	0,4	1,7	1,6	2,7	3,2
Inwestycje		76,4	83,3	84,7	86,7	71,7	87,4	76,9	81,8
w tym	budynki i budowle	22,9	23,1	27,8	21,6	19,0	23,3	23,4	23,2
	maszyny i urządzenia techniczne	53,6	60,2	56,9	65,2	52,7	64,1	53,5	58,5
	w tym z importu	26,6	24,3	20,8	16,3	22,9	25,5	28,3	24,7
Szkolenie personelu		1,1	0,3	0,5	0,5	4,5	0,4	0,3	0,2
Marketing		3,3	2,6	1,1	1,7	3,8	2,3	3,3	2,7
Oprogramowanie		2,3	2,3	6,3	1,8	1,3	1,9	2,1	2,4
Projektowanie przemysłowe i pozostałe przygotowanie do produkcji		2,0	1,5	0,6	2,9	3,0	1,3	1,8	1,5

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS oraz J. Chmiel (red.) 2000

Innowacyjność polskich przedsiębiorstw to ciągle głównie naśladownictwo i ewentualne udoskonalanie rozwiązań stosowanych gdzie indziej. Odzwierciedla to też niewielki udział branż wysokotechnologicznych, tj. więcej przeznaczających na działalność B+R, w strukturze polskiego przemysłu. Pocięszające jest, że udział nakładów B+R w strukturze nakładów innowacyjnych firm małych był wyższy w 2004 roku – 6,1% niż w 2000 – 5,9% i nawet wyższy niż w grupie firm średnich w 2004 roku. Może to oznaczać pojawienie się nowych firm technologicznych, które generują prace badawcze. Niestety w grupie firm średnich intensywność prac badawczych znacznie spadła – z blisko 14% w 2000 roku do 5,1% w 2004 r. Podobnie zmniejszyła się rola nakładów B+R w nakładach innowacyjnych firm dużych – z blisko 13% w 2000 r. do zaledwie 8,2% w 2004 roku. Wynikało to m.in. z ograniczenia liczby firm dużych sektora publicznego, które więcej wydają na działalność B+R (w 2004 roku 15%) niż duże firmy sektora prywatnego (7% w 2004 roku). Niestety odzwierciedla to też fakt, że większość inwestorów zagranicznych obecnych w Polsce jedynie transferuje do Polski technologię opracowaną i funkcjonującą na ich macierzystych rynkach, nie prowadząc tutaj działalności

badawczo-rozwojowej. Podobnie w grupie firm średnich i małych udział działalności badawczo-rozwojowej w nakładach innowacyjnych jest około dwa razy niższy w sektorze prywatnym niż publicznym.

W porównaniu z 2000 rokiem w 2004 wyższy był udział nakładów inwestycyjnych związanych z procesem innowacyjnym w strukturze nakładów. Inwestycje stanowiły 83% nakładów innowacyjnych, podczas gdy w 2000 roku 76%. Oznacza to transfer technologii i modernizację w postaci zakupu nowych maszyn, które mogą służyć do produkcji nowych wyrobów. Jednak taka technologia ma zastosowanie do produkcji dóbr standardowych, więc nie zapewni istotnej poprawy pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstw. Ważne jest, by dokonywane zakupy inwestycyjne były związane z zakupem sprzętu do prowadzenia prac badawczych, jednak raczej większość ma na celu szybkie uruchomienie produkcji, która będzie nowa, ale zazwyczaj jedynie w skali rynku regionalnego lub krajowego. Nakłady inwestycyjne to około 20% nakładów innowacyjnych państw starej UE. Udział nakładów inwestycyjnych w innowacyjnych jest większy w sektorze MSP niż wśród dużych firm i w 2004 roku wynosił circa 87% przy około 82% wśród dużych przedsiębiorstw.

Tabela 6.6. Struktura nakładów na innowacje w 2000 i 2004 roku według źródeł ich finansowania (%)

Wyszczególnienie	Rok	Własne	Otrzymane z budżetu	Pozyskane z zagranicy	Pochodzące z funduszy kapitału ryzyka	Kredyty bankowe
Ogółem						
Ogółem	2 000	75,2	1,4	2,8	.	14,8
	2 004	78	1,1	1,1	0,04	16,3
Małe	2 000	60,7	0,5	0,6	.	29,4
	2 004	65	.	1,7	.	27,3
Średnie	2 000	68,7	1,8	4,9	.	16,3
	2 004	71,2	.	2	.	18,9
Duże	2 000	78,4	1,4	2,4	.	13
	2 004	81,1
Sektor publiczny						
Ogółem	2 000	67,7	3,7	0,6	.	17,5
	2 004	68	.	.	.	5,6
Małe	2 000	99,1	.	.	.	0,9
	2 004	78,4	5,3	1,9	.	8,7
Średnie	2 000	82,8	0,4	.	.	11,7
	2 004	74,4	.	.	.	7,1
Duże	2 000	76,4	3,9	0,7	.	10,4
	2 004	79	.	.	.	8,9
Sektor prywatny						
Ogółem	2 000	78,6	0,4	3,7	.	13,6
	2 004	77,9	0,5	1	0,04	17,4
Małe	2 000	58,5	0,5	0,6	.	31,1
	2 004	64,9	.	1,7	.	27,6
Średnie	2 000	70,5	0,6	5,6	.	17,8
	2 004	71	.	1,7	.	19,7
Duże	2 000	84,6	0,3	3,5	.	9,4
	2 004	81,5	.	0,8	.	15,6

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS oraz J. Chmiel (red.) 2000

Na niezmiennym poziomie w 2004 roku, w porównaniu z 2000, pozostały wydatki na oprogramowanie, które stanowią 2,3% nakładów innowacyjnych. Znaczenie tych nakładów jednak wzrosło w grupie firm średnich i dużych, natomiast spadło wśród firm małych.

W sektorze MSP zmniejszyła się też rola wydatków związanych z zakupem nowych technologii w postaci licencji czy praw. W 2004 roku stanowiły one 0,4% nakładów firm małych i 1,6% nakładów firm średnich. Znaczenie tych wydatków wzrosło jednak wśród firm dużych, które przeznaczyły w 2004 roku 3,2% budżetu na innowacje, na zakup gotowej technologii.

Bardzo mały udział w nakładach innowacyjnych mają wydatki na szkolenie pracowników związane z wdrożeniem innowacji. Ponadto w grupie firm średnich i dużych spadł on w porównaniu z 2000 rokiem. Sugeruje to, że wprowadzane innowacje nie wymagają istotnych zmian w organizacji procesu produkcyjnego. W 2004 roku małe firmy przeznaczyły na szkolenia pracowników 0,5% nakładów na innowacje, średnie 0,4%, zaś duże 0,2%. Wśród średnich i dużych firm spadły też wydatki związane z marketingiem innowacji. Nastąpił natomiast wzrost ich znaczenia w grupie firm małych, co oznacza, że w większym stopniu starają się one uwzględnić rzeczywiste wymagania rynku. Podobnie nastąpił wzrost roli projektowania przemysłowego i pozostałego przygotowania do produkcji innowacji wśród firm małych, choć spadł w pozostałych klasach wielkościowych.

Przedsiębiorstwa wszystkich klas wielkościowych oraz sektorów własnościowych finansują działalność innowacyjną w głównej mierze ze środków własnych. To powoduje, że firma musi mieć dobrą sytuację finansową, by wprowadzać innowacje. Dlatego często w okresach kryzysów, kiedy spada rentowność przedsiębiorstw, osłabieniu ulega też działalność innowacyjna, a szczególnie badawcza. W sektorze prywatnym, w najmniejszym stopniu z własnych środków korzystają przedsiębiorstwa małe, choć w porównaniu z 2000 rokiem udział środków zewnętrznych w finansowaniu innowacji małych firm spadł. Małe firmy sektora prywatnego ze środków własnych sfinansowały 65% nakładów innowacyjnych w 2004 roku, a w 2000 r. 58,5%. W grupie firm średnich udział źródeł wewnętrznych w finansowaniu innowacji pozostał na zbliżonym poziomie 71%, podczas gdy wśród dużych spadł o 3 punkty procentowe do 81,5% w 2004 roku.

Drugim co do znaczenia źródłem finansowania nakładów innowacyjnych są kredyty bankowe, które przeciętnie pokryły 17,4% wydatków na innowacje sektora prywatnego w 2004 roku. Było to więcej niż w 2000 roku, co może oznaczać, że wzrosła wiarygodność kredytowa polskich przedsiębiorstw. W największym stopniu kredytami posługują się małe firmy – kredyty pokryły w 2004 roku blisko 28% nakładów innowacyjnych tych firm. W przypadku firm średnich było to niecałe 20%, zaś wśród dużych około 16%.

W MSP sektora publicznego finansowanie innowacji w oparciu o własne środki znacznie spadło – wśród małych firm o blisko 20 punktów procentowych do około 78% w 2004 roku, a wśród średnich o około 6 punktów procentowych do 74,4% w 2004 roku. W przypadku małych firm było to wynikiem m.in. wzrostu znaczenia kredytów do blisko 9%, z niecałego 1% nakładów innowacyjnych w 2000 roku. W grupie przedsiębiorstw średnich sektora publicznego jednak udział kredytów również uległ obniżeniu. Oznacza to, że wzrosło znaczenie innych źródeł, jednak ze względu na tajemnicę statystyczną nie są dostępne dane na temat ich rodzaju. Duże firmy sektora publicznego w 2004 roku w większym stopniu sfinansowały nakłady innowacyjne środkami własnymi (79%), a jednocześnie spadło znaczenie kredytów.

Pozostałe źródła finansowania, tj. środki budżetowe, zagraniczne lub fundusze wysokiego ryzyka zarówno w 2000 r., jak i w 2004 roku miały znikome znaczenie w finansowaniu innowacji. W rezultacie często nieznanym jest ich udział w nakładach innowacyjnych ze względu na tajemnicę statystyczną. Środki budżetowe w większym stopniu dotyczyły przedsiębiorstw sektora publicznego, gdzie sfinansowały 5,3% nakładów małych firm w 2004 roku. W sektorze prywatnym środki budżetowe pokrywają przeciętnie około 0,5% nakładów innowacyjnych. Środki zagraniczne wśród prywatnych MSP w 2004 roku sfinansowały 1,7% nakładów innowacyjnych przedsiębiorstw, zaś fundusze wysokiego ryzyka zaledwie 0,04%.

6.4. WSPÓŁPRACA W PROCESIE INNOWACYJNYM

Współczesny proces innowacyjny wymaga współpracy. Przedsiębiorstwa i inni aktorzy systemu innowacyjnego mogą być powiązani w procesie innowacyjnym na wiele sposobów. Podstawową, tradycyjną metodą są powiązania transakcyjne oparte o rynek. Jednak coraz częstsze są powiązania nierynkowe, czego przejawem są porozumienia o współpracy dotyczącej wspólnej działalności badawczo-rozwojowej i innowacyjnej. Występują tutaj porozumienia między przedsiębiorstwami – zarówno poziome jak i pionowe, jak też porozumienia między przedsiębiorstwami i publiczną sferą badawczo-rozwojową, czyli nierynkowymi graczami. Wiele badań pokazuje zależność między interaktywnym prowadzeniem działalności innowacyjnej jako sprzyjającej większej efektywności procesu innowacyjnego oraz konkurencyjności przedsiębiorstw.

Współczesne przełomowe technologie są tak bardzo złożone, że poszczególne firmy samodzielnie nie byłyby w stanie ich opracować. Ich złożoność powoduje, że niemożliwe jest zrozumienie ich wszystkich detali przez pojedynczego eksperta, a także wiedza na ten temat nie może być wyczerpująco i szczegółowo przekazana innym osobom. Menadżerowie wielu odnoszących sukcesy firm często wstydzą się przyznać, że nie są w stanie zrozumieć przyczyn sukcesu ich korporacji. Zazwyczaj są to jednak firmy działające w dużym stopniu w oparciu o różnorakie sieci powiązań. W przypadku złożonych technologii sieć obejmuje zazwyczaj kilkanaście firm i różne agencje rządowe, a także organizacje z sektora non-profit, jak uniwersytety. Zmieniający się charakter technologii wymusza szczególnie większe związki nauki i przemysłu. Firmy muszą być w stanie rozwiązywać złożone problemy o większej liczbie zmiennych. Prowadzi to do tworzenia w przedsiębiorstwach wiedzy, która jest nie tylko specyficzna, ale zależy od rozwoju komplementarnych, a czasem podstawowych dziedzin nauki. W odpowiedzi na takie potrzeby firm powstało wiele dziedzin wiedzy obejmujących teorię, metodologię czy sposoby pomiaru, użytecznych w rozwiązywaniu złożonych problemów. Większą skłonność do współpracy w procesie innowacyjnym, szczególnie ze sferą naukowo-badawczą wykazują przede wszystkim branże zaawansowane technologicznie.

W Unii Europejskiej różne polityki sieciowania dla szybszego przepływu wiedzy i innowacji w gospodarce realizowane są od lat. W Polsce w obecnym stuleciu również wzorem UE mamy coraz więcej działań w tym zakresie – np. opracowanie regionalnych strategii innowacji i ich im-

plementacja, wsparcie rozwoju klastrów.²² Skuteczność tej polityki widać już przy porównaniu liczby firm posiadających porozumienia o współpracy w latach 2002-2004 i 1998-2000.

Porozumienia o współpracy w działalności innowacyjnej posiadało w latach 2002-2004 około 6,4% firm małych i blisko 20% wszystkich firm średnich. Było to więcej niż w Polsce w okresie 1998-2000, gdy zaledwie 2,6% małych i 7% średnich posiadało takie porozumienia, a także w przypadku średnich firm więcej niż w UE-15 w latach 1994-1996, gdzie takie porozumienia miało 16% firm średnich. Jednakże małe przedsiębiorstwa w Polsce ciągle są mniej skłonne do zawierania porozumień niż małe podmioty z UE-15, z których 8,4% posiadało takie umowy. Największą skłonność do współpracy mają tradycyjnie duże przedsiębiorstwa. Dodatkowo liczba firm posiadających porozumienia znacznie wzrosła – w latach 2002-2004 posiadało je 45%, podczas gdy w latach 1998-2000 27,3%. Tym samym prawie tyle dużych firm miało porozumienia o współpracy co w UE-15, gdzie w latach 1994-1996 takie porozumienia posiadało 50% przedsiębiorstw przemysłowych.

Tabela 6.7. Przedsiębiorstwa posiadające porozumienia o współpracy

	Odsetek wszystkich firm (%)				Odsetek firm innowacyjnych (%)			
	Ogółem 1998-2000	Ogółem 2002-2004	z partnerami z Polski 2002-2004	z partnerami zagr. 2002-2004	Ogółem 1998-2000	Ogółem 2002-2004	z partnerami z Polski 2002-2004	z partnerami zagr. 2002-2004
Ogółem	5,50	11,7	10,2	5,7	32,0	46,0	39,9	22,4
Małe	2,60	6,3	5,5	2,3	24,0	36,7	31,9	13,5
Średnie	7,00	19,9	17,6	10,0	30,0	49,6	43,8	25,0
Duże	27,30	45,1	37,4	30,3	51,0	67,5	55,9	45,2
Sektor publiczny	.	30,1	28,7	10,7	.	64,0	61,1	22,8
Małe	.	9,8	7,1	4,3	.	47,4	34,2	21,1
Średnie	.	24,6	23,7	7,6	.	56,3	54,4	17,4
Duże	.	56,1	53,5	22,1	.	78,7	75,0	31,0
Sektor prywatny	.	10,9	9,4	5,5	.	44,5	38,1	22,4
Małe	.	6,3	5,5	2,3	.	36,6	31,9	13,3
Średnie	.	19,3	16,8	10,3	.	48,8	42,4	26,0
Duże	.	42,6	33,6	32,2	.	64,6	51,0	48,9

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS oraz GUS (2002) Działalność innowacyjna przedsiębiorstw przemysłowych w latach 1998-2000, Warszawa.

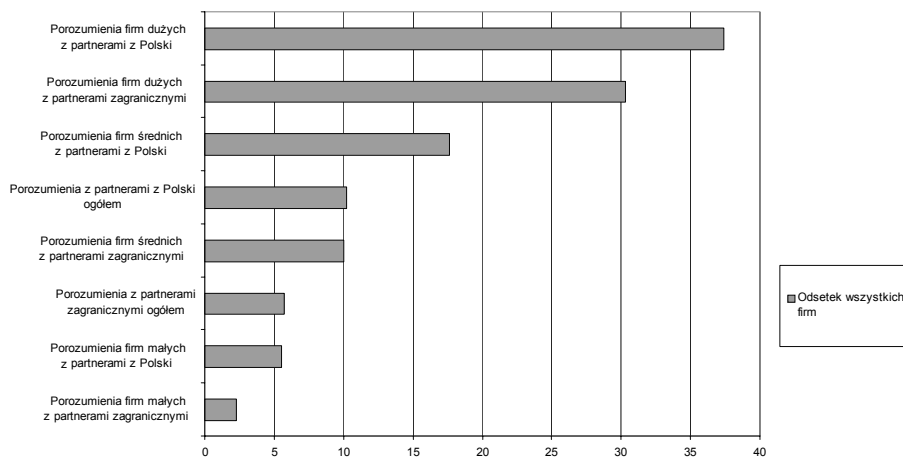
²² m.in. Sakakibara M. (1997) *Evaluation of Government-Sponsored R&D Consortia in Japan w Policy Evaluation in Innovation and Technology: Towards Best Practices* OECD's Conference Proceedings 26-27 June 1997, www.oecd.org; Wojnicka E. (2004) *System innowacyjny Polski z perspektywy przedsiębiorstw*, IBnGR, Gdańsk.

W ujęciu odsetka firm innowacyjnych posiadających porozumienie już w latach 1998-2000 polskie firmy dobrze wyglądały na tle średniej europejskiej. W okresie 2002-2004 jeszcze więcej innowacyjnych MSP zawarło porozumienia o współpracy i było to blisko 37% małych (wcześniej 24%, podczas gdy w UE 19%) oraz prawie połowa średnich firm (w latach 1998-2000 30%, a w UE-15 28%). Podobnie 67% firm dużych innowacyjnych posiadało porozumienia o współpracy w latach 2002-2004 i było to więcej niż w UE-15 (50%).

Porozumienia z partnerami z Polski są bardziej popularne niż z zagranicznymi, szczególnie w sektorze MSP. Im większe przedsiębiorstwo, tym bardziej działa w skali międzynarodowej. Wśród dużych firm porozumienia z partnerami krajowymi posiada 37,5% podmiotów, zaś z zagranicznymi 30%. W sektorze MSP porozumienia z partnerami zagranicznymi są prawie dwa razy mniej popularne niż z krajowymi – w grupie średnich zakładów partnerów w kraju posiada blisko 18% firm, a za granicą 10%. Wśród firm małych porozumienia w kraju ma 5,5%, a za granicą 2,3% podmiotów. Odzwierciedla to fakt, że firmy MSP działają głównie na rynku lokalnym i regionalnym.

W sektorze publicznym więcej przedsiębiorstw zawiera porozumienia o współpracy w procesie innowacyjnym z partnerami krajowymi niż w prywatnym we wszystkich klasach wielkościowych przedsiębiorstw. Ponadto małe firmy sektora publicznego częściej mają porozumienia zagraniczne niż małe podmioty sektora prywatnego. W przypadku przedsiębiorstw średnich i dużych sektora prywatnego współpraca z partnerami zagranicznymi zdarza się częściej niż w sektorze własności państwowej (tabela 6.5, wykres 6.4).

Wykres 6.4. Firmy posiadające porozumienia o współpracy w procesie innowacyjnym jako odsetek wszystkich firm (%)



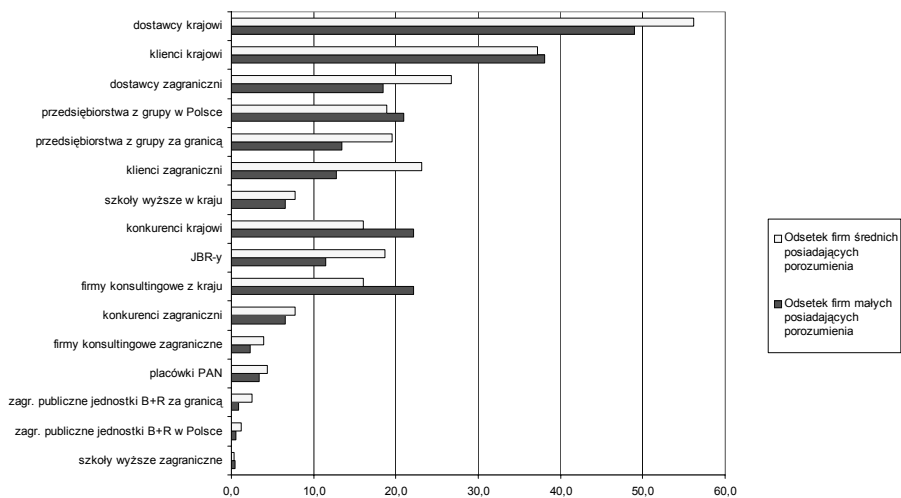
Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS oraz GUS (2002) Działalność innowacyjna przedsiębiorstw przemysłowych w latach 1998-2000, Warszawa.

W skali kraju najwięcej umów o współpracy w latach 2002-2004 zostało zawartych przez MSP z dostawcami wyposażenia, materiałów, komponentów i oprogramowania (60-70% firm posiadających porozumienia) oraz z klientami (około 40% firm). Trzeciorzędnym partnerem są inne przedsiębiorstwa z grupy (około 30% MSP z umowami), zaś czwartym co do znaczenia – konkurenci (co czwarta mała firma i co piąta średnia mająca porozumienie ma je z konkurentami). Te porozumienia z przedsiębiorstwami są znacznie bardziej popularne niż porozumienia z prywatnymi czy publicznymi usługami wiedzochłonnymi. Z usługami wiedzochłonnymi współpracują częściej średnie firmy – po około 20% umów firm średnich dotyczy usług konsultingowych, jednostek B+R i szkół wyższych, podczas gdy wśród małych od 10% do 13%. Najrzadziej występują porozumienia o współpracy z placówkami PAN i zagranicznymi jednostkami B+R – zaledwie kilka procent umów ich dotyczy.

Podobna popularność poszczególnych porozumień wystąpiła w latach 1998-2000. Najwięcej było porozumień z partnerami rynkowymi, a szczególnie dostawcami i przedsiębiorstwami z grupy kapitałowej. Dość ważne były też porozumienia z klientami, szkołami wyższymi w Polsce oraz jednostkami badawczo-rozwojowymi. W porównaniu z latami 1998-2000 wzrosła popularność wszystkich typów porozumień z partnerami rynkowymi, a szczególnie z konkurentami, co może być skutkiem popularyzacji koncepcji klastrów.

Zwiększyła się popularność porozumień z firmami konsultingowymi, które wydaje się, że zaczynają zastępować porozumienia z JBR-ami oraz zagranicznymi publicznymi instytucjami B+R. JBR-y były ważnym partnerem przedsiębiorstw przemysłowych w latach 1998-2000. Obecnie jednak, co wynika m.in. z likwidacji części jednostek badawczo-rozwojowych w Polsce, porozumienia te są około połowę mniej istotne niż we wcześniejszym okresie. Podobnie znacznie spadła liczba firm posiadających porozumienia z zagranicznymi publicznymi instytucjami B+R. W przypadku porozumień ze szkołami wyższymi to obecnie więcej firm każdej klasy wielkościowej posiada porozumienia z uczelniami, ale tempo wzrostu tych porozumień było niższe niż tempo wzrostu porozumień ogółem, gdyż udział umów z uczelniami w ogólnej liczbie porozumień spadł. Przedsiębiorstwa wolą więc współpracować z działającymi w oparciu o zasady rynkowe firmami konsultingowymi, w których często pracują również naukowcy. Nieznacznie zwiększyła się też popularność porozumień z placówkami PAN w okresie 2002-2004 w porównaniu z ostatnimi latami XX wieku (tabele 6.5 i 6.6).

Wykres 6.5. Popularność porozumień poszczególnych typów – odsetek firm posiadających porozumienia w latach 2002-2004 (%)



Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS oraz GUS (2002) Działalność innowacyjna przedsiębiorstw przemysłowych w latach 1998-2000, Warszawa.

Tabela 6.8. Popularność porozumień z partnerami rynkowymi w latach 1998-2000 i 2002-2004 (%)

		Lokalizacja instytucji partnerskich	Z przedsiębiorstwami z grupy kapitałowej		Z konkurentami		Z klientami		Z firmami konsultingowymi		Z dostawcami	
			1998-2000	2002-2004	1998-2000	2002-2004	1998-2000	2002-2004	1998-2000	2002-2004	1998-2000	2002-2004
Małe	jako odsetek wszystkich firm	Polska	0,8	1,3	0,1	1,4	0,6	2,4	0,1	0,8	0,8	3,1
	odsetek porozumień		40,4	20,9	5,1	22,2	31,1	38,1	2,7	12,0	41,2	49,0
	jako odsetek wszystkich firm	Zagranica	0,6	0,9	0,0	0,4	0,4	0,8	0,0	0,1	0,3	1,2
	odsetek porozumień		48,7	13,4	2,1	6,6	33,2	12,8	0,0	2,3	24,4	18,4
Średnie	jako odsetek wszystkich firm	Polska	1,5	3,8	0,4	3,2	1,1	7,4	0,6	3,2	1,9	11,2
	odsetek porozumień		27,0	18,9	7,7	16,1	19,8	37,2	10,6	16,1	34,4	56,2
	jako odsetek wszystkich firm	Zagranica	1,7	3,9	0,2	1,5	0,5	4,6	0,1	0,8	1,1	5,3
	odsetek porozumień		58,8	19,6	7,8	7,8	18,1	23,1	4,9	3,9	38,2	26,7
Duże	jako odsetek wszystkich firm	Polska	5,0	12,2	1,1	6,9	3,9	13,9	3,2	10,8	8,2	24,3
	odsetek porozumień		21,9	27,0	4,9	15,4	17,5	30,9	14,0	24,0	36,2	53,8
	jako odsetek wszystkich firm	Zagranica	6,2	15,3	0,8	5,1	2,4	11,4	1,4	4,2	6,8	18,8
	odsetek porozumień		47,8	33,8	6,3	11,3	18,7	25,3	10,8	9,4	53,0	41,6

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS oraz GUS (2002) Działalność innowacyjna przedsiębiorstw przemysłowych w latach 1998-2000, Warszawa.

Tabela 6.9. Popularność porozumień z instytucjami sfery naukowo-badawczej w latach 1998-2000 i 2002-2004 (%)

		Lokalizacja instytucji partnerskich	Ze szkołami wyższymi		Z placówkami PAN		Z JBRami		Z zagranicznymi publicznymi instytucjami B+R	
			1998-2000	2002-2004	1998-2000	2002-2004	1998-2000	2002-2004	1998-2000	2002-2004
Małe	jako odsetek wszystkich firm	Polska	0,36	0,6	0,06	0,2	0,54	0,7	0,19	0,0
	odsetek porozumień		18,9	9,3	3,2	3,4	28,2	11,5	10,1	0,5
	jako odsetek wszystkich firm	Zagranica	0,05	0,03	0,11	0,1
	odsetek porozumień		3,8	0,5	8,8	0,9
Średnie	jako odsetek wszystkich firm	Polska	1	3,8	0,2	0,9	1,8	3,7	0,7	0,2
	odsetek porozumień		18	19,3	4	4,3	34,1	18,6	13,5	1,2
	jako odsetek wszystkich firm	Zagranica	0,01	0,1	0,18	0,5
	odsetek porozumień		0,49	0,3	6,37	2,5
Duże	jako odsetek wszystkich firm	Polska	9,7	15,5	1,87	2,9	11,86	11,7	3,75	0,4
	odsetek porozumień		43	34,4	8,3	6,4	52,6	25,8	16,6	1,0
	jako odsetek wszystkich firm	Zagranica	0	0,5	1,25	1,6
	odsetek porozumień		0	1,1	9,7	3,5

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS oraz GUS (2002) Działalność innowacyjna przedsiębiorstw przemysłowych w latach 1998-2000, Warszawa.

6.5. TRANSFER TECHNOLOGII PRZEZ MSP

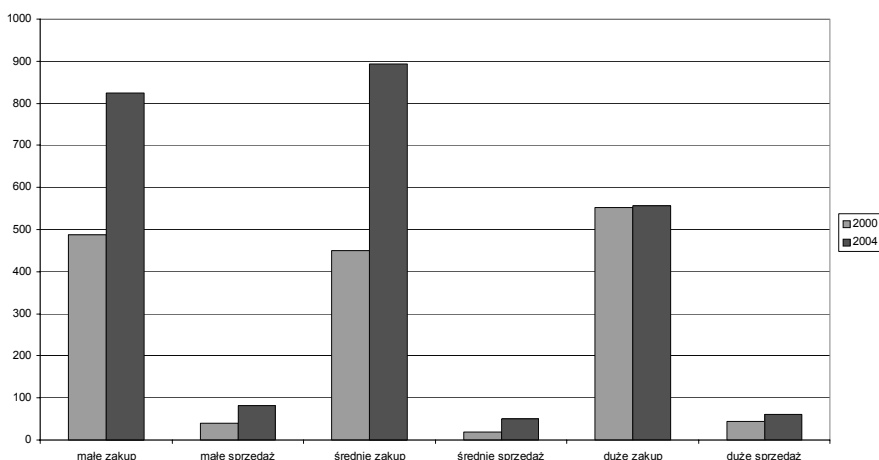
W 2004 roku polskie MSP zakupiły około 7 technologii na 100 podmiotów. 62% zakupów zostało dokonanych w Polsce. W Polsce technologie kupowały w większym stopniu firmy sektora publicznego (78% zakupów) niż prywatnego (58% zakupów), jak też – im mniejsza firma, tym w większym stopniu zaopatruje się w technologie w Polsce. Małe firmy w sektorze publicznym ponad 80% zakupionych technologii nabyły w Polsce, a sektora prywatnego 66%. Wśród średnich firm było to odpowiednio 81% i 60%. Najważniejszym zagranicznym kierunkiem zakupów technologii są kraje Unii Europejskiej. 30% zakupów małych firm i około 34% średnich zostało tam dokonanych. W przypadku podmiotów dużych z UE pochodziło blisko 40% zakupionych technologii różnych rodzajów. Odzwierciedla to integrację Polski z UE. Wszelkie pozostałe kierunki zakupów – Japonia, USA, inne kraje europejskie i pozaeuropejskie – pojawiają się sporadycznie i też w największym stopniu wśród dużych firm (tabela 6.11, wykres 6.7).

Tabela 6.10. Liczba firm które kupiły i sprzedały technologie w latach 2000-2004

	2000		2001		2002		2003		2004	
	zakup	sprzedaż	zakup	sprzedaż	zakup	sprzedaż	zakup	sprzedaż	zakup	sprzedaż
małe	487	39	825	82
średnie	450	19	433	35	443	33	508	37	894	50
duże	553	43	429	43	423	51	426	39	556	60

Źródło: Dane GUS i J. Chmiel (red.) op.cit. 2002, 2003, 2004, 2005

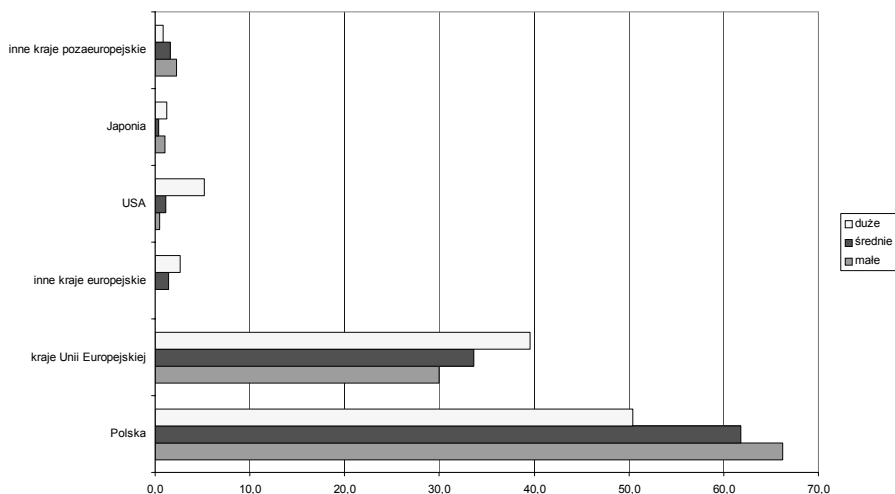
Wykres 6.6. Liczba firm, które kupiły i sprzedały technologie w 2000 i 2004 roku



Źródło: Dane GUS i J. Chmiel (red.) 2002 op.cit.

Zdecydowanie główną formą transferu technologii w sektorze MSP jest zakup środków automatyzacji produkcji. U małych firm sektora prywatnego stanowiły one 50% zakupów, a u średnich 45%. Dla średnich firm sektora publicznego środki automatyzacji produkcji stanowiły 40% zakupów technologicznych. Wśród małych przedsiębiorstw sektora publicznego ważniejszym rodzajem nabywanej technologii są licencje – stanowiły one w 2004 roku 37,5% zakupów technologicznych. W sektorze prywatnym licencje to 10% zakupów firm małych i 16% średnich. Usługi konsultingowe to 20% zakupów MSP sektora prywatnego i 12% zakupów podmiotów małych, a 18% średnich sektora publicznego. Zakupy prac badawczo-rozwojowych również częściej zdarzały się w 2004 roku w sektorze prywatnym (8% zakupów firm małych i 10% średnich) niż w publicznym (6% technologii kupionych przez MSP) (wykres 6.8, tabela 6.12).

Wykres 6.7. Geograficzna struktura zakupów technologii w 2004 roku (%)



Źródło: Dane GUS i J. Chmiel (red.) 2002 op.cit.

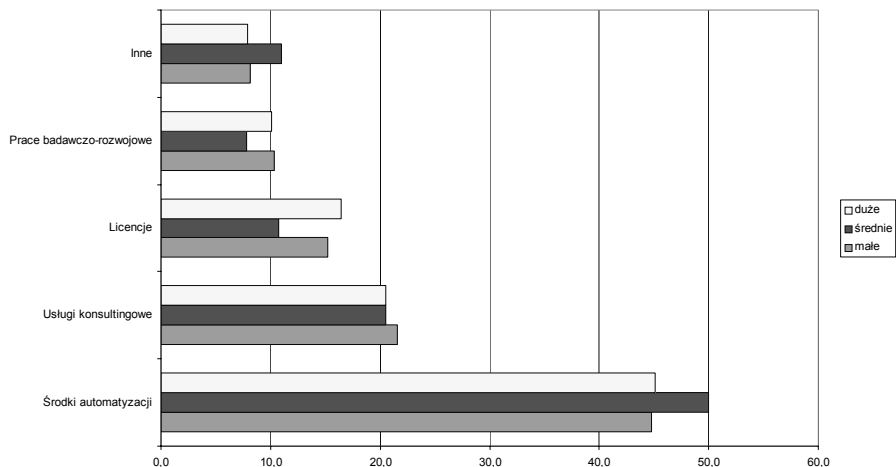
Tabela 6.11. Geograficzna struktura zakupów technologii w sektorze publicznym i prywatnym 2004 roku (%)

	Polska	Kraje Unii Europejskiej	Inne kraje europejskie	USA	Japonia	Inne kraje pozaeuropejskie
Sektor publiczny	78,0	17,3	1,6	2,4	0,0	0,5
Małe	81,3	12,5	0,0	6,3	0,0	0,0
Średnie	80,9	16,0	0,0	2,3	0,0	0,8
Duże	76,0	18,6	2,7	2,3	0,0	0,5
Sektor prywatny	57,6	36,2	1,4	2,2	1,0	1,7
Małe	66,0	30,2	0,0	0,4	1,1	2,3
Średnie	60,0	35,3	1,5	1,0	0,5	1,7
Duże	44,6	44,4	2,7	5,9	1,5	0,9

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

Niestety występuje ogromna przewaga zakupów technologicznych nad sprzedażą własnych technologii. W sumie wszystkie MSP objęte badaniem przez GUS, czyli 27 tys. podmiotów w 2004 r. sprzedało 145 technologii, czyli mniej więcej co dwusetna firma. Ponadto 71 technologii udało się sprzedać 60 dużym firmom. Blisko 90% transakcji sprzedaży dotyczyło nabywców z Polski. Po około 35% sprzedanych technologii miało formę prac B+R i środków automatyzacji produkcji, 17% sprzedanych technologii to były licencje, a 19% usługi konsultingowe. W porównaniu z latami 2000-2003 nastąpił jednak w 2004 roku istotny wzrost zarówno liczby firm, które zakupiły, jak i tych, które sprzedały technologie. Odzwierciedla to m.in. występowanie wolnych środków, które firmy przeznaczają na modernizację. Ciągłe jednak zdolność polskich firm do generowania technologii, które mogą być przedmiotem obrotu jest bardzo niska. Jest to bezpośredni skutek drastycznie słabej działalności badawczo-rozwojowej polskich przedsiębiorstw (tabela 6.10).

Wykres 6.8. Rodzajowa struktura zakupów technologii w 2004 r. (%)



Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

Tabela 6.12. Rodzajowa struktura zakupów technologii w 2004 r. w sektorze publicznym i prywatnym (%)

	Licencje	Prace badawczo-rozwojowe	Środki automatyzacji	Usługi konsultingowe	Inne
Sektor publiczny	20,1	15,4	37,9	18,2	8,4
Małe	37,5	6,3	25,0	12,5	18,8
Średnie	19,1	6,1	45,0	18,3	11,5
Duże	19,5	21,7	34,4	18,6	5,9
Sektor prywatny	14,6	9,8	45,5	22,0	8,1
Małe	10,5	7,9	50,3	20,6	10,8
Średnie	16,1	10,5	45,1	20,8	7,5
Duże	17,5	11,0	40,6	25,1	5,8

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

Od 2000 roku istotnie poprawiło się wyposażenie techniczne polskich przedsiębiorstw, w tym MSP. Odsetek firm posiadających środki automatyzacji produkcji wśród małych firm był w 2004 roku (11%) ponad dwa razy wyższy niż w 2000 r. W grupie firm średnich wzrost liczby zakładów posiadających środki automatyzacji produkcji był więcej niż trzykrotny. W 2004 roku posiadało je 39% średnich podmiotów. Poprawa wyposażenia technicznego dotyczyła MSP zarówno publicznego jak i prywatnego sektora.

Najczęstsze wyposażenie techniczne MSP to komputery do sterowania procesami technologicznymi, które posiada blisko co dziesiąta mała firma i ponad 80% średnich. W przypadku

firm dużych przeciętna firma ma 12 takich komputerów. Dość dobrze wyposażone są też polskie MSP w linie produkcyjne, przy czym w większym stopniu w automatyczne niż sterowane komputerem. Linii automatycznych przypada 10 na 100 małych i 63 na 100 średnich firm, a sterowanych komputerem 7 na 100 małych i 45 na 100 średnich przedsiębiorstw. Centra obróbkowe w 2004 roku przypadały 4 na 100 małych podmiotów i 25 na 100 średnich. Na 100 małych przedsiębiorstwach przemysłowych przypada po jednej obrabiarkie i robocie przemysłowym. W grupie firm średnich jest 15 robotów na 100 podmiotów i 5 obrabiarek.

Tabela 6.13. Wyposażenie techniczne polskich przedsiębiorstw

Sektor własnościowy	Wielkość firm	Odsetek firm posiadających środki automatyzacji produkcji (%)			Linie produkcyjne		Centra obróbkowe	Obrabiarki	Roboty i manipulatory przemysłowe		Komputery do sterowania procesami technologicznymi
					automatyczne	sterowane komputerem			razem	w tym roboty przem.	
		2000	2002	2004	w sztukach na 100 firm w 2004 roku						
Ogółem	ogółem	9,6	.	21,1	42,7	33,1	16,4	2,8	15,4	8,8	91,8
	małe	4,8	.	10,9	10,5	7,3	3,6	1,2	1,3	0,6	7,8
	średnie	11,6	30,7	39,4	62,8	45,4	25,2	5,1	14,8	7,6	82,3
	duże	40,2	67,7	71,1	363,6	307,1	142,3	13,6	197,6	119,0	1201,4
Sektor publiczny	ogółem	15,1	.	46,3	88,7	66,9	44,8	8,2	15,2	5,7	572,1
	małe	0,9	.	13,0	8,2	4,3	19,6	-	-	-	10,3
	średnie	11,8	36,4	44,3	47,7	26,9	22,2	10,3	1,5	1,0	119,4
	duże	43,2	75,6	71,6	236,0	201,0	114,2	7,9	57,1	20,5	1998,3
Sektor prywatny	ogółem	9,0	.	20,0	40,6	31,6	15,2	2,6	15,4	8,9	70,6
	małe	5,0	.	10,9	10,6	7,3	3,4	1,2	1,3	0,6	7,8
	średnie	11,6	29,9	38,8	64,6	47,6	25,6	4,5	16,4	8,4	77,9
	duże	39,0	65,3	70,9	393,8	332,1	148,9	14,9	230,8	142,2	1013,2

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) op.cit. 2004

6.6. ŹRÓDŁA INFORMACJI W PROCESIE INNOWACYJNYM

Hierarchia źródeł informacji dla innowacji odzwierciedla znaczenie poszczególnych kanałów nabywania wiedzy, w tym nieskodyfikowanej, przez przedsiębiorstwa. Dla sektora MSP, jak też dużych przedsiębiorstw, najważniejsze są źródła wewnętrzne, czyli wiedza pracowników i wiedza skodyfikowana w dokumentacji przedsiębiorstwa. Przy czym w mniejszych firmach znaczenie źródeł wewnętrznych jest mniejsze niż w średnich i dużych. W Polsce przeciętnie dla 41% małych, 49% średnich i 59% dużych firm ważne są wewnętrzne źródła informacji dla innowacji. Mniejsze znaczenie źródeł wewnętrznych w małych podmiotach wiąże się z mniejszą liczbą funkcji i pracowników o różnych specjalizacjach zgromadzonych w przedsiębiorstwie. W rezultacie małe firmy częściej niż duże muszą poszukiwać zewnętrznych źródeł wiedzy.

Dla MSP spośród źródeł zewnętrznych najważniejsze są relacje komunikacyjne z klientami. Są oni ważni dla 33% małych i 37% średnich firm. Kolejne co do istotności źródło informacji w procesie innowacyjnym dla MSP to targi, konferencje i wystawy. Potwierdza to znaczenie mobilności pracowników dla podnoszenia wiedzy zgromadzonej w przedsiębiorstwie. Tego typu imprezy, poza doksztalaniem, umożliwiają też podpatrywanie rozwiązań konkurentów oraz nawiązanie kontaktów biznesowych. Konkurenci to czwarte co do ważności źródło informacji. Potwierdza to, że współpraca w formie klastrów – nawet nieformalne kontakty pojawiające się przy koncentracji geograficznej firm konkurencyjnych, powinna sprzyjać innowacyjności. Kolejne dwa istotne źródła informacji, wskazane przez od 16% do 18% małych i średnich firm w Polsce, to dostawcy oraz czasopisma i publikacje naukowe czy handlowe.

Tabela 6.14. Źródła informacji w procesie innowacyjnym w firmach różnych klas wielkości w latach 1998-2000 i 2002-2004 – odsetek firm, które wskazały źródło jako ważne (%)

	Ogółem		Małe		Średnie		Duże	
	1998-2000	2002-2004	1998-2000	2002-2004	1998-2000	2002-2004	1998-2000	2002-2004
Wewnętrzne	59,7	46,3	49,1	40,8	63,4	48,5	74,5	59,1
Grupa kapitałowa	18,1	11,3	17,9	7,6	17,2	11,6	19,8	22,5
Konkurenci	25	20,4	24,5	18,7	24,2	20,5	27,2	25,8
Klienci	51,8	35,3	49	32,5	52,6	36,5	56	41,2
Firmy konsultingowe	3,8	4,6	2,6	4,7	4,4	4,3	5,2	5,2
Dostawcy	13,9	17,6	13,4	15,8	13,3	18,3	15,6	21,6
Placówki PAN	2,3	3,0	2,7	3,2	2	2,7	1,9	2,6
JBR-y	6,5	4,6	4,9	4,0	5,6	4,6	10,5	6,1
Szkoły wyższe	4,1	4,6	3,1	3,7	4	4,7	6,2	6,9
Pozostałe jednostki naukowe	3,9	.	4,1	.	3,4	.	4,2	.
Ujawnienia patentowe	4,2	.	3,8	.	3,9	.	5,3	.
Konferencje, spotkania, czasopisma fachowe	20	25,1	19,9	23,7	18,4	26,0	22,5	27,1
Targi, wystawy	31,9	.	31	.	31,4	.	34,5	.
Komputerowe sieci informacyjne	10,2	.	9,8	.	9,6	.	11,7	.
Czasopisma i publikacje	.	17,7	.	17,3	.	17,6	.	19,1
Towarzystwa i stowarzyszenia	.	6,0	.	5,9	.	5,7	.	7,4
Zagr. publ. instytucje bad.	.	2,6	.	2,8	.	2,4	.	2,3

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i GUS (2002) Działalność innowacyjna przedsiębiorstw przemysłowych w latach 1998-2000, Warszawa.

Najrzadziej jako istotne źródło informacji przedsiębiorstwa wskazywały usługi wiedzochłonne, tj. firmy konsultingowe, placówki naukowe PAN, jednostki badawczo-rozwojowe, zagraniczne publiczne instytucje badawcze i szkoły wyższe. Przeciętnie w Polsce za istotne źródło uznało je od 2% do 5% firm sektora MSP. Świadczy to o braku kontaktów znacznej części MSP z zapleczem naukowym, co wynika z ich przeważającego tradycyjnego charakteru. Najwięcej z takich źródeł korzystają bowiem firmy wysokotechnologiczne. Ponadto wynika to z niskich nakładów B+R, a to właśnie głównie dla prac badawczych potrzebna jest współpraca z nauką. Jednakże w tym względzie polskie MSP nie odstają od europejskich, które w badaniu dotyczącym okresu 1998-2000 również sporadycznie wskazywały instytucje naukowe jako ważne

źródło informacji. Może to oznaczać, że szkoły wyższe czy instytuty badawcze nie przekazują wiedzy, która jest rzeczywiście kluczowa dla innowacji firm, albo jest ona tak odbierana przez jej skomplikowanie. Współpraca z ośrodkami naukowymi dotyczy bowiem większej liczby przedsiębiorstw niż te, które wskazują naukę za ważne źródło informacji dla innowacji. Trochę ważniejsze źródło informacji niż usługi wiedzochłonne stanowią dla sektora MSP towarzystwa i stowarzyszenia naukowo-techniczne, specjalistyczne i zawodowe oraz inne podmioty z tej samej grupy. Firmy z branży, z którymi przedsiębiorstwa są w jakiś sposób formalnie związane w ramach grupy są ważnym źródłem dla 12% średnich i 8% małych, zaś te, z którymi współpracują w ramach stowarzyszeń – dla 6% MSP.

Porównując hierarchię źródeł informacji dla innowacji w latach 1998-2000 i 2002-2004, widać przede wszystkim spadek znaczenia źródeł wewnętrznych. Odzwierciedla to fakt, że firmy starają się współpracować, a przynajmniej łączyć różne źródła wiedzy, co jest konieczne dla efektywnego procesu innowacyjnego. Przy obecnym skomplikowaniu procesów technologicznych i krótkim cyklu życia produktów niemożliwe jest skuteczne oparcie się jedynie o wewnętrzne źródła informacji nawet dla dużych przedsiębiorstw. Równolegle ze spadkiem znaczenia źródeł czysto wewnętrznych zmniejszyła się też rola innych przedsiębiorstw z grupy kapitałowej. Spadło też niestety znaczenie konkurentów i klientów jako źródła informacji. Wzrosła natomiast rola dostawców, firm konsultingowych, placówek PAN i szkół wyższych, a także konferencji, spotkań i czasopism fachowych (tabela 6.14).

7. TENDENCJE ROZWOJOWE MSP W PRZEKROJU REGIONALNYM

Przedsiębiorczość w Polsce, jak i stan sektora MSP są zróżnicowane regionalnie. Podobnie w różny sposób kształtował się rozwój sektora w poszczególnych regionach na przestrzeni lat 1994-2004, choć generalne trendy są zbliżone w większości regionów. Poniżej przedstawia się analizę tendencji rozwojowych w sektorze MSP w przekroju regionalnym w ujęciu podmiotowym, znaczenia na rynku pracy, efektywności, nakładów inwestycyjnych i innowacyjności.

7.1. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ W UKŁADZIE REGIONALNYM I JEJ ZMIANY

Liczba nowo powstałych mikrofirm w 2004 roku była niższa niż w 2003 r. we wszystkich województwach, a także znacznie niższa niż w 1999 roku. Oznacza to istotne osłabienie skłonności ludności do podejmowania własnej działalności gospodarczej, co wynika zapewne z obaw o jej powodzenie. Liczba nowo powstałych podmiotów jest proporcjonalna do liczby ludności regionów, a stąd najwięcej tradycyjnie powstaje na Mazowszu i Śląsku, najmniej natomiast w najmniejszych regionach, tj. opolskim, lubuskim i podlaskim. Udział województwa mazowieckiego w ogólnej liczbie nowo powstałych przedsiębiorstw w 2004 wyniósł 16,1% i był wyższy niż w 2003 i 1999 roku. Jest to jeden z przejawów pogłębienia dywergencji rozwoju na rzecz województwa stołecznego – następuje to m.in. w wyniku napływu ludności z innych terenów Polski, która w większości pozostałych województw nie upatruje szans na sukces zawodowy. Poza Mazowszem, jedynym regionem, którego udział w liczbie nowo powstałych firm w 2004 roku był wyższy niż w 1999 r., było małopolskie, co odzwierciedla siłę Krakowa jako metropolii. Udział Dolnego Śląska w liczbie nowo powstałych firm w 2004 roku odpowiadał poziomowi z 1999, choć w 2003 roku powstało tam relatywnie mniej nowych firm niż w 2004 i 1999. W porównaniu z 2003 rokiem wzrosło znaczenie Wielkopolski i województwa zachodniopomorskiego jako miejsc lokalizacji nowo powstających podmiotów. Udział pozostałych regionów w ogólnej liczbie nowo powstałych firm był w 2004 roku niższy zarówno niż w 2003 r., jak i 1999 r. Może to sugerować pogarszający się klimat do prowadzenia własnego biznesu w tych regionach, choć też jest odzwierciedleniem odpływu ludności. W porównaniu z 2003 rokiem najbardziej zmniejszyła się liczba nowo powstających podmiotów w województwie łódzkim, lubelskim i świętokrzyskim, natomiast w porównaniu z 1999 w opolskim, podlaskim i świętokrzyskim. Należy oceniać, że klimat przedsiębiorczości w tych regionach najbardziej się pogorszył (tabela 7.1).

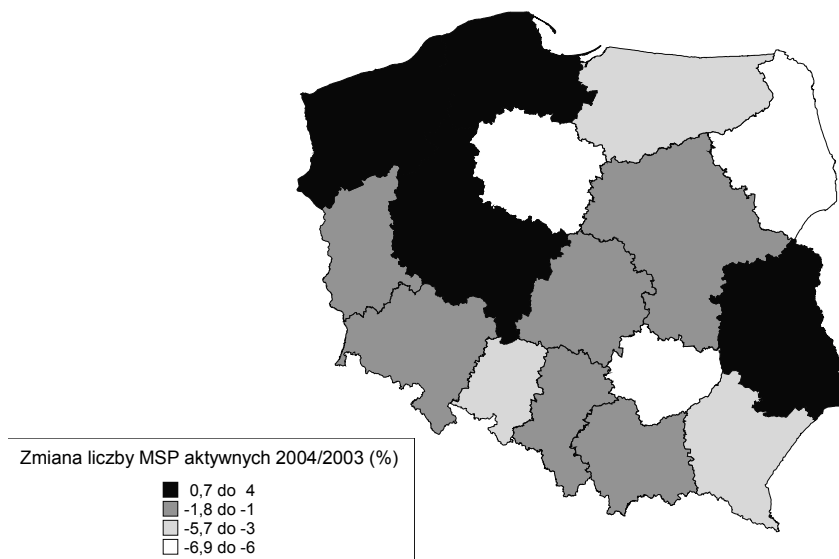
Tabela 7.1. Nowo powstałe mikropodmioty w regionach

	Nowo powstałe mikrofirmy			Polska =100%			Dynamika	
	2004	2003	1999	2004	2003	1999	Rok 2003 = 100	Rok 1999 = 100
Polska	219590	255 936	368 354	100	100	100	85,8	59,6
Dolnośląskie	18358	20 795	31 050	8,4	8,1	8,4	88,3	59,1
Kujawsko-pomorskie	11140	13 219	19 087	5,1	5,2	5,2	84,3	58,4
Lubelskie	9511	12 566	17 188	4,3	4,9	4,7	75,7	55,3
Lubuskie	6634	7 204	10 628	3,0	2,8	2,9	92,1	62,4
Łódzkie	13938	19 350	25 434	6,3	7,6	6,9	72,0	54,8
Małopolskie	17703	19 923	29 105	8,1	7,8	7,9	88,9	60,8
Mazowieckie	35357	38 839	52 675	16,1	15,2	14,3	91,0	67,1
Opolskie	4529	5 156	9 031	2,1	2,0	2,5	87,8	50,1
Podkarpackie	8347	10 069	14 652	3,8	3,9	4,0	82,9	57,0
Podlaskie	5352	6 655	10 299	2,4	2,6	2,8	80,4	52,0
Pomorskie	14241	17 385	24 650	6,5	6,8	6,7	81,9	57,8
Śląskie	24764	31 334	45 534	11,3	12,2	12,4	79,0	54,4
Świętokrzyskie	5670	7 395	10 595	2,6	2,9	2,9	76,7	53,5
Warmińsko-mazurskie	7972	9 239	12 982	3,6	3,6	3,5	86,3	61,4
Wielkopolskie	19708	22 666	34 158	9,0	8,9	9,3	86,9	57,7
Zachodniopomorskie	12870	14 141	23 286	5,9	5,5	6,3	91,0	55,3

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) (2005) op.cit.

Całkowita liczba aktywnych podmiotów sektora MSP w 2004 w porównaniu z 2003 rokiem wzrosła najbardziej w pomorskim – o 4% i wielkopolskim – o 2%, a także w lubelskim – o 1,6%. Ponadto niewielki wzrost liczby aktywnych firm nastąpił w zachodniopomorskim. We wszystkich pozostałych regionach liczba aktywnych przedsiębiorstw w 2003 roku była niższa niż w 2003 r. Największy spadek liczby aktywnych firm nastąpił w podlaskim i kujawsko-pomorskim – o blisko 7% oraz podkarpackim – o ponad 5%. W porównaniu z 1999 rokiem wzrost liczby aktywnych przedsiębiorstw nastąpił jedynie w mazowieckim – o 2%.

Mapa 7.1. Zmiana liczby aktywnych MSP 2004/2003 (%)



Największy spadek nastąpił natomiast w kujawsko-pomorskim, lubuskim, opolskim, podkarpackim i warmińsko-mazurskim – o około 15%. Są to jednocześnie najuboższe polskie regiony. Odzwierciedla to postępującą dywergencję rozwoju i fakt, że uboższe regiony stają się relatywnie coraz słabsze. Upadek przedsiębiorstw w tych województwach związany jest z niskimi dochodami ludności, a stąd z niskim popytem. Ponadto następuje największy odpływ ludności z tych województw, nieposiadających silnych ośrodków metropolitarnych, które stanowią najlepsze obszary dla rozwoju przedsiębiorstw. O ponad 10% spadła też liczba aktywnych przedsiębiorstw na Dolnym Śląsku oraz w łódzkim. Dostyc stabilną liczbą aktywnych podmiotów gospodarczych mogą się pochwalić lubelskie i pomorskie. We wszystkich regionach jednak spada liczba dużych przedsiębiorstw i w porównaniu z 1999 rokiem spadek był znacznie większy niż w przypadku MSP. Odzwierciedla to zarówno prywatyzację przedsiębiorstw państwowych, jak też niestety wzrost bezrobocia. Jednocześnie pokazuje to tendencje do pogłębiania rozdrobnienia polskiego sektora przedsiębiorstw, co może stanowić zagrożenie dla jego skuteczności na wspólnym rynku europejskim. Niedostatek dużych przedsiębiorstw upośledza też potencjał innowacyjny, a szczególnie badawczo-rozwojowy kraju, gdyż na świecie większość badań na rzecz opracowania wynalazków prowadzona jest w laboratoriach dużych przedsiębiorstw (tabela 7.2).

Przedsiębiorczość mieszkańców, mierzona liczbą aktywnych przedsiębiorstw na 100 mieszkańców, najwyższa była, zarówno w 1999 r. jak i 2004 roku, w województwie zachodniopomorskim, gdzie jest wiele miejscowości turystycznych, a stąd mieszkańcy zakładają firmy dla potrzeb obsługi turystów – np. pensjonaty.

Tabela 7.2. MSP aktywne w 2004 roku

	Ogółem	W tym MSP	Rok 2003 = 100		Rok 1999 = 100	
			Ogółem i MSP	Duże	Ogółem i MSP	Duże
Polska	1690372	1687867	98,9	94,0	92,9	78,7
Dolnośląskie	132349	132130	98,6	96,5	88,7	82,7
Kujawsko-pomorskie	77829	77696	93,6	99,3	82,7	79,2
Lubelskie	73062	72979	101,6	93,3	98,9	64,3
Lubuskie	43378	43318	98,5	93,8	83,3	67,4
Łódzkie	118513	118374	98,8	96,5	89,7	71,2
Małopolskie	145159	144957	98,2	96,7	91,3	83,8
Mazowieckie	266627	266131	98,7	91,5	102,0	89,7
Opolskie	35464	35405	96,6	96,7	84,4	72,0
Podkarpackie	63577	63446	94,3	95,6	85,5	71,6
Podlaskie	40948	40897	93,1	86,4	96,4	68,9
Pomorskie	114514	114390	104,0	95,4	98,9	78,0
Śląskie	215102	214751	98,8	89,8	92,4	72,1
Świętokrzyskie	47105	47041	99,0	91,4	92,4	75,3
Warmińsko-mazurskie	49417	49355	96,6	96,9	85,2	74,7
Wielkopolskie	170797	170535	102,1	95,3	94,8	90,0
Zachodniopomorskie	96531	96462	100,7	100,0	96,1	69,0

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) (2005) op.cit.

Ponadto wysoką przedsiębiorczością cechują się miejscowości przygraniczne w Polsce – także przy wschodniej granicy. W zachodniopomorskim nakładają się te dwa czynniki wysokiej przedsiębiorczości, choć nie występuje trzeci, tj. obecność szybko rozwijających się wielkich miast.²³ Ten trzeci czynnik występuje jednak w mazowieckim, wielkopolskim i pomorskim, które w 1999 i 2004 roku zajmowały od 2 do 4 miejsca wśród polskich regionów pod względem przedsiębiorczości mieszkańców. Najniższą przedsiębiorczością cechują się najuboższe, najslabiej zurbanizowane regiony, tj. podlaskie, podkarpackie i lubelskie. Spośród tych trzech regionów najbardziej osłabła przedsiębiorczość w podkarpackim – w 2004 roku w tym województwie było 30 aktywnych przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców, podczas gdy w 1999 – 35. W 2004 roku bardzo niska przedsiębiorczość cechowała też województwo warmińsko-mazurskie – 34 firmy na 1000 mieszkańców i 15 miejsce w rankingu województw, co oznaczało spadek z 12 miejsca i 40 aktywnych firm na 1000 mieszkańców w 1999 r. Warmińsko-mazurskie również należy do pięciu najuboższych regionów polskiej ściany wschodniej. Dość dobrze w ujęciu rozwoju przedsiębiorczości spośród tej grupy na przestrzeni lat 1999-2004 radziły sobie lubelskie, podlaskie i świętokrzyskie. Na Lubelszczyźnie liczba aktywnych

²³ E. Wojnicka, *Lokalne ośrodki rozwoju przedsiębiorstw*, Home&Market, marzec 2005

firm w relacji do liczby ludności nie zmieniła się, na Podlasiu spadła z 35 do 34 podmiotów na 1000 mieszkańców. W świętokrzyskim natomiast liczba aktywnych firm na 1000 wynosiła w 2004 roku 36, a w 1999 – 40. Jedynym regionem, gdzie liczba aktywnych firm w relacji do liczby ludności wzrosła jest mazowieckie – z 51 do 52 firm na 1000 mieszkańców. Oznacza to, że wzrost liczby firm w tym regionie wynika nie tylko z napływu ludności, ale z rzeczywistych nowych inwestycji i rozwoju przedsiębiorstw.

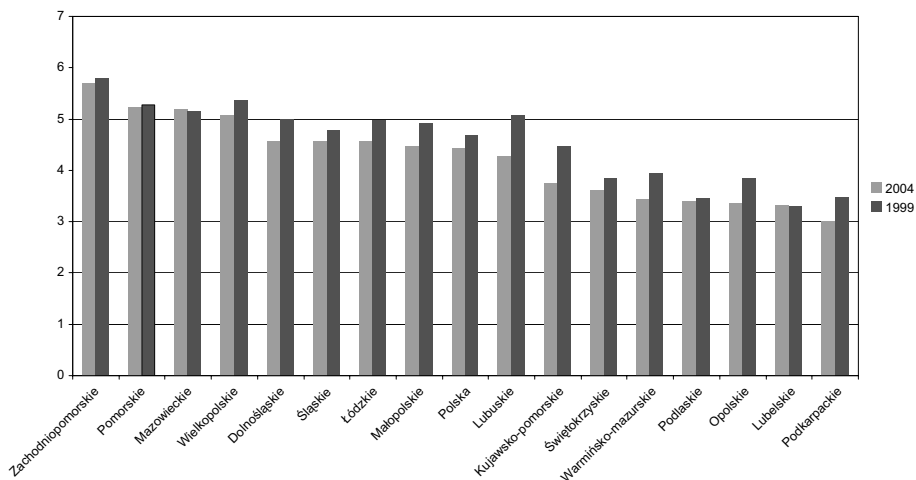
W porównaniu z liczbą podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON liczba aktywnych MSP w województwach wahała się w 2004 roku od 50,5% w wielkopolskim do zaledwie 40% na Opolszczyźnie (tabela 7.3, wykres 7.1).

Tabela 7.3. Przedsiębiorczość mieszkańców w regionach

	Liczba aktywnych MSP na 100 mieszkańców 2004	Liczba aktywnych MSP na 100 mieszkańców 1999	Aktywne MSP jako odsetek zarejestrowanych w REGON (%)
Polska	4,4	4,7	46,1
Dolnośląskie	4,6	5,0	42,6
Kujawsko-pomorskie	3,8	4,5	41,2
Lubelskie	3,3	3,3	48,0
Lubuskie	4,3	5,1	43,4
Łódzkie	4,6	5,0	45,7
Małopolskie	4,5	4,9	49,1
Mazowieckie	5,2	5,1	44,2
Opolskie	3,4	3,9	40,0
Podkarpackie	3,0	3,5	45,3
Podlaskie	3,4	3,5	44,8
Pomorskie	5,2	5,3	49,7
Śląskie	4,6	4,8	48,0
Świętokrzyskie	3,6	3,8	44,6
Warmińsko-mazurskie	3,4	4,0	45,2
Wielkopolskie	5,1	5,4	50,5
Zachodniopomorskie	5,7	5,8	47,5

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) (2005) op.cit.

Wykres 7.1. Aktywne MSP na 100 mieszkańców w regionach w 2004 i 1999 roku



Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) (2005) op.cit.

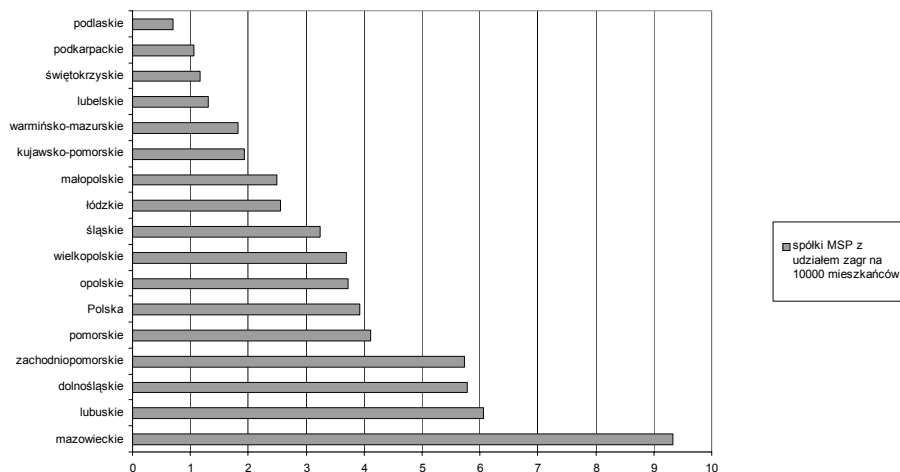
Spółki z udziałem zagranicznym najliczniejsze są w województwie mazowieckim i jest to ogromna przewaga w porównaniu z pozostałymi regionami. W 2004 roku aktywnych małych i średnich przedsiębiorstw z udziałem zagranicznym było na Mazowszu 93 na 100 000 mieszkańców, podczas gdy w kolejnym pod względem aktywności kapitału zagranicznego województwie lubuskim – 61. Najmniej podmiotów z udziałem zagranicznym działało w 2004 r. w województwie podlaskim – 7 na 100 000 mieszkańców. Podobnie nieliczne są spółki zagraniczne w innych wschodnich regionach, a szczególnie podkarpackim – 11, świętokrzyskim – 12 i lubelskim – 13 spółek zatrudniających do 250 pracowników z udziałem zagranicznym na 100 000 osób. W porównaniu z 2003 rokiem we wszystkich regionach, poza opolskim, warmińsko-mazurskim i śląskim, liczba aktywnych MSP z udziałem zagranicznym wzrosła. Największy wzrost nastąpił w województwach podlaskim, lubuskim i łódzkim – o od 9% do 6% (tabela 7.4, wykres 7.2).

Tabela 7.4. Małe i średnie przedsiębiorstwa z udziałem zagranicznym w regionach

	Ogółem	MSP	Dynamika MSP z udz. zagr. 2004/2003	Spółki MSP z udziałem zagr. na 10 000 mieszkańców
Polska	15816	14977	102,6	3,9
Dolnośląskie	1758	1672	104,7	5,8
Kujawsko-pomorskie	433	400	101,0	1,9
Lubelskie	308	289	104,3	1,3
Lubuskie	637	611	107,0	6,1
Łódzkie	699	662	106,1	2,5
Małopolskie	844	808	103,7	2,5
Mazowieckie	5026	4785	102,0	9,3
Opolskie	412	392	98,0	3,7
Podkarpackie	251	223	102,8	1,1
Podlaskie	95	85	109,0	0,7
Pomorskie	943	900	104,4	4,1
Śląskie	1624	1527	99,8	3,2
Świętokrzyskie	170	151	100,7	1,2
Warmińsko-mazurskie	278	262	96,7	1,8
Wielkopolskie	1345	1240	101,8	3,7
Zachodniopomorskie	993	970	103,0	5,7

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

Wykres 7.2. Spółki z udziałem zagranicznym na 10 tys. mieszkańców



Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

7.2. DYNAMIKA MSP NA REGIONALNYCH RYNKACH PRACY

W 2004 roku w Polsce w MSP pracowało ponad 5,5 mln osób, z czego najwięcej – 15,8% w województwie mazowieckim, 12,7% w śląskim i 10% w wielkopolskim. W porównaniu z 1999 rokiem nastąpił wzrost udziału Mazowsza, a także Pomorza, lubelskiego, podlaskiego, Wielkopolski i zachodniopomorskiego w ogólnej liczbie pracujących w MSP w Polsce. Udział pozostałych regionów natomiast spadł. Najmniej pracujących w MSP wywodzi się z najmniejszych regionów – jak lubuskie, opolskie, podlaskie, warmińsko-mazurskie i świętokrzyskie – poniżej 3% pracujących w MSP przypada na każdy z tych regionów. Jednocześnie, poza świętokrzyskim, udział tych regionów w liczbie pracujących w MSP w Polsce najbardziej spadł w 2004 roku w porównaniu z 1999 r.

Największą rolę na rynku pracy odgrywały w 2004 roku małe i średnie firmy w województwach zachodniopomorskim i lubuskim, gdyż w podmiotach tej wielkości pracowało tam ponad 80% zatrudnionych w przedsiębiorstwach. W zachodniopomorskim przewaga ta wynika głównie z bardzo dużego zatrudnienia w mikrofirmach, natomiast w lubuskim przewaga jest skutkiem większego od przeciętnej krajowej zatrudnienia we wszystkich klasach wielkościowych MSP. Najmniejszy udział w zatrudnieniu w przedsiębiorstwach sektor MSP ma w województwie mazowieckim. W małych i średnich firmach pracuje tam 55% pracujących w przedsiębiorstwach. Jednocześnie największy udział w zatrudnieniu mają tam duże przedsiębiorstwa. Najwięcej pracujących w średnich podmiotach w 2004 roku było w warmińsko-mazurskim – 24% oraz lubuskim – 23,8%. Firmy o zatrudnieniu od 10 do 49 osób miały przeciętny udział w zatrudnieniu w Polsce 16,7%, a największy w warmińsko-mazurskim – 21,8% i wielkopolskim 20,4%. Mikrofirmy, poza zachodniopomorskim, są bardzo ważne na rynku pracy województw świętokrzyskiego i łódzkiego – ponad 39% pracujących w przedsiębiorstwach na nie przypada.

Tabela 7.5. Pracujący w MSP w 2004 roku

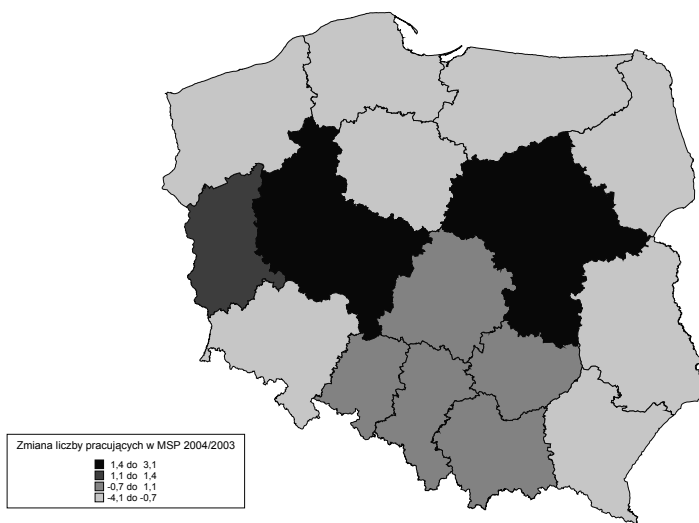
Wyszczególnienie	Ogółem	razem MSP	Ogółem (%)	razem MSP (%)	do 9 (%)	10-49 (%)	50-249 (%)	powyżej 249 (%)
Polska	7 989 655	5 505 501	100	68,9	32,7	16,7	19,5	31,1
Dolnośląskie	615 604	409 973	100	66,6	34,0	14,5	18,1	33,4
Kujawsko-pomorskie	371 273	280 276	100	75,5	35,6	16,6	23,2	24,5
Lubelskie	278 102	215 321	100	77,4	38,3	17,3	21,9	22,6
Lubuskie	173 815	139 962	100	80,5	37,6	19,1	23,8	19,5
Łódzkie	498 609	390 710	100	78,4	39,4	16,8	22,1	21,6
Małopolskie	638 892	445 021	100	69,7	34,3	16,6	18,8	30,3
Mazowieckie	1 755 457	966 701	100	55,1	25,1	14,5	15,5	44,9
Opolskie	166 583	125 610	100	75,4	36,1	18,5	20,8	24,6
Podkarpackie	321 690	224 485	100	69,8	31,4	16,7	21,7	30,2
Podlaskie	164 216	127 905	100	77,9	36,8	17,8	23,3	22,1
Pomorskie	430 795	334 889	100	77,7	37,1	19,2	21,5	22,3
Śląskie	1 083 332	710 543	100	65,6	30,8	15,8	19,0	34,4
Świętokrzyskie	194 377	150 812	100	77,6	39,7	16,6	21,3	22,4
Warmińsko-mazurskie	214 187	167 902	100	78,4	32,5	21,8	24,1	21,6
Wielkopolskie	784 327	571 925	100	72,9	31,4	20,4	21,1	27,1
Zachodniopomorskie	298 396	243 466	100	81,6	44,1	17,5	20,0	18,4

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

2004 rok był rokiem przełamania spadkowej liczby pracujących w Polsce, choć wzrosło głównie zatrudnienie w dużych przedsiębiorstwach, gdyż w małych i średnich było nieznacznie niższe. Wzrost zatrudnienia w przedsiębiorstwach ogółem dotyczył województw mazowieckiego i wielkopolskiego – o około 3% w porównaniu z 2003 rokiem. Liczba pracujących zwiększyła się też w małopolskim, dolnośląskim i lubuskim. Poprawa na rynku pracy dotyczyła więc głównie najsilniejszych regionów z rozwiniętymi obszarami metropolitarnymi, które stanowią bieguny wzrostu tych województw. W sektorze MSP zatrudnienie wzrosło jednak jedynie w lubuskim, mazowieckim i wielkopolskim. Liczba pracujących z 2003 roku utrzymała się w 2004 r. w regionach zachodniopomorskim i pomorskim, a także łódzkim i warmińsko-mazurskim. Najbardziej spadła natomiast liczba pracujących na Podlasiu – o ponad 3% oraz w podkarpackim – o ponad 2%. W porównaniu z 1999 rokiem wzrost liczby pracujących w 2004 roku nastąpił jedynie w województwie mazowieckim. Liczba pracujących ogółem na Mazowszu w 2004 roku była wyższa o około 3%, natomiast w MSP o 0,6%. Pokazuje to, że okres kryzysu i wzrostu bezrobocia, jaki nastąpił w latach 2000-2002 nie do-

tknął regionu stołecznego, choć dotyczy to głównie obszaru metropolitalnego Warszawy. Odzwierciedla to postępującą polaryzację rozwoju w Polsce. Taka dywergencja zazwyczaj towarzyszy szybkiemu wzrostowi, gdyż szybciej rozwijają się bieguny wzrostu.²⁴ W Polsce jednak dywergencja rozwoju przekroczyła już bezpieczny poziom, gdyż gospodarki regionów pozastołecznych są zbyt słabe, by szybko wychodzić z kryzysu, co pokazują dane dotyczące liczby pracujących. W porównaniu z 1999 rokiem najbardziej spadła liczba pracujących w zachodniopomorskim, lubuskim i warmińsko-mazurskim – o około 20%. Stosunkowo niedużo – o około 6% spadła liczba pracujących w Wielkopolsce i Małopolsce. Spadek zatrudnienia w MSP w całej Polsce, jak i poszczególnych regionach, był niższy niż spadek liczby pracujących ogółem. Wzrost bezrobocia wynikał więc głównie z restrukturyzacji i likwidacji dużych zakładów, a także np. końca okresów ochronnych wynegocjowanych w umowach prywatyzacyjnych. Wzrost liczby pracujących, jaki nastąpił w 2004 roku, wynika więc głównie z rozwoju nowych przedsiębiorstw, jakie powstały w okresie transformacji. Sektor MSP, choć w niezadowalającym stopniu, ale stał się pewną receptą na bezrobocie. Średnio w Polsce liczba pracujących w MSP spadła o 5%. Większy spadek dotyczył szczególnie warmińsko-mazurskiego, zachodniopomorskiego i lubuskiego – o ponad 10%.

Mapa 7.2. Zmiana liczby pracujących w MSP 2004/2003 (%)



Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) (2005) op.cit.

O mniej niż 1% spadła liczba pracujących w MSP w Wielkopolsce i świętokrzyskim. W 2004 roku większe niż w 1999 r. zatrudnienie w Polsce było jedynie w firmach małych, co potwier-

²⁴ E. Wojnicka, M. Tarkowski, P. Klimczak (2005) *Przestrzenne i regionalne zróżnicowania ośrodków wzrostu. Polaryzacja a wyrównywanie szans rozwojowych. Przegląd dla kształtowania polityki regionalnej państwa*, ekspertyza dla Ministerstwa Gospodarki i Pracy dla potrzeb Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego, IG WSiLiZ, marzec 2005

działały tezę o rozwoju podmiotów, które powstały w latach 90-tych i aktualnie zatrudniają coraz więcej osób. Jednak część wzrostu zatrudnienia w sektorze firm małych mogła wynikać z redukcji zatrudnienia w firmach średnich. O kilkanaście procent liczba pracujących w firmach małych wzrosła w Wielkopolsce i warmińsko-mazurskim. O niecałe 10% zwiększyła się liczba pracujących w małych firmach w małopolskim i podkarpackim, o kilka procent natomiast zwiększyła się liczba pracujących w lubelskim, mazowieckim i świętokrzyskim.

Tabela 7.6. Dynamika pracujących w 2004 roku

	Rok 2003 = 100					Rok 1999 = 100				
	ogółem	MSP	0-9	10-49	50-249	ogółem	MSP	0-9	10-49	50-249
Polska	100,6	99,9	99,3	98,6	102,0	90,6	95,1	93,8	101,2	92,4
Dolnośląskie	101,3	98,7	98,2	100,2	98,3	90,7	90,6	90,7	100,8	83,6
Kujawsko-pomorskie	98,4	97,4	95,7	98,5	99,2	88,3	95,9	104,1	91,9	88,1
Lubelskie	98,1	97,0	95,3	95,8	101,2	85,6	98,4	101,7	102,9	90,1
Lubuskie	101,1	101,1	101,2	101,6	100,5	80,4	87,6	79,8	100,2	92,4
Łódzkie	99,7	99,6	101,5	90,2	104,5	87,7	95,4	96,3	90,1	97,9
Małopolskie	102,2	99,5	98,9	101,4	98,9	93,9	94,8	90,1	109,8	92,5
Mazowieckie	103,1	103,1	104,4	99,8	104,5	102,8	100,6	102,4	102,9	96,0
Opolskie	99,4	99,9	99,6	103,4	97,7	83,8	92,0	93,9	99,6	83,3
Podkarpackie	97,8	98,0	95,7	100,0	99,9	86,6	97,4	89,2	108,0	103,3
Podlaskie	96,5	95,9	91,2	94,3	105,8	89,0	95,9	92,8	98,5	99,3
Pomorskie	99,8	99,2	97,8	97,2	103,5	86,7	90,8	85,5	100,4	92,8
Śląskie	98,3	99,3	99,4	96,8	101,3	84,5	93,8	94,8	94,3	91,7
Świętokrzyskie	99,2	99,3	96,0	101,7	103,9	84,8	99,9	104,8	102,7	90,1
Warmińsko-mazurskie	99,6	99,0	97,5	98,5	101,7	82,6	86,2	73,7	112,1	88,1
Wielkopolskie	102,9	101,4	99,5	101,8	103,8	94,5	99,1	92,1	115,5	96,9
Zachodniopomorskie	99,9	99,2	99,1	96,3	101,9	80,7	87,3	91,2	84,4	82,1

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) (2005) op.cit.

7.3. PRZYCHODY ZE SPRZEDAŻY TOWARÓW I USŁUG

Największy udział w przychodach przedsiębiorstw ma, podobnie jak w liczbie pracujących, województwo mazowieckie. Przewaga na rzecz mazowieckiego jest jednak większa niż w przypadku liczby pracujących w przedsiębiorstwach, gdyż przychody MSP mazowieckich w 2004 roku stanowiły 23% przychodów polskich MSP. Częściowo wynika to z większej efektywności przedsiębiorstw mazowieckich, ale w pewnym stopniu jest skutkiem metody przedsiębiorstw, jaką GUS stosuje dla obliczania przychodów, tj. gdy je się przypisuje do miejsca siedziby całego podmiotu. Część przychodów wypracowanych przez jednostki lokalne przedsiębiorstw wielozakładowych zaliczane jest także do przychodów Mazowsza. Tym samym przychody przedsiębiorstw w innych regionach są zaniżone. Jednostki lokalne posiadają większe firmy, a stąd przewaga Mazowsza w udziale w przychodach przedsiębiorstw zwiększa się szczególnie wśród średnich firm. Udział Mazowsza w zatrudnieniu w średnich firmach, liczącym według jednostek lokalnych w Polsce, wynosi 17%, a w przychodach 27,9%. Najbardziej odpowiadające rzeczywistym przychodom wypracowanym na Mazowszu są informacje dotyczące firm mikro i małych, choć wiele spółek zarządzających wielozakładowymi przedsiębiorstwami z mazowieckiego zatrudnia niewiele osób. Tutaj także widoczna jest większa efektywność firm mazowieckich – udział mikrofirm mazowieckich w liczbie pracujących w mikrofirmach polskich wynosi 17%, zaś w przychodach 20,4%, udział firm małych mazowieckich w przychodach przedsiębiorstw polskich wyniósł 21%, zaś w liczbie pracujących 19%.

Wzrost udziału regionu w przychodach przedsiębiorstw w 2004 roku w porównaniu z 1999 r. nastąpił w przypadku podlaskiego, świętokrzyskiego, wielkopolskiego, śląskiego, podkarpackiego, warmińsko-mazurskiego, lubelskiego i małopolskiego. Spadł natomiast najbardziej udział zachodniopomorskiego, opolskiego i dolnośląskiego.

Struktura sektora przedsiębiorstw pod względem przychodów odzwierciedla w dużym stopniu strukturę według liczby pracujących, tj. najmniejszy udział ma sektor MSP w przychodach przedsiębiorstw na Mazowszu i województwie śląskim – poniżej 60%. Największe znaczenie w przychodach ma sektor MSP w warmińsko-mazurskim i zachodniopomorskim – blisko 80% (tabela 7.7).

Tabela 7.7. Przychody ze sprzedaży przedsiębiorstw w regionach w 2004 roku

	Ogółem (tys. zł)	MSP (tys. zł)	Struktura wg liczby pracujących ogółem = 100%			
			0-9	10-49	50-249	> 249
Polska	1794771,3	1138135,4	29,7	12,9	20,8	36,6
Dolnośląskie	113609,9	72948,6	31	13,7	19,5	35,8
Kujawsko-pomorskie	67617,8	45342,7	27,8	14,1	25,1	32,9
Lubelskie	51106,5	39123,8	40	15,5	21	23,4
Lubuskie	34537,6	25889,3	37	18	20	25
Łódzkie	83825,5	64105,6	36,2	16,3	24	23,5
Małopolskie	150415,1	97772,8	34,5	13,2	17,3	35
Mazowieckie	490517,6	261774,7	22,2	10	21,1	46,6
Opolskie	33764,9	21549,6	30,4	14,6	18,8	36,2
Podkarpackie	57655,8	40361,7	32,8	14,7	22,6	30
Podlaskie	38814,2	27530,5	34,6	16,7	19,6	29,1
Pomorskie	101929,9	69201,0	37	13,5	17,4	32,1
Śląskie	256474,2	151014,4	26,9	13,4	18,6	41,1
Świętokrzyskie	39561,1	29069,7	34,1	12,2	27,1	26,5
Warmińsko-mazurskie	38510,3	30149,3	36,3	16,5	25,6	21,7
Wielkopolskie	180369,3	119068,0	31	11,6	23,4	34
Zachodniopomorskie	56061,6	43233,8	40,7	17,5	18,9	22,9

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

Średnia wielkość przedsiębiorstwa z sektora MSP w 2004 roku, tj. liczba pracujących na podmiot w 2004 roku, największa była w mazowieckim i kujawsko-pomorskim – 3,6 etatu na podmiot, najniższa natomiast w zachodniopomorskim – 2,5. W porównaniu z 1999 rokiem zmniejszenie rozdrobnienia sektora nastąpiło przede wszystkim w kujawsko-pomorskim i podkarpackim. Średnia wielkość MSP wzrosła tam z 3,1 pracujących na podmiot w 1999 r. do około 3,4. Wzrost rozdrobnienia sektora nastąpił natomiast głównie w zachodniopomorskim i pomorskim, co wynika z przedsiębiorczości mieszkańców i dużej liczby mikrofirm. W pozostałych regionach średnia wielkość firmy z sektora MSP nie zmieniła się istotnie. Wydajność pracy MSP w 2004 roku największa była w mazowieckim, co częściowo wynika z liczenia przychodów według metody przedsiębiorstw, a liczby pracujących – według jednostek lokalnych. Wydajność pracy w MSP wyniosła tam 270,8 tys. zł. W rozbiciu na mikrofirmy oraz małe i średnie prowadzące księgi rachunkowe, jak zostało przedstawione w tabeli 7.9, było to odpowiednio 197,3 tys. zł w mikro, 620,6 tys. zł w małych i 550 tys. zł przychodów na pracownika w średnich podmiotach. Wysoka wydajność pracy w 2004 roku dotyczyła też MSP małopolskich – 219 tys. zł, podlaskich – 215,2 tys. zł i śląskich 212,5 tys. zł. Najniższa wydajność pracy w 2004 roku dotyczyła MSP kujawsko-pomorskich – niecałe 162 tys. zł na pracownika i wynikało to głównie z bardzo niskiej wydajności w mikro- i małych firmach.

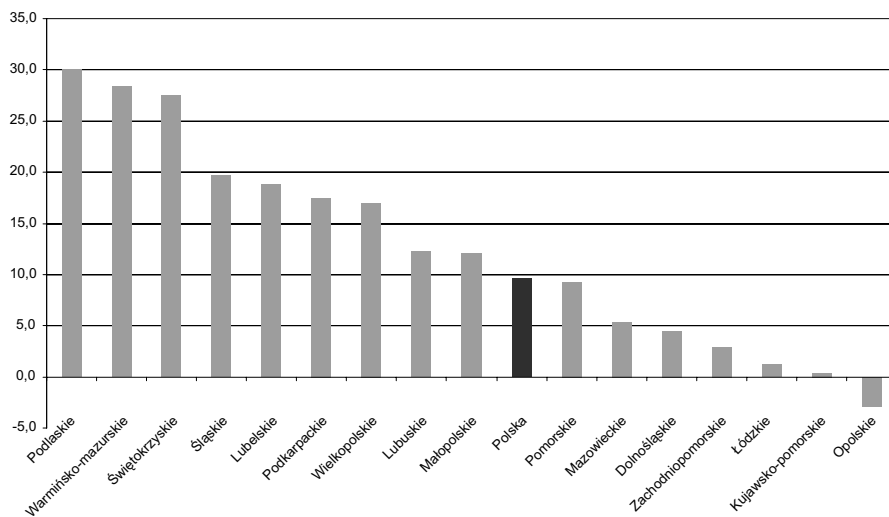
W porównaniu z 2003 rokiem w całym sektorze MSP w Polsce nastąpił spadek realnej wydajności pracy o około 3%, choć w porównaniu z 2002 i 1999 rokiem realna wydajność pracy w 2004 roku była o kilka procent wyższa. Największy wzrost wydajności pracy w porównaniu z 1999 rokiem – o około 30%, nastąpił wśród MSP podlaskich, świętokrzyskich i warmińsko-mazurskich. Odzwierciedla to prawdopodobnie procesy modernizacyjne w przedsiębiorstwach tych ubogich regionów. Duży wzrost wydajności pracy dotyczył też MSP wielkopolskich, śląskich, podkarpackich i lubelskich – o około 20%. Spadek wydajności pracy nastąpił jedynie wśród MSP opolskich. W porównaniu z 2003 rokiem wzrost realnej wydajności pracy dotyczył jedynie MSP pomorskich, warmińsko-mazurskich, wielkopolskich, podlaskich, podkarpackich, małopolskich oraz, w niewielkim stopniu, lubuskich i zachodniopomorskich. W pozostałych regionach wydajność pracy w porównaniu z 2003 rokiem spadła – najbardziej natomiast na Mazowszu (tabela 7.8, wykres 7.3).

Tabela 7.8. Średnia wielkość firmy i wydajność pracy w MSP

	Średnia wielkość firmy – pracujący na MSP			Wydaj- ność pracy w MSP w tys. zł	Realna dynamika wydajno- ści pracy		
	1999	2003	2004	2004	2003 = 100	2002 = 100	1999 = 100
Polska	3,19	3,23	3,26	206,7	96,8	105,7	109,6
Dolnośląskie	3,04	3,10	3,10	177,9	92,3	107,9	104,5
Kujawsko-pomorskie	3,11	3,47	3,61	161,8	93,3	112,2	100,4
Lubelskie	2,97	3,09	2,95	181,7	99,0	109,5	118,8
Lubuskie	3,07	3,15	3,23	185,0	100,6	108,4	112,3
Łódzkie	3,10	3,27	3,30	164,1	95,1	107,9	101,2
Małopolskie	2,96	3,03	3,07	219,7	104,8	118,8	112,1
Mazowieckie	3,68	3,47	3,63	270,8	88,0	79,9	105,4
Opolskie	3,26	3,43	3,55	171,6	93,8	99,1	97,1
Podkarpackie	3,11	3,40	3,54	179,8	101,0	106,3	117,4
Podlaskie	3,14	3,04	3,13	215,2	101,0	121,9	130,1
Pomorskie	3,19	3,07	2,93	206,6	107,8	110,6	109,3
Śląskie	3,26	3,29	3,31	212,5	95,9	117,9	119,7
Świętokrzyskie	2,97	3,20	3,21	192,8	99,1	115,1	127,5
Warmińsko-mazurskie	3,36	3,32	3,40	179,6	107,5	108,2	128,4
Wielkopolskie	3,21	3,38	3,35	208,2	102,3	105,5	117,0
Zachodniopomorskie	2,78	2,56	2,52	177,6	100,5	111,4	102,9

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) (2005) op.cit.

Wykres 7.3. Realna zmiana wydajności pracy w MSP w 2004 roku w porównaniu z 1999 r. (%)



Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) (2005) op.cit.

Tabela 7.9 pokazuje jeszcze uzupełniające wskaźniki efektywności przedsiębiorstw w regionach w 2004 roku. Jak wynika z tabeli, najbardziej umiędzynarodowiony jest sektor MSP Dolnego Śląska i zachodniopomorskiego, a więc przygranicznych regionów – województwa te zajęły pierwsze miejsca pod względem udziału eksportu w sprzedaży małych i średnich firm. O efektywności procesu innowacyjnego i popycie na nowe produkty firm świadczy wartość sprzedaży innowacji przez firmy innowacyjne. W ujęciu wartości sprzedaży wyrobów nowych i zmodernizowanych na małą firmę innowacyjną liderem w 2004 roku było kujawsko-pomorskie, a w grupie firm średnich podlaskie.

Tabela 7.9. Efektywność MSP w 2004 roku w regionach

	Sprzedaż wyrobów nowych i zmodernizowanych na średnią firmę innowacyjną w tys. zł		Sprzedaż wyrobów nowych i zmodernizowanych na małą firmę innowacyjną w tys. zł		Wydajność pracy w średnich firmach prowadzących księgi rachunkowe tys. zł		Wydajność pracy w małych firmach prowadzących księgi rachunkowe w tys. zł		Wydajność pracy w mikro-firmach w tys. zł		Udział eksportu w przychodach ze sprzedaży firm średnich (%)		Udział eksportu w przychodach ze sprzedaży firm małych (%)	
	miejsce w Polsce	wartość	miejsce w Polsce	wartość	miejsce w Polsce	wartość	miejsce w Polsce	wartość	miejsce w Polsce	wartość	miejsce w Polsce	wartość	miejsce w Polsce	wartość
Dolnośląskie	11	7230	7	2609	6	242	9	361,9	14	129,9	4	39	1	74
Kujawsko-pomorskie	16	5272	1	4651	10	230,5	15	304,6	16	124,6	11	25	16	5
Lubelskie	13	6145	3	4494	14	218,9	14	305,1	9	146,2	7	32	14	8
Lubuskie	10	7536	2	4561	16	205	8	369,4	10	144,9	2	51	15	6
Łódzkie	9	8106	10	1884	11	226,5	11	327,1	15	126,8	12	23	2	45
Małopolskie	6	9532	12	1641	5	269,5	3	438,2	2	180,3	15	15	3	32
Mazowieckie	2	12432	4	3971	1	550	1	620,6	1	197,3	13	23	11	11
Opolskie	7	9525	6	3777	15	218,2	10	335,9	11	139,9	8	29	4	24
Podkarpackie	15	5528	16	606	13	219,5	13	306,3	8	148,4	5	38	13	10
Podlaskie	1	16937	15	871	7	239,8	2	460	3	173,3	16	8	10	17
Pomorskie	14	6007	8	2232	8	237,7	7	383,7	4	172,1	3	42	7	20
Śląskie	5	10561	13	1551	4	296,5	4	436	7	149,5	14	19	9	18
Świętokrzyskie	4	11205	9	2010	3	305,6	12	307,9	6	150,1	9	28	5	24
Warmińsko-mazurskie	3	12225	11	1817	9	236,4	16	303,4	12	138,8	10	28	12	11
Wielkopolskie	12	7202	14	1347	2	311	6	384,3	5	163	6	34	6	24
Zachodniopomorskie	8	8927	5	3964	12	220,9	5	408,3	13	136,5	1	62	8	19

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

7.4. NAKŁADY INWESTYCYJNE MSP W REGIONACH

W przypadku nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw występuje podobna sytuacja jak w przypadku przychodów, tj. liczone są one metodą przedsiębiorstw. Podobnie więc dysproporcja na korzyść Mazowsza jest większa niż w przypadku pracujących. W 2004 roku MSP mazowieckie wygenerowały 24% nakładów inwestycyjnych MSP kraju, co jednak oznaczało istotny spadek z ponad 35% w latach 2000-2001. Oznacza to wzrost aktywności inwestycyjnej pozostałych regionów. W porównaniu z 1999 rokiem nakłady mazowieckich MSP spadły nominalnie o blisko 30%, co oznacza znacznie wyższy realny spadek nakładów. Podobnie we wszystkich innych regionach poza podlaskim i wielkopolskim, wartość nakładów inwestycyjnych w 2004 roku była niższa niż w 1999 r. W porównaniu z 2003 rokiem jednak we wszystkich regionach nastąpił wzrost nakładów inwestycyjnych. Inwestycje obok eksportu to najważniejszy czynnik wzrostu gospodarczego, gdyż cechują się efektem mnożnikowym, tj. pobudzają poprzez wzrost zatrudnienia wzrost popytu także konsumpcyjnego i stąd dalszą rozbudowę mocy wytwórczych przedsiębiorstw.

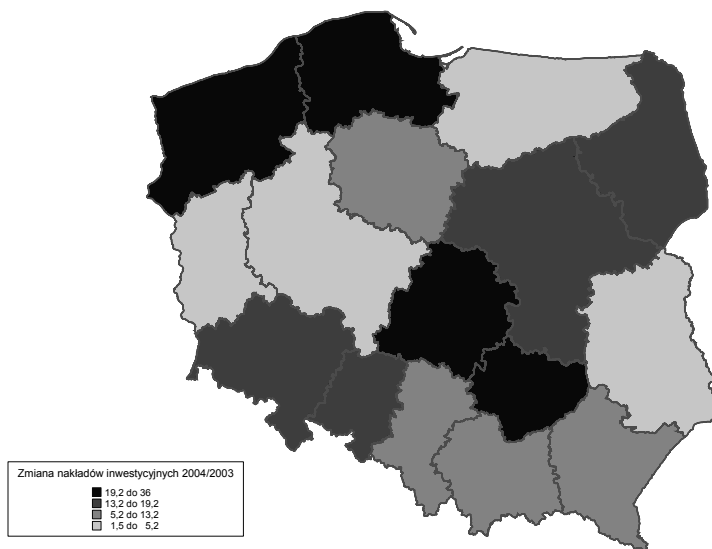
Tabela 7.10. Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w regionach 2004

	Ogółem w tys. zł	MSP w tys. zł	Udział MSP w nakładach ogółem (%)	Struktura wg liczby pracujących (%):		
				0-9	10-49	50-249
Polska	83226222	38401564	46,1	29,1	22,7	48,2
Dolnośląskie	7363510	2743699	37,3	27,9	24,2	47,8
Kujawsko-pomorskie	3210974	1590624	49,5	18,7	22,0	59,3
Lubelskie	2052229	966937	47,1	28,2	26,4	45,4
Lubuskie	1738771	801602	46,1	23,8	28,9	47,4
Łódzkie	4980737	2371458	47,6	31,6	20,3	48,1
Małopolskie	5831917	2582799	44,3	29,8	21,5	48,8
Mazowieckie	21192161	9577152	45,2	28,2	19,1	52,7
Opolskie	1578726	764071	48,4	28,4	20,7	50,9
Podkarpackie	2985141	1461657	49,0	37,6	22,6	39,8
Podlaskie	1505302	682397	45,3	24,8	30,8	44,4
Pomorskie	4477807	2431553	54,3	26,6	24,8	48,6
Śląskie	10264863	4270863	41,6	27,7	23,5	48,8
Świętokrzyskie	1835633	1115466	60,8	49,5	18,7	31,8
Warmińsko-mazurskie	1698579	886540	52,2	25,7	22,6	51,7
Wielkopolskie	9117429	4637654	50,9	27,9	29,9	42,2
Zachodniopomorskie	3392443	1517092	44,7	37,4	17,4	45,2

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

Według keynesistowskiej teorii makroekonomicznej wzrost gospodarczy występuje tak długo, jak długo następuje wzrost dynamiki inwestycji. Spadek nakładów inwestycyjnych w porównaniu z 1999 rokiem odzwierciedla kryzys, z jakim mieliśmy do czynienia w latach 2001-2002. Wysoka dynamika nominalnych nakładów inwestycyjnych – 12% wzrostu w 2004 roku w porównaniu z 2003 r., co oznacza realny wzrost inwestycji, dała skutki w postaci obserwowanego obecnie malejącego bezrobocia. Aktywność inwestycyjna poprawiła się najbardziej wśród przedsiębiorstw zachodniopomorskich i świętokrzyskich – o ponad 30% oraz łódzkich, pomorskich, a także dolnośląskich i podlaskich. Nakłady inwestycyjne najmniej wzrosły w lubuskim i lubelskim. Nakłady samego sektora MSP w 2004 roku, w porównaniu z 2003 r., zwiększyły się w nieznacznie wyższym stopniu niż całego sektora przedsiębiorstw. Najbardziej poprawiła się działalność inwestycyjna MSP wielkopolskich – o ponad 80% oraz świętokrzyskich – o blisko 70%. Istotne nasilenie inwestycji nastąpiło też wśród MSP pomorskich, łódzkich i zachodniopomorskich – o ponad 25%. Stagnacja realnych nakładów inwestycyjnych w 2004 roku, w porównaniu z 2003 r., dotyczyła głównie MSP małopolskich.

Mapa 7.3. Zmiana nakładów inwestycyjnych 2004/2003 (%)



Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) (2005) op.cit.

Nakłady inwestycyjne MSP to przeciętnie w Polsce 46% nakładów przedsiębiorstw. W 2004 roku największy udział w nakładach firm miały małe i średnie podmioty w województwie świętokrzyskim – 60,8%. Ponad 50% nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw wygenerowały MSP również w województwie pomorskim, wielkopolskim i warmińsko-mazurskim. Najmniejszy udział w nakładach miały natomiast podmioty zatrudniające do 250 pracowników na Dolnym Śląsku – 37,5% (tabela 7.10 i 7.11).

Tabela 7.11. Dynamika nakładów inwestycyjnych

	Rok 2003 = 100					Rok 1999 = 100				
	ogółem	MSP	0-9	10-49	50-249	ogółem	MSP	0-9	10-49	50-249
Polska	112,0	113,5	113,2	92,1	127,7	82,3	81,2	96,2	63,2	84,5
Dolnośląskie	117,3	118,7	81,5	142,7	145,1	88,9	82,1	80,2	84,4	82,0
Kujawsko-pomorskie	105,9	103,7	48,7	138,4	140,9	88,8	107,7	69,0	85,3	148,4
Lubelskie	102,6	110,0	103,1	97,3	124,8	66,7	59,1	50,8	65,4	62,0
Lubuskie	101,5	105,2	80,6	147,7	102,9	75,4	83,4	77,9	108,5	75,4
Łódzkie	123,5	137,4	142,2	138,6	133,9	93,8	100,2	136,0	77,7	95,3
Małopolskie	107,6	101,0	84,3	90,8	121,7	89,3	98,4	103,4	70,6	115,0
Mazowieckie	113,2	111,4	123,6	66,8	137,4	71,4	62,6	86,1	35,5	72,0
Opolskie	113,8	102,3	64,3	135,7	132,6	89,9	103,8	99,0	103,4	106,9
Podkarpackie	112,9	115,5	145,8	119,2	95,1	94,5	92,2	105,8	144,2	69,5
Podlaskie	117,2	108,0	127,6	109,3	98,8	101,0	95,5	95,7	93,1	97,2
Pomorskie	119,2	126,6	108,5	103,7	159,0	81,0	88,4	93,2	54,0	125,7
Śląskie	105,2	106,4	129,2	101,1	99,0	74,5	78,5	76,8	66,4	87,2
Świętokrzyskie	136,0	167,2	237,7	182,0	110,7	80,5	107,2	308,0	170,7	48,0
Warmińsko-mazurskie	102,6	104,9	114,8	77,1	118,5	89,9	91,9	73,7	72,1	121,4
Wielkopolskie	104,4	182,6	136,2	749,9	139,3	100,8	101,5	179,1	99,4	79,8
Zachodniopomorskie	133,1	129,0	129,3	100,4	144,6	98,7	84,2	89,4	61,9	92,6

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) (2005) op.cit.

7.5. INNOWACYJNOŚĆ PRZEDSIĘBIORSTW PRZEMYSŁOWYCH W REGIONACH

Dane dotyczące innowacyjności przedsiębiorstw przemysłowych w przekroju regionalnym dla sektora MSP do 2004 roku dostępne są jedynie dla podmiotów średnich. Tendencje rozwojowe w zakresie innowacyjności firm średnich we wszystkich regionach pokazują wzrost udziału zakładów ponoszących nakłady na innowacje w porównaniu z 1999 i 2003 rokiem. Jednak jednocześnie nastąpił spadek liczby aktywnych średnich przedsiębiorstw w Polsce.

Największy wzrost odsetka firm średnich innowacyjnych w 2004 roku, w porównaniu z 2003, nastąpił w wielkopolskim, a także mazowieckim, lubelskim i łódzkim. Pobudzenie procesów innowacyjnych nastąpiło więc także w słabszych regionach, co dobrze rokuje ich przyszłości. Spadek innowacyjności firm średnich, mierzony udziałem podmiotów ponoszących nakłady na innowacje w aktywnych, dotyczył województw zachodniopomorskiego i podlaskiego, jak również w niewielkim stopniu dolnośląskiego.

Największy udział w nakładach innowacyjnych firm średnich ma tradycyjnie województwo mazowieckie – w 2004 roku było to blisko 21% i było to więcej niż w poprzednich latach. 16% udział w nakładach innowacyjnych miały w 2004 roku średnie firmy ze Śląska, a w 1999 8,6%. W 1999 roku ponad 20% udział w nakładach innowacyjnych miały średnie firmy wielkopolskie, jednak w 2004 roku nakłady tych firm stanowiły zaledwie 9,3% krajowych. Niecałe 2% nakładów na innowacje polskich firm średnich wygenerowały podmioty opolskie i podlaskie. W przypadku Podlasia był to jednak istotny wzrost, gdyż w 1999 roku średnie firmy z tego regionu nie poniosły prawie żadnych nakładów na innowacje. Przeciwnie udział średnich firm opolskich w nakładach innowacyjnych drastycznie spadł w porównaniu z 1999 rokiem, gdy wyniósł 22%.

W porównaniu z 2003 rokiem najbardziej wzrosły nakłady na innowacje średnich firm kujawsko-pomorskich i łódzkich – ponad dwukrotnie, a także zachodniopomorskich, mazowieckich i małopolskich – o ponad 50%. Spadek nakładów innowacyjnych nastąpił wśród średnich firm podlaskich, warmińsko-mazurskich, opolskich i dolnośląskich.

Tabela 7.12. Innowacyjność przedsiębiorstw średnich w latach 1999-2004 i małych w 2004 roku w regionach

	Odsetek firm średnich aktywnych ponoszących nakłady na innowacje (%)			Nakłady na innowacje Polska ogółem = 100%			Dynamika nakładów innowacyjnych firm średnich 2004/2003	Odsetek firm małych ponoszących nakłady na innowacje (%) ²⁵	Struktura nakładów innowacyjnych firm małych (%)
	1999	2003	2004	1999	2003	2004	Rok 2003 = 100	2004	2004
Polska	8,7	16,6	19,3	100,0	100,0	100,0	129,7	13,2	100
Dolnośląskie	8,7	17,9	17,7	3,2	9,5	7,3	99,5	15,5	4,8
Kujawsko-pomorskie	11,0	15,3	18,4	1,9	2,6	5,6	277,7	12,3	11,4
Lubelskie	8,2	18,4	22,5	1,5	3,3	3,8	148,8	14,1	2,4
Lubuskie	7,0	19,6	20,1	1,0	2,8	2,8	130,1	10,3	4,3
Łódzkie	10,3	15,0	18,2	11,8	4,3	7,2	213,6	8,6	4,2
Małopolskie	9,2	17,7	18,0	3,9	7,2	8,5	152,8	18,5	7,0
Mazowieckie	7,6	13,7	17,7	13,1	16,9	20,7	160,1	12,9	19,4
Opolskie	10,8	22,5	23,2	20,4	2,4	1,8	95,7	14,6	3,1
Podkarpackie	5,7	17,5	18,9	0,8	3,2	3,2	130,7	15,9	2,7
Podlaskie	7,8	21,2	19,6	0,3	3,7	1,9	67,8	10,5	0,9
Pomorskie	10,6	19,8	20,0	2,8	6,2	5,2	107,4	11,9	8,8
Śląskie	8,4	19,1	23,1	8,6	18,0	16,1	116,1	17,7	12,8
Świętokrzyskie	10,1	17,9	19,6	5,2	2,7	2,3	111,2	14,3	1,7
Warmińsko-mazurskie	6,8	20,9	23,0	1,6	3,8	2,1	73,3	16,5	3,9
Wielkopolskie	8,7	11,3	18,1	22,2	11,6	9,3	103,3	8,5	10,8
Zachodniopomorskie	7,6	15,0	13,9	1,7	1,8	2,2	162,1	9,0	1,9

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS i J. Chmiel (red.) (2005) op.cit.

²⁵ Firmy ponoszące nakłady na innowacje – jako odsetek podmiotów zatrudniających od 10 do 49 osób, które złożyły sprawozdanie dotyczące innowacyjności.

W przypadku małych podmiotów największy udział w krajowych nakładach w 2004 roku miały przedsiębiorstwa mazowieckie i był on nieznacznie niższy niż średnich, tj. wyniósł 19,4%. Powyżej 10% nakładów innowacyjnych małych firm polskich wygenerowały firmy z każdego z regionów śląskiego, kujawsko-pomorskiego i wielkopolskiego. Śladową część polskich nakładów innowacyjnych firm małych poniosły w 2004 roku przedsiębiorstwa z Podlasia – poniżej 1%. Około 2% udział w nakładach innowacyjnych firm małych miały w 2004 roku przedsiębiorstwa zachodniopomorskie, świętokrzyskie i lubelskie.

Najwięcej małych firm ponoszących nakłady na innowacje w 2004 roku było w Małopolsce – 18,5% aktywnych i na Śląsku – 17,7%. Ponad 15% małych firm poniosło nakłady na innowacje w warmińsko-mazurskim, podkarpackim i dolnośląskim. Najmniej innowacyjnych małych przedsiębiorstw w 2004 roku było w województwie łódzkim, wielkopolskim i zachodniopomorskim – około 9% aktywnych.

Pod względem wysokości nakładów na innowacje poniesionych przez pojedynczą firmę innowacyjną w 2004 roku liderami wśród przedsiębiorstw średnich były firmy z Mazowsza, Małopolski i Dolnego Śląska, gdzie nakłady te wyniosły od 2,4 mln zł do 1,64 mln zł. W grupie firm małych największe przeciętne nakłady na innowacje dotyczyły podmiotów z kujawsko-pomorskiego – 0,9 mln zł, lubuskiego – 0,74 mln zł i pomorskiego – 0,6 mln zł

Najniższe nakłady na innowacje w przeliczeniu na podmiot innowacyjny w 2004 roku dotyczyły średnich przedsiębiorstw z warmińsko-mazurskiego, opolskiego i podkarpackiego, zaś małych z podkarpackiego, podlaskiego i dolnośląskiego

W grupie firm średnich największe przeciętne nakłady na badania i rozwój, tj. zmierzające do opracowania produktów o największym stopniu nowoczesności, dotyczyły podmiotów z województwa łódzkiego – 163 tys. zł, mazowieckiego – 154 tys. zł i wielkopolskiego – 86 tys. zł na małą firmę innowacyjną.

Wśród małych firm największą przeciętną aktywnością badawczo-rozwojową cechowali się w 2004 roku innowatorzy z Dolnego Śląska – 84 tys. zł na podmiot, Mazowsza – 43 tys. zł oraz Pomorza, ale zaledwie 27 tys. zł na firmę. Najmniej przeciętnie przeznaczły na B+R w 2004 roku średnie przedsiębiorstwa innowacyjne zachodniopomorskie, warmińsko-mazurskie i opolskie oraz małe z Warmii i Mazur, kujawsko-pomorskiego i świętokrzyskiego.

Znaczne coroczne wahania nakładów innowacyjnych, co odzwierciedla udział regionów w krajowych nakładach innowacyjnych, potwierdzają konieczność rozpatrywania procesu innowacyjnego w perspektywie 3-letniej, co też jest stosowane w statystyce innowacyjności. Nakłady na innowacje poniesione w jednym roku mogą bowiem przynieść efekt w postaci przychodów ze sprzedaży nowego produktu dopiero po 2-3 latach. Szczególnie jeśli były to nakłady na badania i rozwój nowych produktów. Tabela 7.13 pokazuje wybrane wskaźniki innowacyjności sektora MSP w regionach w latach 2002-2004.

Najwięcej firm, które wdrożyły innowacje produktowe lub procesowe w latach 2002-2004 było wśród średnich podmiotów na Śląsku i Lubelszczyźnie – powyżej 45% firm aktywnych.

W grupie firm małych liderami były podmioty małopolskie i śląskie – 23% aktywnych podmiotów wdrożyło innowacje.

Najmniej firm średnich wdrożyło innowacje w latach 2002-2004 w zachodniopomorskim – 29% oraz na Podlasiu – 32%, natomiast wśród firm małych podmioty z lubuskiego – 11% aktywnych i Wielkopolski – 13%.

Najwięcej przedsiębiorstw prowadzących prace badawczo-rozwojowe w latach 2002-2004 było wśród małych firm pomorskich – 12% i dolnośląskich – 9% oraz średnich mazowieckich, świętokrzyskich i warmińsko-mazurskich – 17%.

Najmniej małych przedsiębiorstw prowadzących prace B+R było w łódzkim i wielkopolskim – zaledwie 2% aktywnych, natomiast wśród średnich ponownie w Wielkopolsce – 9% i lubuskim – 10%.

Siła regionalnych systemów innowacyjnych przejawia się m.in. w zdolności przedsiębiorstw do nawiązywania współpracy dla procesu innowacyjnego. Najwięcej małych podmiotów posiadających takie porozumienia było w latach 2002-2004 na Podkarpaciu – blisko 11% aktywnych małych firm przemysłowych oraz w Małopolsce – około 9%. Najwięcej średnich firm posiadało porozumienia o współpracy na Mazowszu i Śląsku – około 24% aktywnych.

Najrzadziej porozumienia o współpracy występowały na Warmii i Mazurach oraz w kujawsko-pomorskim – wśród firm małych oraz w zachodniopomorskim i podlaskim w grupie przedsiębiorstw średnich (tabela 7.13).

Tabela 7.13. Innowacyjność MSP przemysłowych w 2004 roku

	Udział firm średnich posiadających porozumienia o współpracy w proc. inn. we wszystkich średnich firmach w latach 2002-2004 (%)		Udział firm małych posiadających porozumienia o współpracy we wszystkich małych firmach w latach 2002-2004 (%)		Nakłady B+R na małe przedsiębiorstwo innowacyjne w tys. zł w 2004 r.		Nakłady na innowacje na małe przedsiębiorstwo innowacyjne w tys. zł w 2004 r.		Nakłady B+R na średnie przedsiębiorstwo innowacyjne w tys. zł w 2004 r.		Nakłady na innowacje na średnie przedsiębiorstwo innowacyjne w tys. zł w 2004 r.		Odsetek firm średnich, które wdrożyły innowacje w latach 2002-2004 (sekcja D) (%)		Odsetek firm małych, które wdrożyły innowacje w latach 2002-2004 (sekcja D) (%)		Odsetek firm średnich, które prowadziły działalność B+R w latach 2002-2004 (%)		Odsetek firm małych, które prowadziły działalność B+R w latach 2002-2004 (%)	
	miejsce w Polsce	wartość	miejsce w Polsce	wartość	miejsce w Polsce	wartość	miejsce w Polsce	wartość	miejsce w Polsce	wartość	miejsce w Polsce	wartość	miejsce w Polsce	wartość	miejsce w Polsce	wartość	miejsce w Polsce	wartość	miejsce w Polsce	wartość
Dolnośląskie	13	17,5	7	6,5	1	84,3	14	227,8	4	80,4	3	1692,4	12	35	9	16	8	14	2	9
Kujawsko-pomorskie	9	18,6	5	7,3	15	2,2	1	894,9	12	37,9	6	1572	11	36	7	17	13	7	6	7
Lubelskie	4	23,1	6	7,1	8	12,1	13	238,4	5	74,9	9	1311,7	2	46	6	19	9	14	6	6
Lubuskie	12	17,6	15	4,2	10	7,1	2	739,9	13	35,8	7	1540,9	14	33	11	11	10	10	14	3
Łódzkie	8	19,1	13	5,5	11	5,7	10	278,1	1	162,9	5	1603,8	9	39	12	15	4	16	16	2
Małopolskie	10	18,5	2	8,8	12	4,4	11	248,8	9	44	2	1827,6	5	43	1	23	5	16	4	7
Mazowieckie	1	24,8	9	5,9	2	42,7	5	491,8	2	154	1	2415,8	3	44	10	16	1	17	9	5
Opolskie	3	23,2	8,1	3	7	13,8	6	473	14	27,5	15	1041,4	7	41	8	17	10	14	5	6
Podkarpackie	11	17,8	1	10,9	6	19,3	16	198	7	64,8	14	1070,7	8	41	3	21	7	15	8	5

Podlaskie	4	10	13	13	13	14	32	15	1148,1	13	40	11	212,6	15	9,3	9	5,5	12	15,8	15
Pomorskie	12	1	14	11	16	11	39	10	1294,5	11	59,8	8	611,5	3	27,1	3	5,5	11	20,8	7
Śląskie	8	3	16	6	23	2	49	1	1616,2	4	74,8	6	294,7	9	20,8	5	7,4	4	23,4	2
Świętokrzyskie	3	13	17	2	20	4	44	4	1297,6	10	40,3	10	247,9	12	2,3	14	4,5	14	21,9	5
Warmińsko- mazurskie	3	12	17	3	20	5	43	6	772	16	26,3	15	312,4	7	2,2	16	6,5	8	21,6	6
Wielkopolskie	2	15	9	16	13	15	35	13	1368,3	8	86,2	3	515,2	4	22,1	4	3,7	16	17,3	14
Zachodniopo- morskie	3	11	13	14	15	13	29	16	1260,1	12	24,5	16	309,4	8	4,4	13	5,8	10	9,9	16

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS

PODSUMOWANIE

Rok 2004 był dobrym rokiem dla sektora MSP, choć ciągle nie osiągnął efektywności i zakresu w ujęciu liczby podmiotów aktywnych z drugiej połowy lat 90-tych. Koniunktura sektora MSP w dużym stopniu odzwierciedla sytuację w kraju, gdyż są to zmienne współzależne. Poziom dobrobytu kraju w coraz większym stopniu zależy od kondycji sektora małych i średnich przedsiębiorstw, o czym świadczy ich udział w PKB.

W 2004 roku wartość dodana wytworzona przez małe i średnie przedsiębiorstwa stanowiła 47,6% Produktu Krajowego Brutto i było to nieznacznie mniej niż w 2003 r. oraz prawie o jeden punkt procentowy mniej niż w 2002 r. Najwyższy udział w tworzeniu PKB miały małe i średnie przedsiębiorstwa w latach 1999-2001. Ciągle jednak udział MSP w PKB w 2004 roku jest znacznie wyższy niż w 1994 r., gdy wynosił zaledwie 30%.

Od 2002 roku obserwowany jest spadek udziału przede wszystkim mikro- i małych przedsiębiorstw, tj. zatrudniających do 50 osób w PKB, jest on jednak stale wyższy niż w 2000 r. Na przestrzeni lat 2002-2004 zwiększyła się produktywność średnich firm, których udział w PKB wyniósł 9,5% w 2004 roku i był ponad dwa punkty procentowe wyższy niż w 2002 roku. Średnie firmy odzyskały tym samym produktywność z lat 2000-2001.

2004 rok był rokiem wzrostu liczby pracujących w średnich firmach sektora prywatnego, w przedsiębiorstwach małych liczba pracujących była jednak niższa niż w 2003 roku. Spadek liczby pracujących dotyczył też MSP sektora publicznego. Nieznaczna poprawa na rynku pracy w 2004 roku nie pozwoliła jednak na odrobienie strat w postaci ogromnej redukcji liczby pracujących od 2000 roku.

Nieznaczny wzrost liczby pracujących w 2004 r., w porównaniu z końcem roku poprzedniego, jest efektem wzrostu liczby pracujących przede wszystkim w sekcji pośrednictwo finansowe, przetwórstwo przemysłowe, pozostała działalność usługowa socjalna, komunalna i indywidualna, sekcji obsługa nieruchomości i firm oraz sekcji hotele i restauracje. W pozostałych sekcjach liczba pracujących spadła, najbardziej w górnictwie i kopalnictwie oraz budownictwie.

Na przestrzeni ostatniej dekady zwiększał się udział sektora MSP w ogólnej liczbie pracujących w sekcjach: działalność produkcyjna, zaopatrzenie w energię elektryczną, gaz i wodę, budownictwo, sekcji transport, gospodarka magazynowa i łączność oraz pozostała działalność usługowa socjalna, komunalna i indywidualna. W handlu i naprawach oraz pośrednictwie finansowym natomiast maleje znaczenie udziału mikroprzedsiębiorstw przy wzroście znaczenia przedsiębiorstw dużych.

W porównaniu z 1999 rokiem nastąpił wzrost udziału Mazowsza, a także Pomorza, lubelskiego, podlaskiego, Wielkopolski i zachodniopomorskiego w ogólnej liczbie pracujących w MSP w Polsce. Udział pozostałych regionów natomiast spadł. W sektorze MSP zatrudnienie w 2004 roku wzrosło jedynie w lubuskim, mazowieckim i wielkopolskim. Liczba pracujących

z 2003 roku utrzymała się w 2004 roku w regionach zachodniopomorskim i pomorskim, a także łódzkim i warmińsko-mazurskim. Najbardziej spadła natomiast liczba pracujących w MSP na Podlasiu oraz w podkarpackim.

W 2004 roku w porównaniu z 1999 rokiem wzrost liczby pracujących ogółem oraz w MSP nastąpił jedynie w województwie mazowieckim. Najbardziej spadła natomiast liczba pracujących w zachodniopomorskim, lubuskim i warmińsko-mazurskim. Stosunkowo niedużo zmniejszyła się liczba pracujących w MSP w Wielkopolsce i świętokrzyskim, choć w przypadku świętokrzyskiego nastąpił istotny spadek pracujących w dużych podmiotach.

W 2004 roku liczba przedsiębiorstw aktywnych uległa obniżeniu do poziomu sprzed 1997 roku. Spadek ogólnej liczby firm aktywnych i firm małych w 2004 roku, w porównaniu z 2003 r., był nieznaczny. Dość istotnie jednak obniżyła się ilość średnich podmiotów gospodarczych. Wobec 1999 roku, spośród głównych branż reprezentowanych w strukturze podmiotowej sektora MSP zmniejszył się udział aktywnych firm handlowych, a wzrósł MSP z branży obsługa nieruchomości i firm oraz działalności produkcyjnej. Od 2002 roku zwiększyła się istotnie liczba aktywnych podmiotów małych i średnich z udziałem zagranicznym.

Udział przedsiębiorstw aktywnych, w porównaniu z liczbą widniejącą w rejestrze REGON, z każdym rokiem się zmniejsza, co świadczy o małej aktualności tej ewidencji. Na przestrzeni lat 1999-2004 zwiększył się jednak istotnie udział przedsiębiorstw, tj. spółek, spółdzielni i przedsiębiorstw państwowych wśród podmiotów zarejestrowanych w REGON.

Nowych mikroprzedsiębiorstw w 2004 roku zarejestrowano mniej niż w 2003 roku. Jednocześnie w 2004 roku zlikwidowano znacznie więcej mikrofirm niż w 2003 roku. W 2004 roku, w porównaniu z 2003 r., w gminach miejskich i miejsko-wiejskich liczba podmiotów gospodarczych wzrosła, natomiast w wiejskich nieznacznie spadła. W całej Polsce najbardziej zmniejszyła się liczba firm transportowych na terenach wiejskich i w miastach oraz w budownictwie w miastach, a także firm związanych z górnictwem w gminach wiejskich. Najbardziej wzrosła natomiast liczba podmiotów zajmujących się obsługą nieruchomości i firm we wszystkich typach gmin, choć szczególnie w gminach miejsko-wiejskich.

Porównując współczynniki przeżycia firm powstałych w latach 2001-2004 oraz powstałych w latach 1997-2000, dostrzega się spadek współczynników przeżycia po 2-4 latach. Przedsiębiorstwom utworzonym w latach 2001-2003 trudniej było się utrzymać dłużej niż rok na rynku niż firmom powstałym w drugiej połowie lat 90-tych. Poprawił się jedynie współczynnik przeżycia firm po 1 roku działania dzięki dobrej koniunkturze w 2004 roku.

Jedynym regionem poza Mazowszem, którego udział w liczbie nowo powstałych firm w 2004 roku był większy niż w 1999 r., był małopolski. Udział Dolnego Śląska w liczbie nowo powstałych firm w 2004 roku odpowiadał poziomowi z 1999 r., choć w 2003 roku powstało tam relatywnie mniej nowych firm niż w latach 2004 i 1999. W porównaniu z 2003 rokiem wzrosło znaczenie Wielkopolski i województwa zachodniopomorskiego jako miejsc lokalizacji nowo powstających podmiotów. Wobec 2003 roku najbardziej zmniejszyła się liczba nowo powstających podmiotów w województwie łódzkim, lubelskim i świętokrzyskim, natomiast w porównaniu z 1999 r. – w opolskim, podlaskim i świętokrzyskim. W porównaniu z 1999

rokiem wzrost liczby aktywnych przedsiębiorstw nastąpił jedynie w mazowieckim. Największy spadek nastąpił natomiast w kujawsko-pomorskim, lubuskim, opolskim, podkarpackim i warmińsko-mazurskim.

W sektorze MSP w relacji do 2003 roku najbardziej poprawiła się wydajność pracy mierzona wartością dodaną na pracującego wśród średnich podmiotów. Wynikało to głównie ze wzrostu efektywności firm zatrudniających od 50 do 249 pracowników działających w pozostałych usługach, hotelarstwie i przetwórstwie przemysłowym. Jednocześnie w żadnej branży nie doszło do pogorszenia wydajności pracy w gronie firm średnich.

Wzrost wydajności pracy nastąpił też w grupie firm najmniejszych, z czego najbardziej w budownictwie, handlu i naprawach oraz hotelarstwie – o kilkanaście procent. Nieznaczny spadek wydajności pracy w grupie mikropodmiotów zaistniał w przetwórstwie przemysłowym oraz transporcie.

Najgorzej radziły sobie w 2004 roku firmy zatrudniające od 10 do 49 pracowników. Wydajność pracy spadła w tej grupie podmiotów. Największe obniżenie wydajności nastąpiło w hotelarstwie i pośrednictwie finansowym, a także w pozostałych usługach, obsłudze firm i nieruchomości oraz przetwórstwie przemysłowym. Poprawiła się efektywność małych podmiotów działających w handlu, budownictwie i transporcie.

Nieznaczny spadek przychodów ze sprzedaży wszystkich firm sektora MSP w Polsce w 2004 roku wynikał głównie z obniżenia wpływów większych przedsiębiorstw, bowiem przychody podmiotów najmniejszych jako sektora były wyższe w 2004 niż w 2003 roku. Najbardziej spadły wpływy ze sprzedaży grupy podmiotów zatrudniających od 10 do 49 osób. Udział sektora MSP w przychodach całkowitych przedsiębiorstw w 2004 roku (63,4%) był wyższy niż w latach 2002-2003, ale niższy niż w okresie 1999-2001. Udział mikrofirm w przychodach przedsiębiorstw polskich (29,8%) w 2004 r. był najwyższy od 1999 roku.

Wzrost udziału w przychodach przedsiębiorstw w 2004 roku, w porównaniu z 1999 r., nastąpił w przypadku regionów podlaskiego, świętokrzyskiego, wielkopolskiego, śląskiego, podkarpackiego, warmińsko-mazurskiego, lubelskiego i małopolskiego. Spadł natomiast najbardziej udział zachodniopomorskiego, opolskiego i dolnośląskiego.

Rok 2004 był czasem ożywienia w gronie przedsiębiorstw zatrudniających do 9 osób i będących własnością osób fizycznych. Średni poziom dochodów tych firm był najwyższy od 1999 roku. W 2003 roku sytuacja zaczęła się poprawiać w przemyśle, budownictwie i transporcie, podczas gdy pozostałe branże ciągle borykały się ze spadkiem dochodów. Wzrost dochodów na zakład w 2004 roku nastąpił we wszystkich branżach poza transportem (który wszakże zanotował wysokie dochody rok wcześniej).

W 2004 roku przychody firm prowadzących księgi rachunkowe były niższe niż w 2003 średnio o 5%. Spadek liczby aktywnych przedsiębiorstw był jednak jeszcze większy, w rezultacie czego przychody na podmiot wzrosły. W latach 2000-2003 liczba aktywnych korporacji oscylowała w granicach 40-42 tys., podczas gdy w 2004 roku działało tylko 36,5 tys. Wzrost gospodarczy w latach 2003-2004 wynikał m.in. z niższego poziomu kosztów korporacji, co spowodowało

wzrost rentowności. Zyskowność przedsiębiorstw w 2004 roku była najwyższa od początku wieku. W 2004 roku poprawiły się także istotnie wskaźniki płynności.

Aktywność inwestycyjna MSP jest bardzo wrażliwa na zmieniającą się koniunkturę w gospodarce. W analizowanym przedziale czasowym (lata 1996-2004) można wyróżnić okres 1996-2000 r. charakteryzujący się słabnącą dynamiką wzrostu nakładów inwestycyjnych, okres od 2000 do 2003 roku cechujący się spadkiem i stagnacją nakładów inwestycyjnych oraz bieżący okres po 2003 roku wzrostu dynamiki nakładów inwestycyjnych. W 2004 r. nakłady inwestycyjne we wszystkich sekcjach gospodarki charakteryzowały się dodatnią dynamiką wzrostową w stosunku do 2003 r. Jedynie w sekcji hotele i restauracje poziom nakładów w stosunku do roku poprzedzającego był na niższym poziomie. Największe tempo wzrostu nakładów inwestycyjnych zaobserwowano w 2004 roku w przedsiębiorstwach średnich. Nakłady inwestycyjne samego sektora MSP w 2004 roku, w porównaniu z 2003 r., zwiększyły się w nieznacznie wyższym stopniu niż całego sektora przedsiębiorstw. Najbardziej poprawiła się działalność inwestycyjna MSP wielkopolskich oraz świętokrzyskich. Istotne nasilenie inwestycji nastąpiło też wśród MSP pomorskich, łódzkich i zachodniopomorskich. Stagnacja realnych nakładów inwestycyjnych w 2004 roku, w porównaniu z 2003, dotyczyła głównie MSP małopolskich.

W latach 1998-2004 systematycznemu zwiększaniu udziału nakładów na maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia w przedsiębiorstwach towarzyszył spadek udziału nakładów na budynki i budowlę. W sektorze MSP między rokiem 2003 a 2004 znacząco wzrosło znaczenie kredytów i pożyczek krajowych w strukturze źródeł finansowania inwestycji.

Na przestrzeni ostatnich lat wyraźnie wzrosła innowacyjność sektora MSP, a także nastąpiło nasilenie współpracy w procesie innowacyjnym. Osłabła jednak działalność badawcza średnich podmiotów, o czym świadczy istotny spadek nakładów na B+R w nakładach innowacyjnych tych firm.

Największy wzrost odsetka firm średnich innowacyjnych w 2004 roku, w porównaniu z 2003 r., nastąpił w wielkopolskim, a także mazowieckim, lubelskim i łódzkim. Spadek innowacyjności firm średnich, mierzony udziałem podmiotów ponoszących nakłady na innowacje w aktywnych, dotyczył województw zachodniopomorskiego i podlaskiego, jak również w niewielkim stopniu dolnośląskiego.

Należy ocenić, że następuje polaryzacja rozwoju sektora MSP w przekroju regionalnym na korzyść województwa mazowieckiego. Świadczy o tym m.in. fakt, że udział województwa mazowieckiego w ogólnej liczbie nowo powstałych przedsiębiorstw w 2004 roku był wyższy niż w latach 2003 i 1999. Ponadto w porównaniu z 1999 rokiem wzrost liczby pracujących ogółem i w MSP w 2004 roku nastąpił jedynie w województwie mazowieckim. MSP mazowieckie były też w 2004 roku najbardziej efektywne.